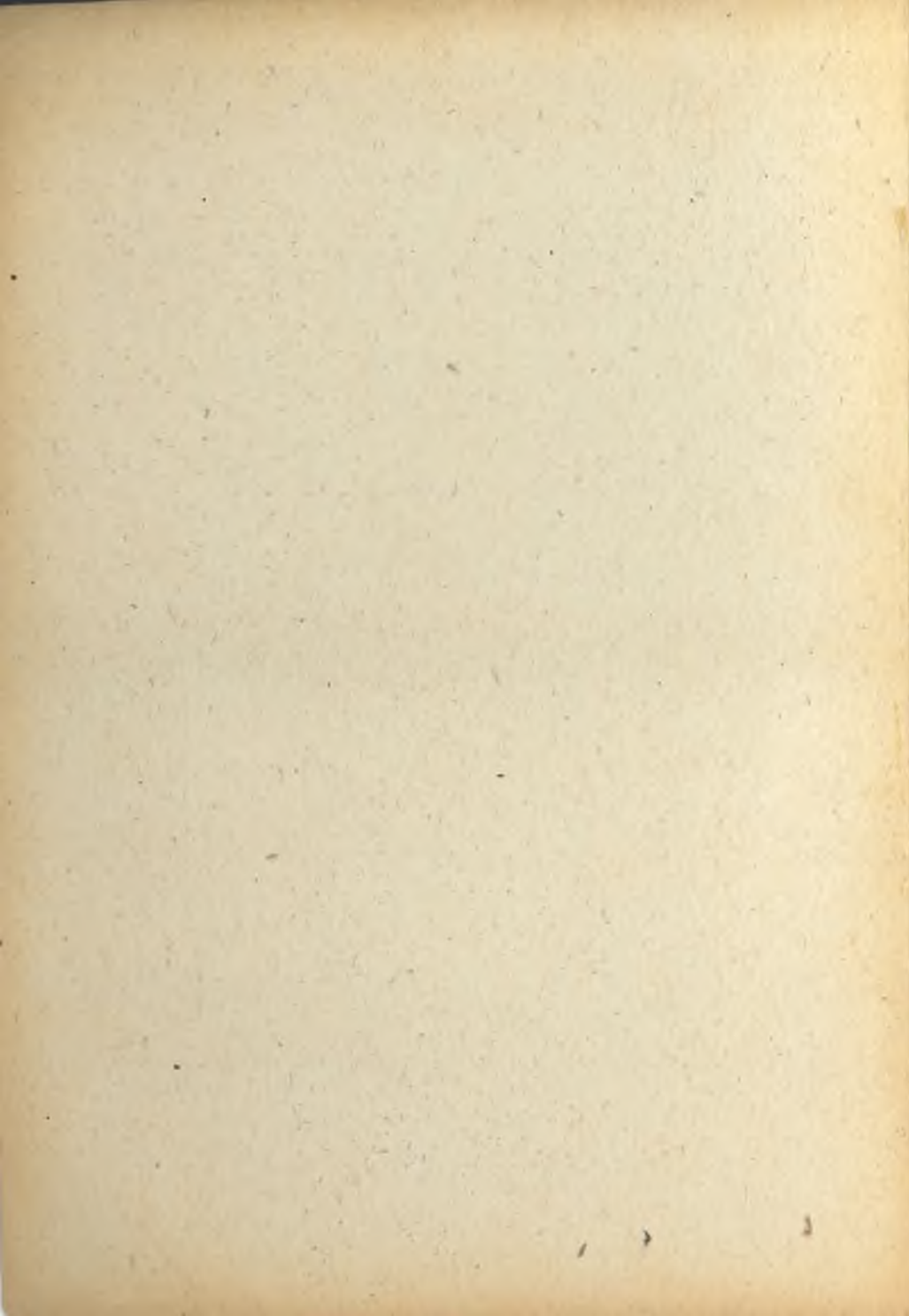
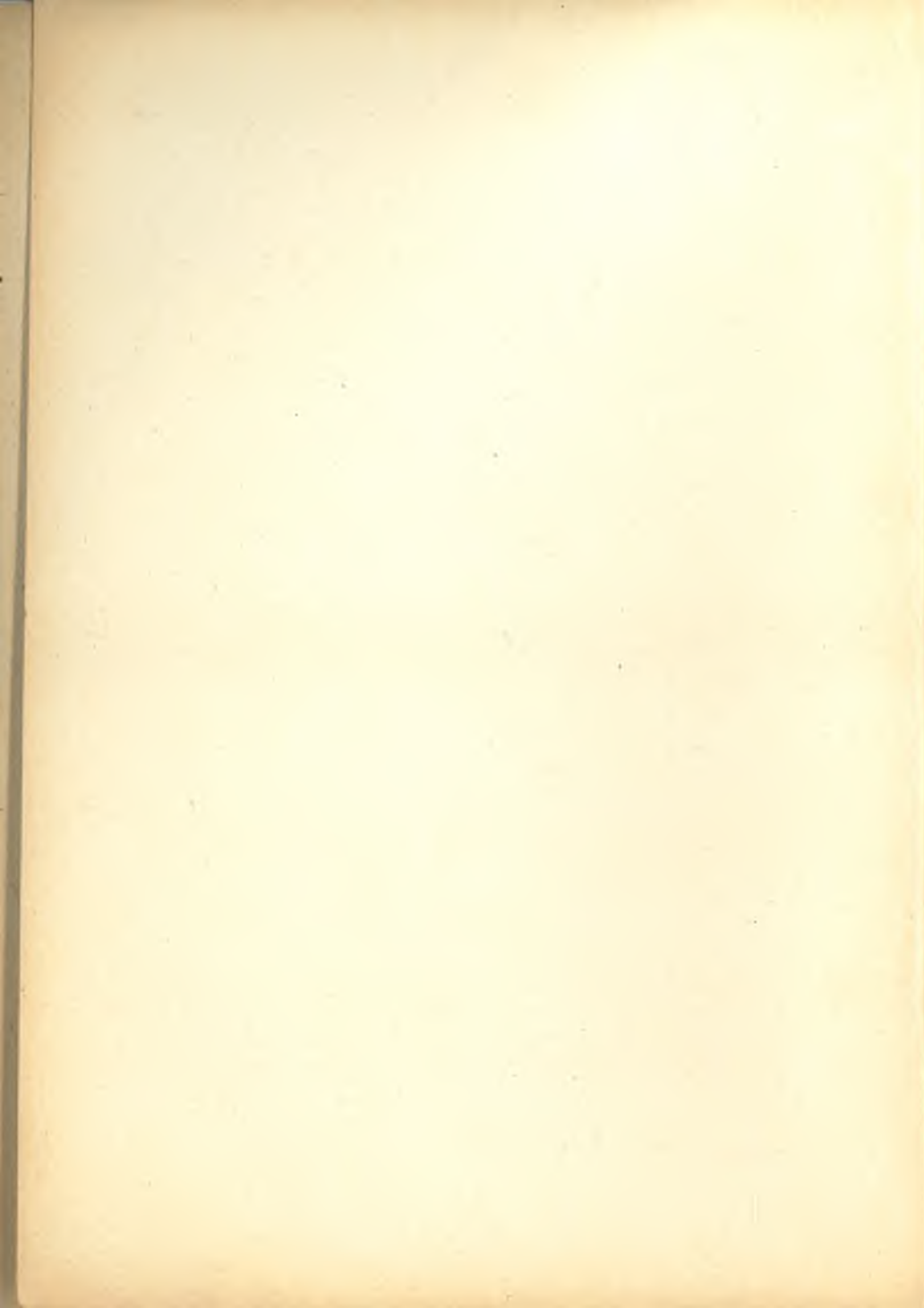

**IZVEŠTAJ O RADU
SAVEZA SINDIKATA
JUGOSLAVIJE
1955 - 1959**

IZVEŠTAJ O RADU
SAVEZA SINDIKATA
JUGOSLAVIJE
1955 — 1959

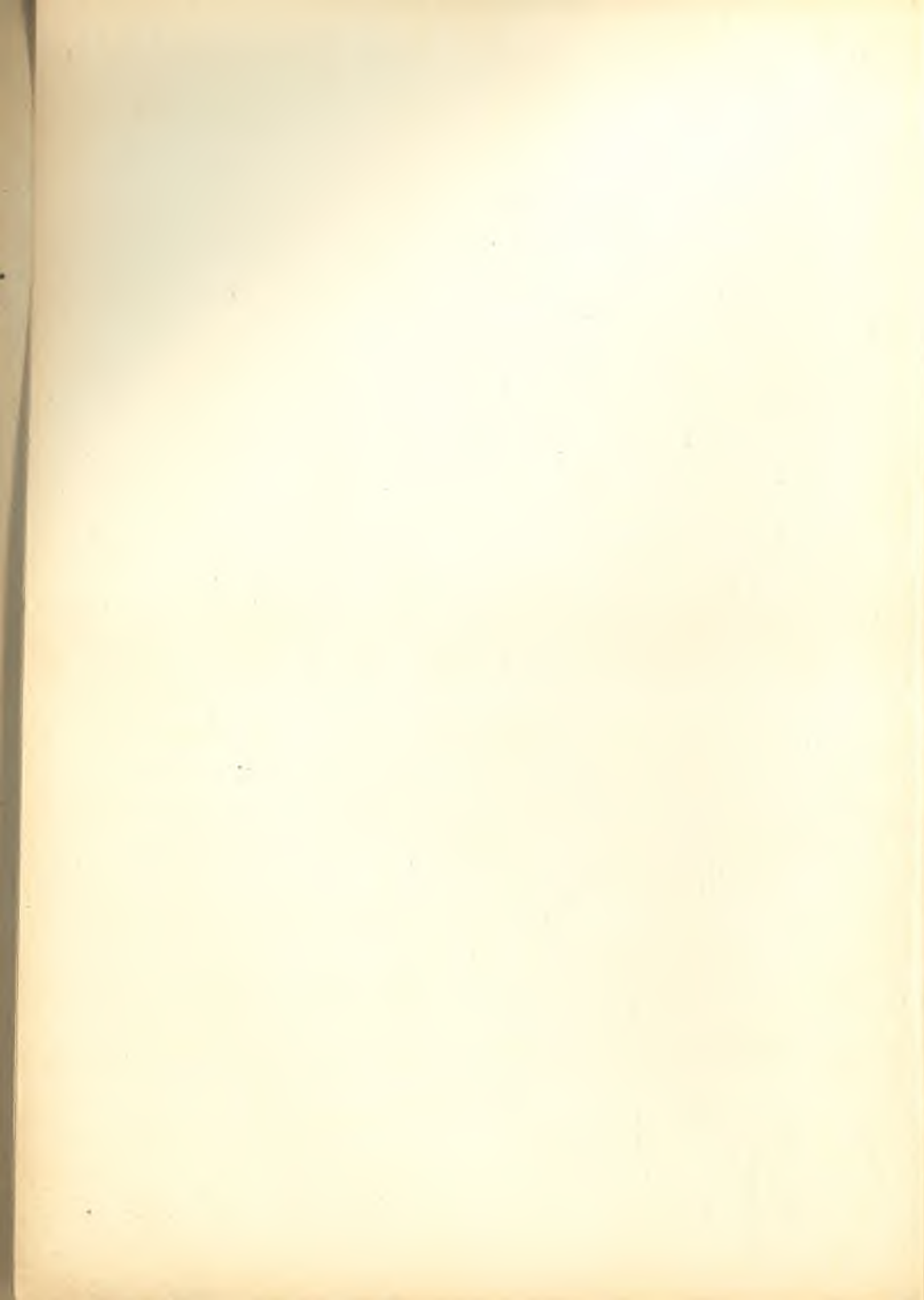
BEOGRAD
1959

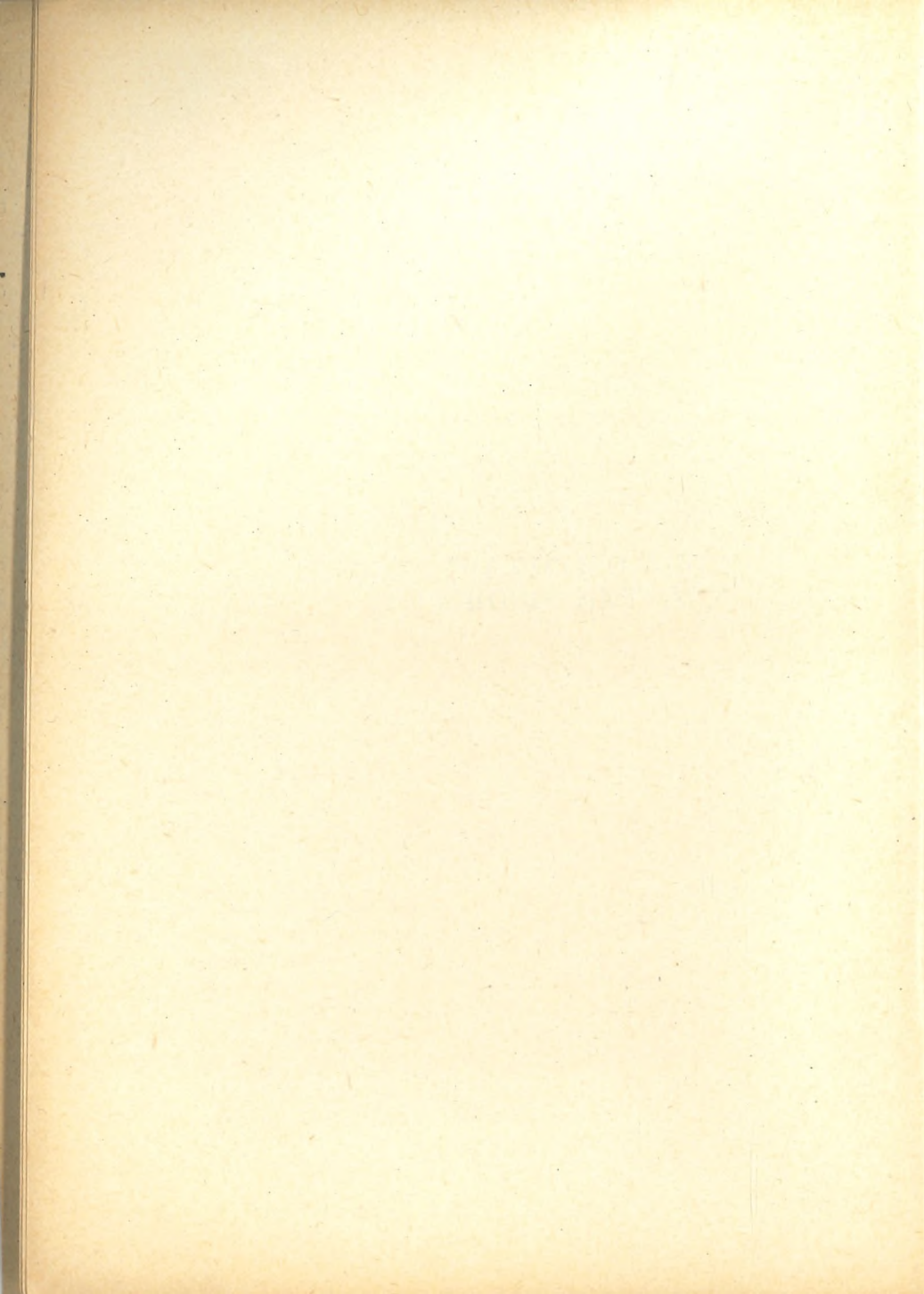
UVOD

Podnoseći ovaj izveštaj delegatima Kongresa, Centralno veće je nastojalo da pruži uvid u sva područja aktivnosti sindikata, kako bi se mogli oceniti postignuti rezultati i sagledati postojeći nedostaci u periodu između Trećeg i Četvrtog kongresa SSJ (1955 — 1959).

Cilj izveštaja je da istakne osnovne zadatke koje su sindikati izvršavali, a posebno da ukaže na nedostatke i slabosti u radu, kako bi se na njih skrenula pažnja, radi lakšeg otklanjanja ubuduće. Izveštaj će svakako poslužiti i za ocenjivanje aktivnosti sindikalnih organizacija i rukovodstava, posebno Centralnog veća SSJ, u ispunjavanju i sprovođenju odluka Trećeg kongresa SSJ. Iako ne može da pruži celovitu i sasvim potpunu sliku, ovaj izveštaj ipak treba da pruži sindikalnim organizacijama, funkcionerima i aktivistima sumarni pregled o delatnosti Saveza sindikata Jugoslavije u proteklom periodu i da istovremeno posluži delegatima u toku priprema za Kongres.

**OSNOVNI USLOVI DELATNOSTI
SAVEZA SINDIKATA**

Treći kongres SSJ usmerio je razvoj i aktivnost naših sindikata, u skladu sa sve jačom ulogom radničke klase u sistemu samoupravljanja i njenim neposrednim učešćem u rešavanju svojih potreba i osnovnih zadataka proteklog perioda.

Socijalističko uređenje, ostvareno u našoj zemlji, omogućilo je i značilo porast proizvodnje i privrednog potencijala, vodeću ulogu radničke klase, humanije odnose među ljudima i stvarnu mogućnost neposrednog samostalnog odlučivanja radnih ljudi. Predvođeni radničku klasu i naše narode u borbi za socijalizam i otvarajući im najšire perspektive socijalističkog razvitka, Savez komunista Jugoslavije je nadahnjivao sve društveno-političke organizacije i orijentisao ih na učešće u razvijanju socijalističke demokratije. Savez sindikata, kao sastavni deo Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, uveren da uspešne demokratske izgradnje socijalizma nema bez najšireg sve neposrednijeg učešća građana u upravljanju društvom, borio se za svesnu aktivnost radničke klase i njen doprinos rešavanju opštedruštvenih i njenih sopstvenih problema.

Protekli period obeležen je daljim privrednim usponom i doslednim razvitkom socijalističke demokratije i socijalističkih društvenih odnosa, odnosno razvijanjem društvenog samoupravljanja i jačanjem neposredne rukovodeće uloge radničke klase. Stvoreni su materijalni preduslovi takve raspodele stvorenih sredstava koja omogućuje, s jedne strane, proširenje samostalnosti organa samoupravljanja, a s druge strane, podizanje životnog standarda radničke klase. Sve se to neminovno odražava-

valo i na promene u karakteru, ulozi i funkcijama sindikata:

polazeći sa stanovišta da oslobođenje radničke klase znači ne samo njeno oslobođenje od kapitalističke eksploatacije, nego i njeno pretvaranje u neposredan odlučujući faktor društvene zajednice, da u socijalizmu radnička klasa mora sama neposredno da rešava svoje probleme, da su njeni interesi dosledno obezbeđeni tek onda kad ona sama o sebi i svojim potrebama odlučuje — Savez sindikata je najuspešnije rešenje svih problema radničke klase video u proširivanju društvenog samoupravljanja, posebno u razvijanju radničkih saveta i komuna, kojima je posvećivao sve veću pažnju;

pošto neposredno učešće radnika u raspolaganju dohotkom pretstavlja dosad najviši postignuti stepen u ostvarivanju decenijama stare težnje proletarijata da oni koji stvaraju dohodak budu i najodgovorniji za njegovu upotrebu i raspodelu, sindikati su usmerili svoju aktivnost u takvom pravcu da im je uticaj na stvaranje i raspodelu dohotka u preduzeću i komuni postao jedan od prvorazrednih zadataka i puteva za ostvarenje nagrađivanja prema radu i podizanje životnog standarda;

imajući u vidu da je za socijalistički razvitak neophodno stvaranje uslova u kojima će individualna samoinicijativa, na bazi materijalne i moralne stimulacije svakog kolektiva i pojedinca, doći u punoj meri do izražaja — naši sindikati su u ostvarenju nagrađivanja prema radu i u svim političko-organizacionim i privrednim merama koje su obezbeđivale takve uslove, videli neposredan interes radničke klase;

s obzirom da u sistemu društvenog samoupravljanja privredni razvoj, društvene službe, životni i radni uslovi zavise, pre svega, od same radničke klase, Savez sindikata je njenim osposobljavanjem za upravljanje kao i ideološko-političkom aktivnošću na liniji razvoja društvene socijalističke svesti, direktno i indirektno rešavao čitav niz problema od kojih zavisi materijalni i društveni položaj radnika i službenika;

preuzimanje neposredne odgovornosti od strane radnika za upravljanje društvenim poslovima i regulisanje

unutrašnjih odnosa u radnim kolektivima, došlo je do promene u karakteru zaštitnih funkcija sindikata i u odnosima između organa upravljanja i sindikalnih organa, pošto to prestaju biti antagonistički odnosi i pretvaraju se u odnose unutar iste klase.

Jačanje društvene uloge radničke klase imalo je za posledicu njen sve veći uticaj na ekonomiku zemlje i privređivanje preduzeća, na rešavanje komunalnih problema i uslova od kojih zavisi životni standard. Istovremeno, ono se odrazilo na psihologiju i društvenu svest radnika i povećalo njihovu zainteresovanost za opšta i zajednička pitanja. Savez sindikata je sve snažnije delovao na izgrađivanje novih društvenih normi, na demokratsko usklađivanje stavova, na formiranje i jačanje društvene svesti i novih socijalističkih odnosa.

* *
*

Plenarni sastanak Saveznog odbora SSRNJ, marta 1955 godine na kome su razmatrane promene u životu i ulozi sindikata, kao i kasnije održavanje Trećeg kongresa SSJ odredili su liniju razvitka i osnovne funkcije Saveza sindikata u novim uslovima.

Kongres radničkih saveta, održan juna 1957 godine, bio je snažna afirmacija radničkog samoupravljanja i sposobnosti radničke klase da neposredno upravlja privredom. Na Kongresu je bilo istaknuto da sindikalne organizacije treba da pružaju pomoć radničkim savetima na unapređivanju njihovih metoda rada, na demokratizaciji upravljanja i pravilnom sagledavanju osnovnih odluka koje donose.

Pismo Izvršnog komiteta CK SKJ (februara 1957 g.) pokrenulo je inicijativu organa samoupravljanja i društvenih organizacija na otklanjanje raznih nedostataka, koji se pojavljuju kao političko-društvene konsekvence u uslovima slobodnijeg dejstvovanja ekonomskih zakonitosti, ostvarivanju što demokratskijih odnosa u društvu i postojanja sve većeg broja neposrednih upravljača. Uka-

zujući i na slabosti sindikata, Pismo je pomoglo organizacijama i rukovodstvima da razvijanjem demokratskog duha u radnim kolektivima i daljom demokratizacijom društvenih odnosa doprinesu jačanju socijalizma.

U proteklom periodu usvojen je i Perspektivni plan privrednog razvitka Jugoslavije (1957—1961 god.). Usvajanje Društvenog plana privrednog razvitka za petogodišnji period imalo je velikog značaja za radničku klasu koja je dobila dalekosežnu perspektivu privrednog razvitka i podizanja životnog standarda. Perspektivnim planom se predviđa porast društvenog bruto proizvoda i nacionalnog dohotka prosečno godišnje za preko 9%; predviđa se smanjivanje deficita u platnom bilansu sa inostranstvom; stalan i stabilan porast lične potrošnje i društvenog standarda spada među osnovne ciljeve plana. Radi ostvarenja tih krupnih ciljeva treba podizati produktivnost rada za prosečno 7,5% godišnje, sredstva za ličnu potrošnju povećavati prosečno za 7,3% godišnje; a za društveni standard za 11,5% godišnje; povećati broj zaposlenih van poljoprivrede za oko 700.000; brže povećavati s obzirom na dosadašnje zaostajanje, neprivredne od privrednih investicija (za pet godina privredne investicije treba da porastu na 133%, a neprivredne na 171%) itd.

Sedmi kongres Saveza komunista Jugoslavije, aprila 1958 god., a posebno rasmatranje i prihvatanje Programa SKJ, predstavljali su u proteklom periodu najznačajniji događaj za izgrađivanje i proveravanje osnovnih idejnih koncepcija naše socijalističke izgradnje i osnovnih smernica svih društvenih organizacija. Na Sedmom kongresu Saveza komunista Jugoslavije socijalističke snage naše zemlje mogle su da ocene svoju aktivnost, provere svoju ulogu i mesto, sagledaju perspektivu daljeg razvitka i novih zadataka. Dajući marksističku analizu savremenih uslova i puteva borbe za socijalizam, Program Saveza komunista je postao idejno oružje ne samo komunista, već čitave radničke klase i naših naroda u borbi za socijalizam. U Rezoluciji Kongresa sindikalna rukovodstva i organizacije našli su sigurnu orijentaciju za svoju dalju delatnost.

Utvrđivanje krupnih i zamašnih ciljeva našeg daljeg privrednog i društvenog razvitka pretstavljalo je dokaz da su na napor i požrtvovanje u prethodnom periodu bili plodonosni, kao i da je radnička klasa dokazala zrelost i sposobnost za neposredno upravljanje. Zahvaljujući radničkom samoupravljanju i povećanoj inicijativi radnih ljudi tempo našeg privrednog razvoja bio je proteklih godina ne samo zadovoljavajući, nego se za poslednjih šest godina (1952—1958), tj. u periodu koji se poklapa s učvršćivanjem samoupravljanja proizvođača, nacionalni dohodak povećao za 68,9% ili 11,5% godišnje.

Na privredne rezultate su imale presudnog značaja ogromne investicije uložene u čitavom posleratnom periodu (godišnje je investirano prosečno oko 360 milijardi), a pozitivno su se odrazile i promene u orijentaciji investicione politike na racionalniju upotrebu raspoloživih sredstava za opremu, modernizaciju preduzeća i za one investicione potrebe koje donose brže rezultate.

Neprekidan i snažan ekonomski razvoj bio je praćen konstantnim povećanjem broja zaposlenih, prilivom nove radne snage u nepoljoprivredne delatnosti i proširivanjem zaposlenosti u celini. Broj zaposlenih (bez učenika u privredi) u socijalističkom sektoru privrede povećao se na preko 2,5 miliona, što znači da je u toku poslednje godine porast iznosio više od 200 hiljada godišnje.

Zahvaljujući razvoju naše proizvodnje i naših preduzeća izvoz se, između 1955 i 1958 godine, povećao za 72%, a uvoz za 56%, što je nesumnjivo pozitivna činjenica, jer govori o modernizaciji naše privrede i podizanju sposobnosti proizvođača.

Sindikalne organizacije su se u proteklom periodu borile za veći obim proizvodnje i nacionalnog dohotka, za promene u strukturi investicija, za osvajanje novih proizvoda i povećanje izvoza, protiv nepotrebnih investicija i za rentabilnija ulaganja, za podizanje zarada na bazi više produktivnosti rada. Prihvatanje nove radne snage i njeno osposobljavanje za učešće u raznim privrednim

oblastima, njeno prilagođavanje novim radnim mestima i uslovima industriskog rada pretstavljalo je sastavni deo obimne i uspešne delatnosti sindikata.

U privrednoj politici došao je do izražaja osnovni kurs ka stvaranju stabilnih uslova za porast potrošnje i životnog standarda. Struktura raspodele neto raspoloživih sredstava to očigledno pokazuje: između 1955 i 1958 god. povećanje neto raspoloživih sredstava iznosilo je 34%, ali su neto privredne investicije porasle svega za 18%, rashodi državnih organa i narodne odbrane za 12%, dok su sredstva za ličnu potrošnju u porastu za 36%, a za društveni standard 64%. Povećanje realnih zarada i plata karakteristično je za čitav period između dva Kongresa: realne plate bile su u porastu za 22% od 1955 do 1958. Za ocenu životnih uslova od odlučujućeg značaja je i razvoj svih onih faktora u službi koji pretstavljaju društveni standard u najširem smislu (škole i bolnice, kulturne i socijalne ustanove, nivo opšteg i komunalnog saobraćaja, elektrifikacija naselja, kultura stanovanja itd.) u koje svrhe je moguće odvajanje većih sredstava nego ikad ranije. Ustvari, postignuti nivo tokom čitavog posleratnog perioda omogućio je da poslednjih godina, u okviru apsolutnog povećanja svih rashoda, relativno brže rastu rashodi na životni i društveni standard, nego za privredne investicije i potrebe državne uprave.

Savez sindikata se borio za ovakav razvitak, koji, nesumnjivo, odražava postojanje objektivnih uslova za veću brigu o životnim uslovima i interesima radnika, službenika i njihovih porodica. Sindikalni organi su se naročito brinuli o celishodnijoj upotrebi sredstava kojima komune i preduzeća raspolažu za rešavanje problema društvenog standarda. Angažovanje sindikata na ovom poslu bilo je utoliko važnije, ukoliko su preduzeća i komune samostalnije raspolagali sve većim fondovima:

	Fondovi preduzeća ¹⁾		Ukupni prihodi komuna ²⁾	
	iznos u milijard.	indeks 1955=100	iznos u milijard.	indeks 1955=100
1955	357.7	100	119,1	100
1958	597.0	167,5	257,1	215,9

U uslovima u kojima jača uloga neposrednih proizvođača u raspodeli stvorenih sredstava, u kojima svaka odluka zavisi od sve većeg broja radnih ljudi i u kojima se njihova prava dosledno proširuju, utiču na razvoj društvene svesti, značaj pravilnog socijalističkog vaspitanja i proširivanje uloge Saveza sindikata. Budući da rešavanje problema i zadovoljavanje radnih i životnih uslova radničke klase, zavise, pre svega, od nje same — Savez sindikata se orijentisao na pružanje pomoći radničkoj klasi da svoje potrebe i zahteve rešava sve više unutar svojih redova. Konzekventno prenošenje odgovornosti na neposredne proizvođače i druge građane, razvijajući mnoge pozitivne osobine, oslobađajući privredne snage, ljudske energije i sposobnosti, podižući društveni značaj pojedinaca i radnog kolektiva, otvarajući nove perspektive radnom čoveku, istovremeno dovodi i do nekih negativnih pojava, do ispoljavanja nekih neprevaziđenih ostataka prošlosti, do nedostataka i grešaka. Unapred računajući sa pojavom izvesnih negativnih faktora, pogotovo u uslovima još nedovoljne materijalne baze za slobodnije raspolaganje sredstvima od strane preduzeća i komuna, kao i u uslovima mlade i nedovoljno iskusne radničke klase — sve socijalističke snage, posebno Savez sindikata, morali su posvetiti punu pažnju: s jedne strane negovanju novih društvenih odnosa, podržavanju novih socijalističkih elemenata u unutrašnjim odnosima u radnim kolektivima, svestranom obrazovanju i osposobljavanju za upravljanje, podizanju društvene svesti i kulture, a s druge, suprotstavljanju ostacima prošlosti, suzbijanju birokratizma, manifestacija sitnosopstveničkog mentaliteta i drugih društveno-političkih konsekvenci širokog razvoja demokratije.

* * *

*

Ostvarivanje zamašnih planova privrednog i društvenog razvitka najuže je uslovljeno razvijanjem razgra-

¹⁾ Računato bez amortizacionih fondova za investiciono održavanje.

²⁾ Budžetski prihodi, priliv sredstava za kreditiranje investicija i stanbene izgradnje.

natog mehanizma društvenog samoupravljanja, oslobađanjem samoinicijative proizvođača, vezano je za jačanje materijalne baze samoupravljanja i stvaranje slobodnijih uslova privređivanja. Protekle godine odlikuju se krupnim rezultatima i u tome pravcu.

Sistem neposredne socijalističke demokratije angažuje na odgovornim društvenim poslovima sve veći broj radnih ljudi. Preduzećima neposredno upravlja preko 220.000 radnika i službenika u radničke savete preduzeća sa preko 30 zaposlenih izabrano je oko 135.000 proizvođača, a preko 85.000 radnika i službenika iz manjih preduzeća neposredno upravlja). U narodne odbore opština i srezova izabrano je krajem 1957 god. oko 81.000 odbornika, za članove mesnih odbora 89.830 građana. Broj članova saveta i stalnih komisija pri organima vlasti iznosi oko 140.000. U upravljanju prosvetnom službom, u školskim odborima i savetima učestvuje oko 130.000 građana. Oko 148.000 građana učestvuje u upravljanju stanbenim zgradama. U upravljanju zdravstvenim i socijalnim službama učestvuje oko 40.000 lica. U zadružnim savetima, upravnim odborima zadruga i nadzornim odborima učestvuje oko 82.000 zadrugara i radnika zaposlenih u zadrugama. Bez preterivanja se može reći da milion građana naše zemlje, najvećim delom radnika i službenika, uzima aktivnog učešća u mehanizmu neposrednog društvenog upravljanja privredom, javnim poslovima i društvenim institucijama.

Promene u raspodeli sredstava preduzeća kojima su neposredni proizvođači dobili pravo raspolaganja čistim prihodom u procesu proizvodnje, pretstavljale su jednu najkrupniju tekovinu poslednjih godina, kvalitetni skok u društvenim odnosima proizvođača i u procesu otklanjanja ostataka najamnog radnog odnosa.

Izgrađivanje i razvijanje komuna približilo je rešavanje životnih problema stanovništvu, ojačalo i proširilo sistem neposredne demokratije, omogućilo usklađivanje pojedinačnih i zajedničkih interesa na široj osnovi. Promenama u načinu formiranja budžeta komune, koji sve više postaje zavisan od visine ličnih dohodaka na teritoriji komune, stvaraju se ne samo veće mogućnosti reša-

vanja problema životnog i društvenog standarda, nego se i postiže postepeno veća zainteresovanost opština i srezoza za privredni razvoj, produktivnost rada i prihode stanovnika.

Očigledno je da je pretvaranje principa samoupravljanja u opštevažeći princip u svim oblastima našeg života moralo imati dubokog uticaja kako na dalje učvršćenje jedinstva radničke klase, i dalju konsolidaciju manjih veza s čitavim narodom, tako i na otklanjanje eventualnih društvenih protivrečnosti koje bi se neminovno javile da taj proces nije dosledno i konzekventno sproveden u svim oblastima.

Razvijanje samoupravljanja bilo je u središtu pažnje sindikata, a osposobljavanje i obučavanje radničke klase za samoupravljanje i celishodnu raspodelu sredstava jedan od najefikasnijih puteva za rešavanje njihovih osnovnih zadataka i ciljeva.

*

* *

Celokupan život naše radničke klase odvijao se u određenim međunarodnim uslovima.

Socijalistička Jugoslavija, zahvaljujući svojoj beskompromisnoj borbi za nezavisnost i ravnopravnost u međunarodnim odnosima, za politiku aktivne koegzistencije i mir u svetu, sticala je nove prijatelje i jačala svoj ugled širom sveta. Odlučnost i smelost u afirmaciji sopstvenih puteva socijalističkog razvitka predstavljali su podršku progresivnim i socijalističkim snagama savremenog čovečanstva.

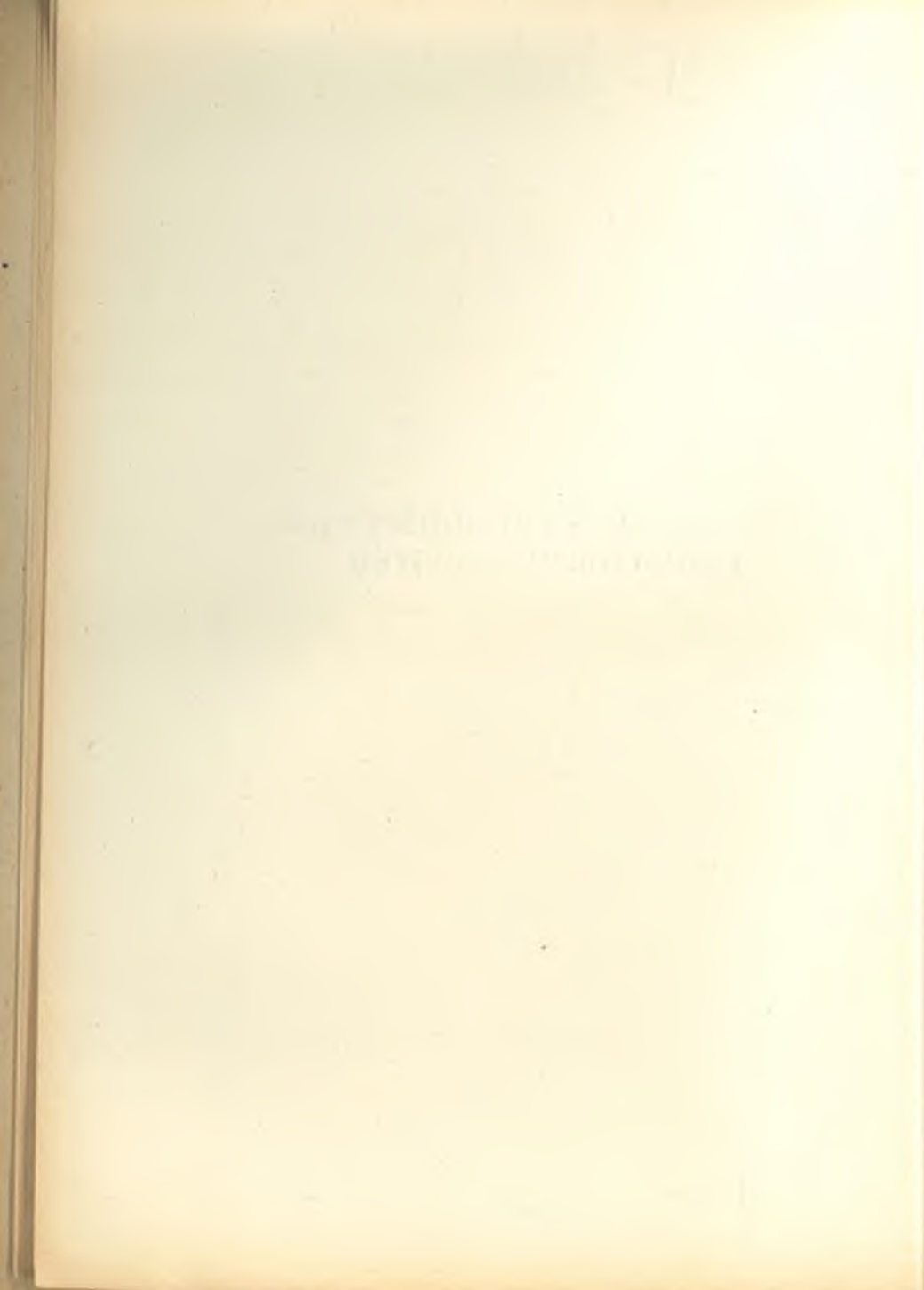
Antijugoslovenska kampanja, pokrenuta i vođena od rukovodstva niza komunističkih partija i socijalističkih zemalja, nije uticala ni na smer našeg razvitka ni na ugled koji je Jugoslavija stekla svojom beskompromisnom borbom, niti nas je mogla odvojiti od socijalističkih i naprednih snaga u svetu. Očigledna neopravdanost napada na naše socijalističko uređenje i principe našeg razvitka, providnost ciljeva koji se žele postići navodnim „kritikama“ stavova jugoslovenskih naroda, zbili su još više

redove graditelja socijalizma u našoj zemlji, svesnih da razvoj socijalističke demokratije i ravnopravni odnosi među narodima, državama i radničkim pokretima, predstavljaju velike ciljeve savremenog čovečanstva.

Protekli period, uprkos zaoštavanju međunarodne situacije i niza negativnih pojava u odnosima između radničkih pokreta, odlikuje se u međunarodnim odnosima upornom borbom za učvršćenje mira, afirmacijom politike aktivne miroljubive koegzistencije, nizom pobeda anticolonijalnih i oslobodilačkih snaga, aktivizacijom antidogmatskih i antibirokratskih snaga u međunarodnom radničkom pokretu. Svesne i napredne snage morale su širom sveta voditi borbu protiv onih faktora kojima je u interesu zaoštavanje međunarodnih odnosa, vođenje politike hladnog rata, izrabljivanje i ugnjetavanje naroda, podržavanje monopolizma i neravnopravnosti u odnosima između naroda i radničkih pokreta.

U svojoj međunarodnoj saradnji Savez sindikata je davao svoj doprinos onim pozitivnim tendencijama koje neminovno vode pobedi demokratskih odnosa, ostvarenju ravnopravnosti i zbližavanju radničke klase i njenih organizacija u svetu.

UČEŠĆE SINDIKATA U DRUŠTVENOM I PRIVREDNOM RAZVITKU

Posle Trećeg kongresa SSJ nastavljen je proces učvršćivanja i dalje izgradnje radničkog upravljanja u privredi i komunalnog sistema, kao i društvenog upravljanja van privrede. Ovaj proces odvijao se, s jedne strane proširivanjem samoupravljanja na svim područjima društvenog života, i, s druge strane, u pravcu davanja sve većih materijalnih sredstava na raspolaganje organima društvenog upravljanja. Najveći deo aktivnosti Saveza sindikata Jugoslavije bio je usmeren na razvijanje radničkog i društvenog upravljanja i raznovrsnih demokratskih oblika učešća što širih slojeva radničke klase u sistemu samoupravljanja.

Radničko upravljanje u preduzećima

U periodu između dva kongresa radnički saveti su se snažno razvili i učvrstili. Proširila se materijalna baza radničkog upravljanja i stečena su nova dragocena iskustva. Snaga i vitalnost radničkog upravljanja omogućila je ne samo uspešno podizanje materijalnih proizvodnih snaga zemlje i životnog standarda, već i dosledno dalje razvijanje socijalističkih demokratskih odnosa između ljudi.

Razvitak radničkih saveta išao je u pravcu sve većeg proširavanja njihovih prava i kompetencija i materijalnih sredstava — kojima oni raspolažu. Pored osnovnih sredstava kojima od ranije upravljaju, u ovom periodu njima su u potpunosti predana na upravljanje i obrtna sredstva preduzeća. Zavisno od opštih materijalnih mogućnosti stalno je raslo učešće preduzeća u dohotku i pravo rad-

ničkih saveta u odlučivanju o raspodeli stvorenih sredstava. U tom pravcu su svake godine bili usmereni društveni planovi i vršene su korekcije i izmene propisa i privrednih instrumenata.

Najznačajniji korak u tom pravcu učinjen je donošenjem Zakona o sredstvima preduzeća i drugih propisa koji su stupili na snagu početkom 1958 godine. Na radničke savete time je preneto pravo da samostalno odlučuju o raspodeli čistog prihoda na lične dohotke radnika i fondove za razvoj preduzeća, odnosno da samostalnije vode politiku proširene reprodukcije i politiku razvoja životnog standarda članova radnog kolektiva.

Zakonom o radnim odnosima, koji je donet krajem 1957 godine na radničke savete su preneti značajna prava u oblasti radnih odnosa i regulisanja unutrašnjih odnosa u radnom kolektivu. Radnički saveti su zajedno sa komunama postali odlučujući faktori u našoj privredi i društvenom životu uopšte.

Treći Kongres SSJ je postavio pred sindikalne organizacije zadatak da aktivno pomažu i unapređuju rad radničkih saveta, kao i da sistematski izučavaju i prenose njihova iskustva. S obzirom da je ekonomski razvitak preduzeća, kao i čitav splet društvenih i ekonomskih odnosa u preduzećima; a posebno životni standard uslovljen pravilnim radom radničkih saveta, aktivnost sindikata je bila stalno orijentisana u prvom redu prema radničkim savetima.

Sindikalne organizacije su se zalagale da u radničke savete i upravne odbore preduzeća budu birani najspособniji radnici i službenici. Zahvaljujući tome, a naročito činjenici da je praksa upravljanja najbolja škola upravljanja, radnički saveti su iz godine u godinu pokazivali sve veću zrelost, sposobnost i doraslost odgovornostima pred kojima su se nalazili. Proširivanje aktivnosti proizvođača dolazilo je do izražaja kako kroz obnavljanje članova organa samoupravljanja (na proteklim izborima bilo je birano novih članova radničkih saveta između 55% i 62%), tako i kroz rastuću živost i sve konstruktivniju diskusiju na sednicama.

Preduzećima upravlja preko 220.000 radnika i službenika. Naime, u preduzećima sa preko 30 zaposlenih izabrano je na izborima 1958 godine 135.625 članova radničkih saveta, a istovremeno je u preduzećima sa 7—29 zaposlenih bilo 85.031 radnika i službenika, koji neposredno učestvuju u upravljanju.

U radničke savete sve više se bira žena i omladine iako njihov broj još uvek nije dovoljan. U radničkim savetima preduzeća sa preko 30 zaposlenih 1956 godine bilo je 15,2 žena, u 1957 god. 15,5%, a u 1958 godini 15,8% dok je istovremeno u upravnim odborima preduzeća bilo 1958 g. oko 10% žena. Broj omladinaca u radničkim savetima povećao se u periodu od 1956 do 1958 za blizu 3.000 članova.

Na svim izborima u punoj meri dolazila je do izražaja demokratska volja radnika i službenika. Kandidatske liste podružnica odgovarale su željama i interesima radnika, što govori da su sindikalne organizacije imale dovoljno širine, a i da su vodile računa o mišljenju radnih kolektiva. Posebnih lista koje su podnete od strane grupa radnika u 1956 godini bilo je 256 ili 3,7%, a u 1957 godini 242 ili 3,5% od ukupnog broja lista, što govori o demokratizmu i pravilnoj politici sindikalnih organizacija na izborima za radničke savete.

Izborni rezultati u celini, stalno poboljšavanje sastava aktivnosti radničkih saveta, povremeni opozivi članova radničkih saveta koji nisu odgovarali u izvesnom broju preduzeća — predstavljaju dokaze političke zrelosti radnih kolektiva.

Sindikalne organizacije su razvile i učvrstile praksu redovnog polaganja računa kolektivima od strane radničkih saveta. Ovakva praksa znatno doprinosi uključivanju čitavih kolektiva u upravljanje preduzećima. Sindikalne organizacije su stalno sarađivale i pomagale radničkim savetima u vođenju politike preduzeća i od njih tražile rešavanje pojedinih predloga i zahteva radnika. Najveći deo slabosti i nesnalaženja, koji su bili karakteristični ranijih godina u odnosima između podružnica i radničkih saveta, u pogledu kompetencija, nepotrebnog dupliranja poslova i sl. može se reći da su uglavnom prevaziđene u većini preduzeća.

Sindikalna rukovodstva su se u ovom periodu počela redovnije baviti, sistematski pratiti i izučavati iskustva radničkog upravljanja. Pri Centralnom veću Saveza sindikata, kao i pri republičkim većima formirane su posebne komisije za radničko samoupravljanje, a pri Republičkom veću Srbije stvoren je centar za izučavanje radničkog upravljanja. Slične komisije formirane su i pri sreskim i mnogim opštinskim većima sindikata. Centralni i republički odbori sindikata su se takođe bavili radničkim upravljanjem, što je sve pomoglo sindikalnim podružnicama da postepeno otklanjaju nedostatke u svome radu koji su postojali prvih godina uvođenja radničkih saveta.

Radnički saveti nisu svuda imali jednake uslove za razvoj ni ti su se jednako razvili i učvrstili. Najviše su se razvili i ojačali radnički saveti velikih preduzeća i u industriji gde su uslovi i materijalna baza bili najbolji. U manjim preduzećima gde su sredstva za proizvodnju, organizacija i priroda posla i sastav radne snage zaostajali, radnički saveti su sporije napredovali. To se odnosi u prvom redu na sitna komunalna, zanatska, trgovinska, ugostiteljska preduzeća i radnje gde ima ne samo više slabosti u radu radničkih saveta i upravnih odbora, već i teškoća objektivne prirode.

Radničko upravljanje u železničkom i ptt saobraćaju koje je uvedeno nešto kasnije nego u drugim preduzećima, iako se razvijalo i stalno učvršćivalo još uvek zaostaje po nekim pitanjima od ostale privrede. Radi se o teškoćama koje izviru iz potrebe centralizovanog rešavanja niza pitanja u ovim granama, s jedne strane, i istovremenog postojanja odgovarajuće samostalnosti pojedinih jedinica i njihovih samoupravnih organa. Tome se priključuju objektivne prepreke koje često proizilaze kako iz zaostalosti nekih grana saobraćaja, tako i iz nedograđenosti samog sistema upravljanja.

Kao posledica sve širih prava i većih odgovornosti radnika za preduzeća koja su im poverena na upravljanje, odigrale su se krupne unutrašnje promene u radnim kolektivima u odnosu radnika prema radu, prema društvenoj imovini, preduzeću i zajednici. Sindikalne organizacije

potpomagale su taj proces i stalno se orijentisale na stvaranje potrebnih preduslova za izgradnju socijalističkih shvatanja i društvenih odnosa, kao i na savlađivanje prepreka koje to ometaju.

Kroz praksu upravljanja naša radnička klasa je na vlastitom iskustvu naučila da njeni životni uslovi zavise u prvom redu od nje same. To je prednost radničkog upravljanja koje pozitivno deluje na svest, moralnu i materijalnu zainteresovanost ljudi. Sve više se razvija shvatanje i uverenje da od proizvođačkih i upravljačkih sposobnosti čitavih radnih kolektiva i rezultata rada zavisi opšti ekonomski uspeh preduzeća, pojedinačne zarade i životni standard. Zavisnost zarada pojedinaca od uspeha čitavog radnog kolektiva učvršćivala je kompaktnost kolektiva i stvarala materijalnu osnovu solidarnosti radnika i službenika. Odnosi u preduzećima sve više se demokratizuju i stvara se realna baza za socijalističke, društvene odnose u kolektivu.

O promenjenim odnosima govori i činjenica da su radni kolektivi i radnički saveti svake godine odvajali znatna sredstva od svojih plata (tzv. „viškova“) da bi razvili i rekonstruisali preduzeća, proširili i osvojili novu proizvodnju ili rešili druga zajednička pitanja. Ovo predstavlja krupan moralno-politički rezultat radničkog samoupravljanja i dokaz da su se radnici podigli na stepen upravljača, ne samo po znanju i sposobnostima, već i po stepenu svoje društvene svesti.

Radničko samoupravljanje nije se razvijalo nesmetano već u sukobu sa ostacima starih navika i shvatanja u svesti ljudi, i svim onim teškoćama koje izviru iz objektivnih materijalnih uslova koje je prošla naša privreda. Sindikalne organizacije morale su se stalno boriti protiv raznih jednostranih pogrešnih i negativnih shvatanja i pojava. Dejstvo ovih slabosti u velikoj meri zavisilo je od svesne akcije sindikata i ostalih društvenih faktora.

Jedan od svakodnevnih zadataka sindikata bilo je razvijanje zdravih demokratskih unutrašnjih odnosa između ljudi u kolektivima. U jednom broju naročito ma-

njih preduzeća dolazilo je povremeno do narušavanja demokratizma i prava radnih kolektiva. Sindikalne podružnice su se morale boriti protiv samovoljnih postupaka i odluke pojedinaca mimo znanja radničkih saveta, a ponekad i protiv njihove volje, protiv zloupotrebljavanja nedovoljnog znanja i iskustva radničkih saveta, kao i sličnih pojava. Međutim, bez obzira koliko je takvih pojava bilo, one se nisu mogle duže održati. One su nužno nailazile na otpor radnih kolektiva u takvim preduzećima i intervenciju sindikalnih i drugih organizacija.

Borba protiv privilegija raznih vrsta bila je stalni zadatak sindikalnih organizacija i rukovodstava. Tendencije privilegisanja najviše su dolazile do izražaja kroz privilegije kod raspoređivanja na radna mesta, kroz nezazmerne i nezaslužene tarifne stavove i zarade, nezaslužene premije, neopravdano korišćenje društvenih sredstava u lične svrhe i druge vrste ličnih povlastica. Od ovog nisu bili izuzeti ni neki članovi radničkih saveta i upravnih odbora, sindikalni i drugi funkcioneri što je otupljivalo njihovu kritičnost i pomirljivost prema takvim pojavama.

Sindikalne organizacije su se morale stalno boriti protiv raznih pokušaja narušavanja demokratizma, gušenja kritike i slobodnog formiranja mišljenja u radnim kolektivima. U tome su one po pravilu uspevale i dobijale široku podršku radnika i javnosti. U svim tim slučajevima rastao je ugled sindikalne organizacije, učvršćivali se kompaktnost i jedinstvo kolektiva.

Centralno veće Saveza sindikata Jugoslavije i ostala sindikalna rukovodstva su na više svojih sastanaka i savetovanja analizirali radničko upravljanje i probleme koji u tom području iskrsavaju. Stalno su pokretane sindikalne i druge organizacije da se angažuju u pružanju pomoći radničkim savetima i upravnim odborima. Sve to, između ostalog, je omogućivalo da su radnički saveti uspešno napredovali i razvijali se u proteklom periodu. Oni su se razvili u snažnu osnovu našeg socijalističkog sistema koja omogućuje da se uspešno ostvare ciljevi i težnje radničke klase.

Kongres radničkih saveta

Kongres radničkih saveta, održan juna 1957 godine, značio je punu afirmaciju principa samoupravljanja neposrednih proizvođača u našoj zemlji. Pripremajući kongres sindikati su zatalasali najšire slojeve radnika i zainteresovali sve organizacije i organe vlasti na sagledavanju niza problema vezanih za dalji razvoj i učvršćenje radničkih saveta. Kroz višemesečne pripreme u sindikatima i ostalim organizacijama analizirana je problematika radničkog samoupravljanja.

Kongres radničkih saveta imao je mnogostruki značaj. Kongres je bio velika politička manifestacija slobodnih proizvođača u borbi za izgradnju socijalizma u našoj zemlji, i prilika da se razmene i sumiraju stečena iskustva i unapredi praksa rada radničkih saveta.

Kongres radničkih saveta pokazao je zrelost radničkih saveta i njihovih delegata da se bave i razmatraju ne samo tekuća pitanja poslovanja privrednih organizacija već i širu problematiku čitavog našeg privrednog i društvenog razvitka. Kongres je pokazao da naši kadrovi iz radničkih saveta i preduzeća vode računa ne samo o svom preduzeću već i opštedruštvenim interesima cele zajednice i privrede u celini. To ujedno govori da se kroz radničko upravljanje čitava radnička klasa brzo uzdiže na viši nivo društvene svesti i da njena shvatanja sve više prevazilaze uske — individualne interese. Otuda je Kongres pre svega bio značajan po tome što se na njemu snažno manifestovalo i političko jedinstvo i zrelost radničke klase čitave naše zemlje u izgradnji socijalističkog sistema novim sopstvenim putevima.

Kongres je u uputio preporuke radničkim savetima u cilju poboljšanja njihovog rada, usavršavanja metoda upravljanja, i aktivirao čitavu radničku klasu u rešavanju privrednih problema. Istovremeno, Kongres je postavio određene zahteve pred pretstavničke i državne organe kao što je: proširenje prava radničkih saveta i njihove materijalne baze u okvirima privrednih mogućnosti; da se poboljšaju ekonomski instrumenti u cilju podizanja produktivnosti rada i veće stimulativnosti preduzeća i poje-

dinaca; da se prava radničkih saveta prošire i na oblast radnih odnosa; da se produži mandat radničkih saveta na dve godine; da se formiraju opštinska veća proizvođača itd.

Mnoge preporuke i zahtevi Kongresa radničkih saveta već su ispunjeni. Posle Kongresa doneti su zakoni o sredstvima privrednih organizacija, o raspodeli ukupnog prihoda i o radnim odnosima koji su uneli mnoge nove elemente u oblasti radničkog samoupravljanja. Svi ovi zakoni su na liniji jačanja položaja radničkih saveta, kako u pogledu materijalne baze, tako i u pogledu njihovih prava.

Udruživanje u privredi

Razvitak privrede sve više je uslovljavao potrebu udruživanja privrednih organizacija. Pored železnica, ptt saobraćaja gde je čvršća povezanost neophodna, poslednjih godina pristupilo se udruživanju u elektroprivredi. Do kraja 1958 godine formirano je 15 poslovnih udruženja i u oblasti industrije, a 14 udruženja se priprema. Udruživanje se vrši po nizu pitanja, kao što je kooperacija i specijalizacija za pojedine vrste proizvodnje, stvaraju se poslovna udruženja i zajednice za proizvodnju, prodaju i izvoz, itd. Udruživanje privrednih organizacija je pozitivna pojava, jer ona doprinosi boljem korišćenju proizvodnih kapaciteta, užoj specijalizaciji, oslobađanju od uvoza i, u krajnjoj liniji, doprinosi podizanju produktivnosti rada.

Kod udruživanja u privredi ispoljavale su se i neke negativne pojave, jer se ono često vrši pod uticajem raznih uskih i lokalističkih shvatanja i interesa, pa ne može dati rezultate koje naša privreda u celini može dati. U tom pravcu nije bilo dovoljno usmeravanja od strane društvene zajednice niti su neka pitanja dovoljno izučena. Privredni instrumenti takođe dovoljno ne stimuliraju udruživanje i kooperacije na široj osnovi. S tim u vezi je i pitanje udruživanja sredstava za zajedničke investicije, za brži razvoj pojedinih vrsta proizvodnje i sl. Obzirom da se ova pitanja sve više nameću u razvitku privrede,

ostaje da se ona izuče kako sa ekonomske strane, tako i sa stanovišta radničkog i društvenog upravljanja i rada sindikata u tom pravcu.

Gledano u celini, u pogledu udruživanja i drugih oblika kooperacije u našoj privredi dosad se malo učinilo. Privredne organizacije nisu iskoristile sve mogućnosti za zajedničku proizvodnju i kooperaciju u onoj meri u kojoj to moderna privreda zahteva. Ni radnički saveti nisu se dosad dovoljno time bavili, a isto tako ni sindikati. Njihov uticaj na upravne organe udruženja i zajednica bio je nedovoljan.

Ni saradnja sindikata s privrednim komorama i stručnim udruženjima nije dala sve što je mogla dati. Centralni odbori sindikata, a u nekim privrednim oblastima i republički odbori, nastojali su da nađu širu osnovu za saradnju. Ona se u poslednje vreme znatno poboljšala na izradi tarifnih sporazuma i nekih drugih zajedničkih pitanja, ali ostaje još mnogo da se učini u tom pravcu ubuduće.

Društveno upravljanje van privrede

Posle Trećeg kongresa SSJ nastavljeno je sa uvodeњem i učvrćivanјem društvenog upravljanja u školama, pozorištima, bibliotekama, bolnicama, socijalnim ustanovama, socijalnom osiguranju, univerzitetima, stanbenim zgradama, stanbenim zajednicama itd. Na svim ovim područјima upravlja preko 500.000 građana, od kojih je najveći broj članova sindikata. Društveno upravljanje se u celini sve više učvrćuje i afirmiše, zahvaljujući, pre svega, aktivnosti Socijalističkog saveza, čije su organizacije i rukovodstva sarađivali s drugim društvenim organizacijama i potsticali ih na ovom polju. Pojedini sindikati, kao što su sindikati zdravstvenih, prosvetnih i kulturnih radnika, pružali su direktno pomoć organima upravljanja niza ustanova. Oni su znatno doprineli unapređivanju njihovog rada i rešavanju ključnih problema na pojedinim područјima. Međutim, opšte uzevši, sindikalne organizacije su se u celini mnogo manje bavile

problemima samoupravljanja van privrede. Izuzetak u tom pogledu predstavljaju organi socijalnog osiguranja, kojima sindikati veoma aktivno pomažu.

Na ovom području društvenog upravljanja stoji niz veoma važnih i za svakodnevni život i potrebe građana osetljivih pitanja. Još uvek nedovoljna materijalna sredstva, s jedne, i velike potrebe, s druge strane, nametali su na ovom području potrebu svakodnevnog angažovanja svih društvenih faktora. Zato je racionalno korišćenje ovih sredstava i stalna briga za uredno funkcionisanje ovih službi bio važan zadatak sindikata. Sindikati, a naročito sveska i opštinska sindikalna veća, nastojali su, mada ne svuda uspešno i na vreme, da rad ovih ustanova bude što više pod kontrolom javnosti (zborova birača, organizacija Socijalističkog saveza itd.) i da se kroz javnost njihovog rada dade podrška pozitivnim nastojanjima i rešavanju izvesnih pitanja.

Na području društvenog upravljanja van privrede postoje još neka nerešena ili nepotpuno rešena pitanja, kao što su: finansiska prava i materijalna odgovornost ovih organa, kao i njihova veća zainteresovanost u raspolaganju, odnosno korišćenju ovih sredstava. Pored toga, nije do kraja rešen način izbora upravnih organa ovih ustanova, način polaganja računa, odnosno njihova odgovornost biračima. U nekim upravnim organima ovih ustanova i službi nema dovoljno radnika, zbog čega često dolazi do izražaja profesionalističko gledanje, što usporava razvoj ovih ustanova i društvenog upravljanja u njima itd. Na ovim i srodnim pitanjima sindikati će se ubuduće morati više da angažuju.

Komunalni sistem i veća proizvođača

Razvitak radničkih saveta i ostalih oblika društvenog upravljanja zahtevao je prenošenje niza funkcija sa viših državnih organa na narodne odbore opština. Mnoge nadležnosti u oblasti privrede, socijalne politike, zdravstva, prosvete, komunalnih i drugih poslova prenete su sa viših organa u nadležnost opština.

Krajem 1957 godine uvedena su u opštinama veća proizvođača. Uvođenjem veća proizvođača u opštinama radnička klasa pojačala je svoju ulogu u svim organima narodne vlasti, naročito pri donošenju odluka u oblasti privrede, raspodele nacionalnog dohotka i socijalne politike u celini.

U prvom periodu svoje aktivnosti opštinska veća proizvođača pretežno su se bavila svojim zakonskim obavezama i to najčešće na zajedničkim sednicama sa opštinskim većima. Postepeno se veća proizvođača, naročito u gradovima i industrijski razvijenim mestima, sve više orijentišu na zasebne sednice i razmatranje širih privrednih problema u opštini. Svojim autoritetom ona sve više utiču na rad i pravilno poslovanje privrednih organizacija. Davanjem preporuka privrednim organizacijama ona uspešno utiču na razne pojave u vezi sa nagrađivanjem, raspolaganjem sredstvima, sređivanjem stanja na tržištu itd. Mnoga veća proizvođača su počela delovati kao koordinatori za rešavanje niza komunalnih potreba i problema društvenog standarda putem ujedinjavanja sredstava privrednih organizacija.

Izgradnja komunalnog sistema uticala je snažno na organizaciju i rad sindikata. Aktivnost sindikata morala se postepeno usmeravati i prenositi težište rada, pored podružnica, na opštinska sindikalna veća i na rad u komuni.

Posle Trećeg kongresa sindikati su više orijentisali radničke savete i radne kolektive da, pored problema preduzeća, sagledavaju i zajedničke komunalne potrebe. U tom pogledu učinjen je vidan napredak, naročito u gradovima i indistriski razvijenim komunama.

Privredni sistem i raspodela

Privredni sistem i raspodela sredstava između zajednice i privrednih organizacija kao i obim sredstava kojima su preduzeća raspolagala zavisili su u krajnjoj liniji od stepena razvitka naše privrede i materijalnih mogućnosti u celini. U ovom periodu njihovo učešće u ostvarenom dohotku i stimulacija stalno su rasli. Privredne orga-

nizacije i komune već sada raspolažu značajnim delom nacionalnog dohotka.

Raspodela sredstava preduzeća i nagrađivanje u privredi između dva kongresa bili su zasnovani do konca 1957 godine na principu dobiti u kome su se plate formirale većim delom pre raspodele sa zajednicom po tarifnom pravilniku, a od početka 1958 godine na principu dohotka o kome se lični dohotci (plate) formiraju iz ostvarenog čistog prihoda preduzeća.

Prelaskom sa obračunskog fonda plata na plate po tarifnom pravilniku i iz dobiti, 1955 godine, bilo je omogućeno veće potsticanje produktivnosti rada, a time do izvesne mere i nagrađivanje radnika prema ostvarenom rezultatu. Povećana je zainteresovanost preduzeća da racionalnije upošljavaju radnike; priznanjem plata ostvarenih po učinku u cenu koštanja sprečeno je napuštanje rada po normi, što je povoljno uticalo na produktivnost rada. Isto tako, uvođenje premija kao obaveznog oblika nagrađivanja za ostvarenje posebnih rezultata u poslovanju i premija za sniženje cene koštanja pretstavljalo je takođe napredak. Iako je ovo bila srazmerno mala stimulacija, ipak su sve ove mere potsticale i povećale zainteresovanost kolektiva za sniženje troškova poslovanja, povećanje produktivnosti rada i ekonomičnosti preduzeća. One su otvarale šire mogućnosti nagrađivanja prema radu, i povećavale materijalnu zainteresovanost radnika.

Počelo se raditi na uvođenju nagrađivanja po jedinici proizvoda, prvo na pojedinim, a kasnije na većem broju poljoprivrednih imanja. Ovakvo nagrađivanje dalo je krupne rezultate, ne samo time što je uticalo na povećanje proizvodnje i produktivnosti poljoprivrednih imanja, već je pojačalo borbu za veću ekonomičnost proizvodnje i snažno potstaklo inicijativu kolektiva za bolju i savremeniju organizaciju i unapređenje poljoprivredne proizvodnje.

Ovakav način nagrađivanja zahtevao je da se već u 1956 godini u poljoprivredi napusti sistem raspodele zasnovan na dobiti i pređe na raspodelu prema dohotku. Dalji razvoj privrede i stečena iskustva nametali su potrebe temeljnijih rešenja i u drugim oblastima i granama

privrede. Trgovina i ugostiteljstvo, rudnici uglja, građevinarstvo i proizvodnja građevinskog materijala, kao i neke grane saobraćaja, prešli su u 1957 godini na raspodelu prihoda na bazi dohotka. Iako je raspodela prema dohotku primenjivana najpre u manjem broju i to niskoakumulativnih grana, ona je pretstavljala značajan napredak u pravcu slobodnije raspodele dohotka i proširenja prava kolektiva u raspolaganju sredstvima. To je ujedno poslužilo kao iskustvo i omogućilo da se, počev od 1958 godine, učini korak dalje i na novim osnovama jedinstveno u celoj privredi uvede novi sistem raspodele dohotka.

Osnovna odlika ovog načina raspodele sastoji se u tome što, posle podmirenja obaveza prema društvenoj zajednici, privredne organizacije same raspodeljuju ostvarena sredstva, odnosno čisti prihod, na lične dohotke i fondove preduzeća. Ustanovljenje ovog principa imalo je veliki značaj za dalji razvitak radničkog upravljanja i dalje razvijanje socijalističkih društvenih odnosa unutar kolektiva i komuna. O ličnim dohocima u celini, njihovoj unutrašnjoj raspodeli kao i o formiranju fondova i njihovoj upotrebi odnosno o razvoju preduzeća odlučuju radnički saveti i radni kolektivi. Lični dohoci radnika prema tome, zavise od čistog prihoda koga kolektiv ostvari i od toga kako je prihod raspodeljen. Radni kolektivi su stavljeni u položaj da putem boljeg privređivanja stiču i veće lične dohotke i podižu sami svoj standard. Time su u osnovi suzbijeni poslednji ostaci najamnine i najamnog radnog odnosa.

Ovo je suštinska promena kojom se na radne kolektive prenosi puno pravo raspolaganja ostvarenim sredstvima. Ono obezbeđuje jaču materijalnu osnovu radničkom upravljanju i veću zainteresovanost neposrednih proizvođača u rezultatima privređivanja.

Učešće sindikata u izgradnji i sprovođenju privrednog sistema

U izgradnji privrednog sistema sindikati su aktivno učestvovali i stalno saradivali sa državnim i drugim organima. Centralno veće i ostali organi sindikata stalno

su pratili iskustva sindikalnih organizacija i kolektiva, svojim predlozima i neposrednim učešćem pomagali da se postojeće slabosti podvrgnu detaljnijem razmatranju i otklone, da se sistem zarade u privredi usklađuje sa opštim materijalnim mogućnostima.

U centru pažnje sindikata bila je materijalna stimulacija u privredi i nagrađivanje, odnosno traženje najpogodnijih oblika koji će potsticati veću produktivnost rada i omogućiti kolektivima i pojedincima da za bolji rad i veću produktivnost ostvare i veće zarade. Na toj osnovi zasnivala se politika povećanja nominalnih i realnih zarada.

Svim ovim problemima koji su isticani i na Kongresu radničkih saveta, sindikati su posvećivali potrebnu pažnju. O svim važnijim pitanjima davani su predlozi i mišljenja savezним organima, kako u pogledu stvaranja povoljnih uslova formiranja zarada i poslovanja preduzeća, tako i za otklanjanje nedostataka koji su se u praksi pojavljivali. U toku 1955 godine Centralno veće je izradilo dva predloga o raspodeli ukupnog prihoda i formiranja plata radnika. Mada ti predlozi nisu bili do kraja razrađeni, i mada su sa aspekta kasnijih iskustava imali dosta slabosti oni su doprineli dubljem sagledavanju niza problema i uticali su na njihovo rešavanje.

Centralno veće SSJ je više puta organizovalo diskusije i sprovodilo ankete o važnijim pitanjima u privredi. Da bi ustanovilo uzroke teškoća u vezi sa isplatom plata u 1956 godini sprovedo je anketu koja je pokazala da izvestan broj preduzeća (naročito u građevinarstvu i građevinskoj industriji, poljoprivredi, ugostiteljstvu i zanatstvu) nije redovno isplaćivao zarade radnika, zbog nedovoljnih kredita od banke, nerealizovanih, odnosno naplaćenih proizvoda i sl. Pored toga, ustanovljeno je da neki narodni odbori nisu na vreme obezbeđivali garantovane plate pružanjem odgovarajućih garancija banci. Na osnovu toga Savezno izvršno veće je pojednostavilo obračun sa bankom i obezbedilo bezuslovnu isplatu garantovanih plata.

Pored ovih opštih problema, sindikati su se bavili nizom svakodnevnih problema i slabostima koje su se pojav-

ljivale u radu preduzeća. Oni su se stalno zalagali za pravilnu primenu postojećih propisa i poštovanja zakonitosti u poslovanju i odnosu prema radnicima. U tom pravcu angažovala su se sreska i opštinska rukovodstva, uz pomoć viših organa. Ta pitanja stalno je tretirala i sindikalna štampa. U tom pogledu poslednjih godina učinjen je vidan napredak. Radnički saveti sve više vode računa o poslovanju i pravilnoj primeni propisa. Sve više dolazi do izražaja zdrav poslovni moral i shvatanje da se samo boljim radom mogu stvarati veća sredstva, povećati dohotci i zarade.

Važno područje aktivnosti sindikalnih organizacija bila je stalna briga za pravilnu upotrebu i korišćenje društvenih sredstava. Sindikati su stalno ukazivali kolektivima i organima upravljanja na potrebu da se lični dohoci izdvajaju u zavisnosti od produktivnosti i njihovog uspeha u radu, kao i na štetnost nevođenja računa o tome. Tamo gde to nije uspevalo dolazilo je do društvene intervencije kao što je bio slučaj koncem 1957 godine kod jednog dela trgovinskih i nekih drugih preduzeća koja su zbog toga morala da vrate ona sredstva za koja se utvrdilo da nisu ostvarena zaslugom kolektiva. To je izazvalo niz poteškoća i nerazumevanja zbog čega su sindikalna rukovodstva morala pružati pomoć osnovnim organizacijama.

Prenošenje na radne kolektive prava da sami raspoređuju sredstva na lične dohotke i fondove zahtevalo je sve veću društveno-političku odgovornost i moralnopolitički uticaj sindikata. Mogućnost sve samostalnijeg odlučivanja o tome zahtevala je ozbiljan ideološko-politički, obrazovni i propagandni rad, kako bi radni kolektivi bili što sposobniji da sredstva racionalno, u svom i opštem interesu, raspodeljuju. Sindikati su morali pružiti pomoć i suzbijati kako pritisak komuna na preduzeća i pojave investomanije, tako i primitivistička shvatanja i želje za rasparčavanjem sredstava pretežno na lične zarade. Radi što pravilnijeg usmeravanja sindikalnih organizacija Centralno veće je održalo decembra 1957 godine savetovanje pretstavnika sreskih i republičkih veća sindikata u vezi sa proširivanjem prava radnih kolektiva u raspodeli do-

hotka. Ovo je pomoglo sindikalnim organizacijama u toku 1958 godine da se aktivno angažuju na sprovođenju sistema, praćenju njegovog delovanja i aktivnog intervanisanja radi otklanjanja smetnji i problema.

Prateći iskustvo i praksu primene novog sistema raspodele u preduzećima, sindikati su iznosili predloge državnim organima kako bi se izvesne teškoće i problemi otklonili. Tako je Centralno veće predložilo da se ukinu ograničenja isplata ličnih dohodaka koja su postojala u prvom polугоđu 1958 godine, zbog njihovog negativnog dejstva na produktivnost rada i zarade. Isto tako predloženo je da se ukine progresivno oporezivanje ličnih dohodaka i odgodi primena vanrednog doprinosa, da se isprave minimalni lični dohoci i ublaže neki instrumenti za pojedine grane i privredne organizacije.

Zbog uvođenja nove raspodele i potrebe da se izrade društveni kriteriji za nagrađivanje i izdvajanje ličnih dohodaka iz čistog prihoda na bazi jedinstvenih načela, privrednim organizacijama je preporučeno da u 1958 godini ne donose nove tarifne pravilnike.

Savetovanje održano maja 1958 godine u Centralnom veću je istaklo potrebu ne samo rešavanja momentanih i tekućih pitanja, nego i zahtev da se šire izuče i sagledaju raspodela prihoda i nagrađivanja uopšte. Istaknut je zahtev da se izuče instrumenti i njihovo dejstvo kako bi se obezbedili što je moguće više podjednaki uslovi privređivanja i poslovanja preduzeća.

Na petom plenumu Centralnog veća razmatrano je delovanje privrednih instrumenata na pojedine grane i delatnosti, kao i priprema tarifnih sporazuma i uloga sindikata u tome. Centralno veće je, zajedno sa centralnim odborima, komorama i udruženjima, na osnovu prethodnog proučavanja i analiza izradilo konkretne predloge za ispravku instrumenata nekih privrednih grana i privrednih grupacija. Istovremeno je izvršen obiman rad na ispravljanju minimalnih ličnih dohodaka za 1959 godinu, a centralni odbori sindikata i privredna udruženja izradili su tarifne sporazume, odnosno sporazume o opštim osnovima za utvrđivanje ličnih dohodaka.

Sve to je znatno doprinelo da se u 1959 godinu ušlo sa znatno poboljšanom raspodelom ukupnog prihoda u privredi i instrumentima koji popravljaju položaj mnogih preduzeća i grana i daju veću mogućnost za podizanje produktivnosti rada i zarada na bazi povećane produktivnosti.

Pored ispravke minimalnih ličnih dohodaka, najvažniju izmenu u 1959 godini pretstavlja posebno učešće u povećanom dohotku čime se povećava stimulacija preduzeća i omogućuje svakom kolektivu da za povećanu produktivnost, postignute uštede i sl. ostvari i veća odgovarajuća sredstva za lične dohotke i fondove. Radi veće stimulacije ublažena je progresija skale doprinosa na dohodak. Poboljšan je položaj većeg broja nedovoljno akumulativnih organa kao što su: rudnici uglja, građevinarstvo, veći deo drvne industrije, konzervna i mlinska industrija, industrija kože, veći deo saobraćaja, trgovina itd.

Poseban značaj za produktivnost ima ukidanje progresivnog i uvođenje proporcionalnog doprinosa na lične dohotke radnika. Uvođenje proporcionalnog doprinosa će znatno pojednostaviti obračun i omogućiti nagrađivanje radnika po učinku bez umanjnja ličnog dohotka.

Na posebnom savetovanju Centralnog veća sa predsednicima sreskih i republičkih veća sindikata, održanom decembra 1958 godine, razmatrano je dejstvo i značaj ovih mera i određeni konkretni zadaci koji se s tim u vezi postavljaju pred sindikalne organizacije.

Raspodela sredstava u preduzećima i tarifna politika

Obzirom da je razvitak privrede i celokupnog našeg sistema išao u pravcu sve većeg raspolaganja privrednih organizacija materijalnim sredstvima stalno je rasla odgovornost radnih kolektiva i radničkih saveta kao i značaj ove raspodele unutar preduzeća. Ovo pitanje je zbog toga sve više izbijalo u prvi plan rada i sindikalnih organizacija. Sredstva kojim su raspolagala preduzeća (lični do-

hoci i fondovi) povećavala su se po podacima narodne banke sledećim tempom:

1955 godine	100
1956	„ 112
1957	„ 139
1958	„ 167

Osnovni princip za koji su se zalagali sindikati bio je da se sredstva za lične dohotke izdvajaju u zavisnosti od porasta proizvodnje i produktivnosti rada. Dosadašnja praksa pokazuje da su radni kolektivi i radnički saveti imali uglavnom pravilnu orijentaciju u tom pogledu.

Proširenjem samostalnosti preduzeća u raspodeli dohotka i u donošenju tarifnih pravilnika povećane su mogućnosti uticaja sindikata na unutrašnje odnose u platama i njihove raspone. Utvrđivanje odnosa tarifnih stavova između pojedinih kategorija radnika i službenika, za stručne i rukovodeće kadrove, odnosa između pojedinih preduzeća, grana i grupacija pretstavljalo je veoma odgovoran i složen zadatak. Različite tendencije, kao što su izjednačavanje tarifnih stavova između viših i nižih kategorija zanemarivanje kvalifikovanih radnika i preterano visoki tarifni stavovi pojedinih rukovodećih i stručnih kadrova, preveliki rasponi između najnižih i najviših stavova, nerealne norme i previsoke premije i sl., zahtevali su neprekidnu aktivnost sindikata.

Sindikalne organizacije su se zalagale da se ostvare što pravilniji rasponi i odnosi između tarifnih stavova i primanja radnika, u skladu sa značajem, vrstom i težinom posla i za što širu i pravilniju primenu nagrađivanja prema radnom učinku, kao i da se osigura utvrđivanje što objektivnijih merila za određivanje normi i premija.

S obzirom da su za pravilno rešenje ovih problema, za otklanjanje nedostataka i ostvarivanje nagrađivanja prema radu, sindikati u najvećoj meri zainteresovani, oni su usmeravali svoju aktivnost da na vreme što šire i bolje upoznaju kolektive sa našim opštim mogućnostima i ekonomsko-političkim značajem pojedinih mera i ekonomskom politikom u celini. U tom cilju na mnogim seminarima, kursovima i predavanjima kao i na nizu sastanaka u ko-

lektivima i sa članovima organa upravljanja razmatrana su i objašnjavana ta pitanja, propisi i mere, i obrazlagani stavovi sindikata o određenim pitanjima, ispravljani nedostaci i pogrešna shvatanja itd.

Na ovim pitanjima angažovale su se kako sindikalne organizacije u preduzećima, tako i sindikalna rukovodstva, a naročito opštinska i sreska veća. Neposredna aktivnost i učešće sindikalnih organizacija u sprovođenju raspodele, donošenju tarifnih pravilnika i u rešavanju konkretnih problema pojedinih preduzeća bila je u čitavom pređenom razdoblju veoma živa i uglavnom uspešna. Sindikalne podružnice i sindikalna veća su imale naročito velike zadatke na donošenju tarifnih pravilnika, što je najvećim delom apsorbovalo njihovu aktivnost u toku više meseci skoro svake godine.

Povećana uloga komune u oblasti raspodele sredstava i tarifne politike uticala je i na proširenje zadataka i funkcija opštinskih sindikalnih veća. Na njih je prenet veoma odgovorna funkcija potvrđivanja tarifnih pravilnika. Radi pružanja pomoći sreskim sindikalnim većima i radi obezbeđenja jedinstvenih načela u sprovođenju tarifne politike i sistema raspodele, viša sindikalna rukovodstva preduzimala su niz akcija i mera. Pored neposredne aktivnosti na terenu — organizovanja seminara i kurseva, održavanja sastanaka i konferencija sa pretstavnicima sindikalnih organizacija i preduzeća, pružanja neposredne pomoći u izradi i ispravljanju tarifnih pravilnika i sl. i centralni odbori i republička veća, davali su bliže smernice o usklađivanju nivoa i odnosa tarifnih stavova između pojedinih kategorija radnika i službenika, odnosno preduzeća. Da bi obezbedili neposredniji uticaj na formiranje tarifnih odnosa i jedinstvenije rešavanje problema tarifne politike, republički i centralni odbori su tarifne pravilnike pojedinih većih preduzeća neposredno razmatrali i svoje primedbe i stavove o važnijim pitanjima dostavljali lokalnim organima i sindikalnim organizacijama. Na ovaj način pomognuto je usklađivanju tarifnih stavova i tarifnih pravilnika.

Pitanja tarifne politike bila su predmet razmatranja na mnogim sednicama. Na sednicama predsedništva i ple-

numa i na sastancima sa centralnim odborima razmatrana su pitanja u vezi sa usklađivanjem tarifnih stavova, pitanjem normi, premija, raspodele tzv. viškova plata, dnevnic, terenskih dodataka itd.

Stalna aktivnost Centralnog veća i ostalih sindikalnih rukovodstava, značila je važnu pomoć sindikalnim organizacijama u preduzećima i doprinosila pravilnijem i uspešnijem rešavanju niza konkretnih problema u vezi sa raspodelom dohotka i tarifnom politikom.

Sindikati su sarađivali na otklanjanju prepreka koje su otežavale uspostavljanje pravednijih odnosa između grana i pojedinih kategorija radnika. Tako je, na osnovu prethodnih analiza o položaju i nivou tarifnih stavova, Centralno veće krajem 1956 godine izradilo konkretne predloge za posebno povećanje nivoa tarifnih stavova za određene privredne grane, odnosno grupe preduzeća. Ovi kao i drugi predlozi na kojima je sarađivalo Centralno veće zajedno sa državnim organima doprineli su otklanjanju neravnomernosti i popravljaju položaja pojedinih grana i kategorija radnika.

Tako su početkom 1955 godine povećane plate radnika i službenika u privredi, odnosno postojeće obračunske plate za 5% na osnovu kojih su sastavljeni tarifni pravilnici. Sredinom 1955 godine povećani su iznosi tarifnih stavova za sve radnike i službenike, odnosno iznosi pojedinih platnih razreda državnih službenika za 500 dinara. Sredinom 1955 godine privredna preduzeća udružena u Zajednicu elektroprivrednih preduzeća povećala su nivo tarifnih stavova za 20%. Za 1956 godinu data je mogućnost narodnim odborima da pojedinim privrednim organizacijama dozvole da ukupni iznos tarifnih pravilnika u odnosu na tarifne pravilnike iz ranijih godina bude veći za 5%. Za 1957 godinu povećani su tarifni stavovi za 10% kvalifikovanih i visokokvalifikovanih radnika i službenika, a za 5% nekvalifikovanih i polukvalifikovanih radnika i službenika. Istovremeno je odobreno i posebno povećanje za radnike i službenike u industriji gume za 10%, industriji kože za 15%, u pomorskom saobraćaju za 15%, u lukama za 7%. Početkom 1957 godine izvršeno je prosečno povećanje plata državnih službenika za oko 10%.

U 1958 godini donet je novi Zakon o javnim službenicima kojim su povećane plate u proseku za 13%. Oktobra 1958 godine povećani su iznosi tarifnih stavova i plata za sve radnike i službenike za oko 7%, itd.

Rešavanje ovih pitanja nije išlo bez teškoća obzirom da propisi često daju samo načela, pa su postojale mogućnosti različite i često pogrešne primene. Sindikalne organizacije morale su zato da pobliže zauzimaju stavove po određenim problemima, da ih preporučuju i objašnjavaju kolektivima. To je, sa svoje strane, zahtevalo da sindikalne organizacije i aktivisti budu sposobni da tumače složenu problematiku raspodele i zarada. Međutim, pojedine sindikalne organizacije, kao i neki sindikalni rukovodioci i aktivisti, usled angažovanosti na drugim zadacima i nedovoljnog poznavanja propisa i načelnih stavova sindikata, davali su ponekad i nedovoljna i jednostrana tumačenja i zauzimali pogrešne stavove o određenim pitanjima, što je, razume se, stvaralo teškoće.

Među slabosti sindikata spada i nedostatak trajnijeg i sistematskijeg rada na opštem usklađivanju platnog sistema, a posebno odnosa između privrednih grana. Iako je u tom pravcu učinjen napredak činjenica je da se usklađivanje tarifnih odnosa i plata u praksi vršilo uglavnom u okvirima privredne grane i na određenoj teritoriji, a nedovoljno i ređe u okviru cele privrede. Usklađivanje odnosa između privrednih grana vršeno je samo putem opštih smernica. Takve smernice su neposredno davale odgovarajuću osnovnu orijentaciju sindikalnim organizacijama i uticale na izvesno usklađivanje odnosa između grana, ali su one bile nedovoljne za konkretnije izgrađivanje tarifnih odnosa, kako unutar privrednih grana, tako i između njih.

Teškoće su proizlazile i iz čestih izmena propisa, uskosti gledanja pojedinih rukovodilaca i organa upravljanja i sindikalnih organizacija kao i objektivnih uslova i relativno niskog nivoa plata koji je otežavao veće diferenciranje i veću stimulaciju pojedinih kategorija. Nedostajala je takođe i odgovarajuća društvena evidencija koja bi obezbedila blagovremeni, sistematski i dovoljan uvid u postojeće stanje i probleme na ovom području itd.

Sporazumi o opštim osnovama za utvrđivanje ličnih dohodaka

Neravnomernosti u kretanju tarifnih stavova i plata, koje su uticale na nagrađivanje radnika prema radu, kao i sve veće pravo radnih kolektiva da raspodeljuju čisti prihod na lične dohotke i fondove, nametali su i potrebu da se pojača društveni uticaj u oblasti tarifne politike i formiranja odnosa između ličnih dohodaka. Administrativno regulisanje u oblasti tarifne politike i ličnih dohodaka trebalo je zameniti društvenim sporazumevanjem radnih kolektiva i društvenih organizacija i na toj osnovi utvrđivati kriterije za vođenje politike preduzeća. To je predstavljalo dalju demokratizaciju upravljanja preduzećima i raspolaganja sredstvima preduzeća.

Zbog toga se u toku 1958 godine pristupilo izradi sporazuma o opštim osnovama za utvrđivanje ličnih dohodaka. Zamenjujući u osnovi niz propisa državnih organa društvenim merilima i normama, sporazumi su predstavljali prva akta kojima sindikati, privredna udruženja i komore, zajednički utvrđuju odgovarajuća društvena merila u oblasti nagrađivanja i tarifne politike. Donošenje sporazuma imalo je za cilj da se obezbedi orijentacija radnim kolektivima za izdvajanje ličnih dohodaka iz čistog prihoda, da se da društvena osnovica prema kojoj bi se cenila i utvrđivala merila za formiranje ličnih dohodaka pojedine privredne organizacije.

Ovakav oblik regulisanja ovih pitanja ne samo da više odgovara karakteru radničkog samoupravljanja, već i načelima sadašnje raspodele, koja izdvajanje ličnih dohodaka radnika i fondova iz čistog prihoda prenosi na same kolektive. Kriteriji i merila koji se na taj način utvrđuju, imaju prema tome, karakter i obaveznost društvenih normi, a ne pravnih propisa.

Na izradi ovih instrumenata tarifne politike, što je predstavljalo obiman, složen i odgovoran zadatak, sindikati su uložili mnogo napora. Angažujući sindikalna rukovodstva, koristeći se iskustvima i zapažanjima sindikalnih organizacija i preduzeća, centralni odbori sindikata, uz pomoć Centralnog veća, doneli su sa komorama i udruženjima ove sporazume.

Prvi sporazumi, s obzirom da za njihovu izradu nije bilo dovoljno iskustva i vremena, pretežno su okvirnog karaktera. Njima se utvrđuju osnovna načela u vezi sa raspodelom čistog prihoda, daju bliže odredbe i merila o pojedinim oblicima nagrađivanja po učinku i utvrđuju principi koji služe za donošenje tarifnih stavova. Pored toga, sporazumima su dati rasponi tarifnih stavova po kategorijama stručne sprema, kao i maksimalni raspon između najvišeg tarifnog stava i proseka tarifnih stavova nekvalifikovanih radnika unutar privredne organizacije. Na taj način sporazumi služe kako rešavanju privrednih problema, tako i regulisanju društvenih odnosa unutar radnih kolektiva.

Produktivnost rada i nagrađivanje

Savez sindikata je smatrao da borba za veću produktivnost rada spada među najvažnije zadatke. Sindikati su pri tome polazili od toga da samo viša produktivnost može da dovede do većih zarada i višeg životnog standarda, a da viša produktivnost mora da se ogleda u odgovarajućem porastu zarada.

Produktivnost rada u ovom periodu stalno je rasla u celoj privredi, a naročito u oblasti industrije i rudarstva. U ovoj oblasti produktivnost rada globalno se kretala ovako:

	1954	1955	1956	1957	1958
Industrija i rudarstvo	100	103,4	106,3	115,5	116,9

Najveći porast bio je u 1957 godini i iznosio je oko devet poena. Do znatnog porasta produktivnosti rada došlo je i u drugim privrednim oblastima, naročito u 1957 godini. Međutim, u 1958 godini tempo porasta produktivnosti rada je smanjen, tako da u celoj privredi, izuzimajući poljoprivredu, produktivnost raste u odnosu na 1957 godini za oko 3%, a u industriji i rudarstvu svega 1%.

Ovakav porast produktivnosti rada iako neprekidan, nije zadovoljavajući. Još uvek postoje znatne unutrašnje rezerve u pogledu korišćenja prirodnih uslova i kapaciteta u pogledu korišćenja sirovina i materijalnih troškova a naročito radne snage i radnog vremena. Te mogućnosti

postoje u svim granama i oblastima privrede kako u proizvodnji tako i transportu, prometu, uslugama itd. Racionalnim korišćenjem svih tih mogućnosti, boljom organizacijom rada, boljim poslovanjem, produktivnost rada može znatno da poraste i time daje dopunski izvor za brži razvitak privrede i podizanje životnog standarda.

O tome najbolje svedoči proces koji je započeo u našoj poljoprivredi koja počinje da istiskuje unutrašnje materijalne i ljudske rezerve i da povećava prinose po hektaru i savladava prirodne i klimatske uslove koji negativno utiču na proizvodnju.

Doduše, u toku ubrzanog razvoja naše privrede, naročito industrije i rudarstva, nije bilo moguće rešiti sva pitanja u celini, pa ni pitanje produktivnosti rada, pogotovo što produktivnost nije zavisila samo od osnovnog faktora, tj. od stimulativnosti zarada, već i od drugih elemenata, kao što su stepen organizacije rada, mehanizacija procesa proizvodnje, tehnička opremljenost, odnos prema radu, problem suviše radne snage, stručnost radnika, radna iskustva itd. Sva iskustva pokazuju da od stimulativnog sistema i doslednijeg plaćanja po učinku znatno zavisi podizanje produktivnosti rada, odnosno korišćenje rezervi koje postoje neiskorišćene u našoj privredi, pa, prema tome, povećanje proizvodnje i podizanje životnog standarda.

Nagrađivanje po učinku bilo je stalno u centru pažnje sindikata. Ono je jedan od osnovnih preduslova da svako bude nagrađen prema radu. Zbog toga su sindikati aktivno radili na otklanjanju prepreka koje su otežavale nagrađivanje po učinku i potsticali radničke savete da gdegod je moguće uvode plaćanje po jedinici proizvoda, odnosno kompleksno nagrađivanje po učinku. Priznanje plata ostvarenih po normi u cenu koštanja, počev od 1956 godine, pomoglo je da u većini grana i preduzeća poraste rad po normi što je neosporno uticalo na povećanje individualne produktivnosti i omogućilo ostvarenje boljih rezultata u velikom broju preduzeća. Međutim, činjenica da su norme služile kao osnova za obračun između zajednice i preduzeća, imala je i ozbiljnih slabosti. S obzirom na malo učešće u dobiti, preduzeća nisu bila dovoljno zain-

teresovana da pravilno ustanovljavaju norme, jer je najveći deo premašenja nerealnih normi išao na teret zajednice.

Ceste izmene i nerealnost radnih normi bila je tokom proteklih godina stalna pojava. Do toga je dolazilo kako zbog niskih tarifnih stavova, nepravilnih tendencija da se na račun zajednice povise zarde, tako i zbog nepostojanja tehničkih merila i naučnih kriterija za utvrđivanje radnog učinka, usled čega su norme bile većinom iskustvene. Zbog toga su u jednom broju preduzeća norme bile visoko premašivane, a u nekim preduzećima često revidirane čim su bile premašivane. Obe ove krajnosti destimulativno su uticale na produktivnost rada.

Najčešći nedostaci u vezi sa nagrađivanjem po učinku i utvrđivanjem normi bili su još sledeći:

— procenat zaposlenih koji je radio po normi, bio je mali, ispod stvarnih mogućnosti;

— utvrđivanje radnog učinka bilo je skoro isključivo ograničeno na radnike na proizvodnim radnim mestima, dok je malo učinjeno da se utvrdi učinak poslovođa, radnika na montaži, u pripremi itd.

— radni učinak se uglavnom merio individualno, zanemarivane su grupne norme, vezivanje zarada rukovodilaca za uspeh kolektiva pojedinih odeljenja i sl.;

— nerealnost normi uticala je i na poremećaje tarifnih stavova, jer su radnicima koji nisu radili po normi, kao i službenicima, utvrđivani viši tarifni stavovi, ili im je priznavano veće učešće u dobiti, kao kompenzacija ne opravdane zarade onih koji rade po normi itd.

Uvođenje premija, kao vida nagrađivanja za naročite rezultate, predstavljalo je jedan od važnih elemenata stimulacije. Rezultati postignuti primenom premija bili su, međutim, najčešće ispod očekivanja. Nedovoljna briga za kriterije na osnovu kojih su se premije dodeljivale uslovljavala je niz nepravilnosti u oblasti nagrađivanja i probleme moralno-političkog karaktera u pojedinim preduzećima.

Osnovni nedostatak, iz koga su poticale druge slabosti u vezi sa primenom premija, bio je u tome što su one najčešće tretirane kao oblik automatskog povećanja plata, odnosno ispravljanja odnosa stvorenih kroz tarifne sta-

vove. Pritom su došle do izražaja dve tendencije: priznavanje premija širokom krugu radnika i službenika, i, nasuprot tome, njihovo dodeljivanje samo najužem krugu rukovodećih službenika. I jedna i druga tendencija imala je za posledicu kompromitovanje premija, a za uzrok težnju za povećanjem plata manje-više nezavisno od ostvarenog efekta. Premije su isplaćivane i bez prethodno utvrđenih normativa i kriterija, često dvostruko po istom osnovu, i izjednačavanje sa nagradama i slično. Sve ove pojave, a naročito pojedinačne isplate nesrazmerno visokih i neopravdanih premija dovele su do kritike u radnim kolektivima i javnosti. Sindikati su sa izvesnim zakašnjenjem, ali u mnogim slučajevima uspešno, intervenisali da bi suzbili ove nepravilnosti i nedostatke. Zahvaljujući opštinskim i sreskim sindikalnim većima u velikom broju preduzeća obustavljene su isplate nerealnih premija i pristupilo se izradi novih tarifnih pravilnika i utvrđivanju sigurnijih kriterija za premije.

Nasuprot ovim nedostacima, premije su u mnogim preduzećima imale pozitivan efekat: na sniženje troškova proizvodnje, na postizanje ušteda u materijalu, bolje korišćenje sirovina, poboljšanje organizacije rada, pravednije nagrađivanje naročito zaslužnih i inicijativnih radnika i službenika i sl. Uprkos tome, nije mnogo učinjeno da se najbolja stečena iskustva u sprovođenju ovog novog oblika nagrađivanja prošire i popularišu.

Uočavajući nedostatke u dosadašnjem nagrađivanju sindikalne organizacije i preduzeća počeli su tražiti nove stimulativnije metode nagrađivanja, vezivanjem povećanja zarada svih članova kolektiva za ostvarenu i realizovanu proizvodnju. U tom pravcu su se angažovali Centralno veće, centralni odbori sindikata, republička i sreska veća na razmeni i prenošenju iskustava, aktiviziranju stručnjaka i raznih ustanova koji mogu pomoći privrednim organizacijama. Dosadašnja iskustva su pokazala da se tako kompleksnim nagrađivanjem po učinku postiže veća zainteresovanost celog kolektiva za podizanje produktivnosti rada, sniženje cena koštanja i uporedno povećanje zarada radnika.

Ovakav način nagrađivanja pruža relativno solidan uvid pojedincu, grupi radnika, pogonima i celom kolektivu

u kretanje njihove produktivnosti i njihovih zarada. Zahvaljujući kompleksnom načinu nagrađivanja radnički savet dobija u ruke jasne elemente, po kojima nagrade radnika određeno vezuje uz celokupno poslovanje preduzeća, a u prvom redu, uz stepen njihove produktivnosti. Dalje, on pozitivno utiče na radničko samoupravljanje, kome daje više jednostavnijih pokazatelja za bolje upravljanje preduzećima.

Polazeći od toga, Centralno veće je februara 1959 godine, organizovalo široko savetovanje o problemima nagrađivanja po jedinici proizvoda, kako bi podržalo i razvilo inicijativu radnih kolektiva, radničkih organa upravljanja i sindikalnih podružnica da povećana produktivnost bude praćena povećanjem ličnih zarada.

Kretanje nominalnih zarada i plata

Kretanje nominalnih zarada i plata tokom proteklog četvorogodišnjeg perioda u osnovi pokazuju pozitivne tendencije i u skladu je sa razvitkom privrede i opštih ekonomskih mogućnosti. Ukupan platni fond radnika i službenika u društvenom sektoru u periodu 1955/58 god. kretao se:

	i n d e k s							
	1955	1956	1957	1958	1956	1957	1958	1958
Ukupan platni fond	320,5	348,8	435,5	520,2	108,8	124,9	119,4	162,3
U tome:								
I. Platni fond u privredi	229,5	244,5	312,3	366,6	106,5	127,7	117,4	159,7
Industrija i rudarstvo	98,3	110,9	139,2	161,7	112,8	125,5	116,2	164,5
Poljoprivreda i šumarstvo	21,5	24,5	31,3	38,7	114,0	127,8	123,6	180,0
Građevinarstvo	32,5	24,3	30,0	37,7	74,8	123,5	125,7	116,0
Saobraćaj	23,4	26,6	33,0	38,7	113,7	124,1	117,3	165,4
Trgovina i ugostiteljstvo	35,1	37,8	49,9	55,7	107,7	132,0	111,6	158,7
Zanatstvo	15,3	16,7	23,0	26,0	109,2	137,7	113,0	169,9
Ostale privredne delatnosti	3,4	3,7	5,9	8,1	108,8	159,5	137,2	238,2
II. Platni fond izvan privrede	91,0	104,3	123,2	153,6	114,6	118,1	124,7	168,8

Izvor podataka: Statistički bilten N. B. br. 2/59

Ovaj pregled pokazuje da je ukupno isplaćeni fond plata stalno rastao i da je najveći porast bio u 1957 godini. U 1958 godini dinamika platnog fonda u neprivrednim delatnostima bila je izrazitija zbog povećanja plata javnim službenicima koje je tokom prošle godine izvršeno u proseku 13% pošto su one zaostajale u odnosu na privredu kao i zbog povećanja broja zaposlenih u ovim delatnostima.

Navedeni porast ukupnog platnog fonda delom je rezultat povećanja brojnog stanja uposlenih a delom rezultat kretanja porasta prosečnih zarada radnika i službenika. Kretanje prosečnih nominalnih plata po jednom uposlenom na osnovu podataka o platnim fondovima i zaposlenom osoblju po podacima Statističkog zavoda bilo je sledeće:

	1956	1957	1958	1958
	1955	1956	1957	1955
Ukupno:	109	116	110	138
u tome:				
I PRIVREDA	109	118	108	139
Industrija i rudarstvo	108	116	108	163
Poljoprivreda i šumarstvo	109	122	105	140
Građevinarstvo	104	111	117	135
Saobraćaj	114	117	111	150
Trgovina i ugostiteljstvo	105	128	112	150
Zanatstvo i ostalo	113	120	100	136
II VAN PRIVREDE	102	110	114	128

U celini uzeto ukupna nominalna primanja u proseku na jednog radnika i službenika u proteklom periodu porasla su za 38%. Prosečne plate u privredi rasle su brže nego plate u državnoj upravi, prosveti, zdravstvu i ostalim javnim službama van privrede. U privredi plate su prosečno porasle za 39%, a van privrede za 28%.

Porast plata u privredi proizlazi i otuda što su u ovom periodu putem društvenih planova i drugih propisa povećani tarifni stavovi. S druge strane svake godine povećavale su se isplate plata iz dobiti odnosno isplate iznad plata po tarifnom pravilniku. Tako je u industriji u periodu od 1955 do 1958 god. isplaćivano prosečno godišnje 11 do 12% plata iznad plata po tarifnom pravilniku. Drugim rečima isplaćivano je u proseku oko 13,5 mesečnih plata godišnje. Kad se uzme u obzir da su radni kolektivi

istovremeno odvajali znatna sredstva u fondove preduzeća onda su ovo zadovoljavajući rezultati.

Na porast nominalnih zarada uticao je i porast produktivnosti rada i drugi faktori kao što je kretanje cena i troškova života i izvršena usklađivanja zarada između pojedinih grana u privredi i delatnosti van privrede.

Najveći porast u privredi zabeležen je u trgovini i saobraćaju, a najniži u poljoprivredi i građevinarstvu. Plate u saobraćaju u ovom periodu povećane su u nekoliko navrata obzirom da je ova oblast ranije zaostajala, dok je porast trgovine, naročito jednog dela, rezultat porasta sredstava koja su ostvarivana u ovoj delatnosti. Sporiji porast u građevinarstvu i poljoprivredi je rezultat pre svega njihove privredne zaostalosti i manjih sredstava koja su im ostajala za isplate iznad tarifnih stavova, kao i slabije kvalifikacione strukture radne snage.

O kretanju plata po pojedinim kategorijama nisu vođeni potpuni i pregledni podaci za celu privredu. Najpotpunije podatke o tome vodi statistički zavod na osnovu ankete za industriju i rudarstvo. Anketa koja se vodi za 269 industriskih preduzeća, pokazuje sledeće kretanje prosečnih ukupnih zarada pojedinih kategorija radnika i službenika:

Kategorije stručne spreme

	Radnici					Službenici				
	IV	III	II	I	svega	IV	III	II	I	svega
1954	6940	8200	10150	14210	9100	7300	8550	10770	16540	10980
	100	118	146	205	131	100	117	148	227	150
1958	9360	11200	14220	20570	13060	9270	11390	16040	26770	17320
	100	120	152	220	140	100	119	168	290	281

Iz ovog pregleda se vidi da su, u ovom periodu najviše porasle zarade službenika sa višom stručnom spremom tj. fakultetski obrazovanog stručnog i rukovodećeg kadra, kao i srednjeg stručnog kadra i visokokvalifikovanih radnika. Ovo je nesumnjivo pozitivna činjenica koja odgovara težnji da se plate viših kategorija poboljšaju, za što su se zalagale i sindikalne organizacije.

U isto vreme primećuje se veći porast zarada viših kategorija službenika u odnosu na porast viših kategorija radnika. Tako naprimer, dok je u 1954 god. odnos između primanja visokokvalifikovanih i nekvalifikovanih radnika iznosio 205 : 100, a između istih kategorija službenika 227 : 100, dotle je u 1958 god. taj odnos kod radnika porastao na 220:100, a kod službenika se popeo na 290:100. To znači da je kod radnika razlika porasla za 15, a kod službenika za 63 poena odnosno da su diferenciranja veća kod službenika nego kod radnika.

Činjenica da su kod viših kategorija službenika razlike između ukupnih primanja i tarifnih stavova veće nego kod ostalih kategorija, pretstavlja pozitivnu pojavu, s obzirom da se ovde radi o fakultetski obrazovanom i stručnom kadru. Praksa je, međutim, pokazala da ovakva povećanja nisu uvek bila zasnovana na njihovom stvarnom doprinosu i rezultatima pojedinaca, već su ne retko bila rezultat automatskog povećanja plata, kojima su se ponekad opravdano, a ponekad i neopravdano ispravljali odnosi između tarifnih stavova i obezbeđivali visokostručni kadrovi.

Podaci takođe pokazuju da je porast ukupnih primanja kvalifikovanih radnika zaostajao u odnosu na druge kategorije, izuzev pomoćnih službenika i službenika sa nižom stručnom spremom, od kojih je porast nešto manji. Ovo pokazuje da su kvalifikovani radnici u proteklom periodu bili slabije nagrađeni, u odnosu na njihovu ulogu u proizvodnji, što potvrđuje ocenu i zahtev sindikata o potrebi povećanja stavova kvalifikovanih radnika.

Isto tako, karakteristično je da su primanja iznad plata po tarifnom stavu kvalifikovanih radnika bila najmanja. Glavni porast njihovih plata rezultira iz rada po učinku s obzirom da je kod kvalifikovanih radnika najviše zastupljen rad po normi. S druge strane, razlike između ukupnog primanja i primanja po tarifnom stavu (uključiv i normu) ne samo kvalifikovanih radnika već i radnika uopšte, znatno su manje nego razlike kod službenika sa srednjom, a naročito sa višom stručnom spremom. Prema tome, očigledno je da su premije i druga primanja preko tarifnih stavova igrale veću ulogu kod službenika, nego

kod radnika, što je u velikom broju slučajeva bilo neopravdano.

Budući da su se sve ove pojave odražavale na unutrašnje odnose u radnim kolektivima, sindikati su se aktivno zalagali da se isprave odnosi i tarifni stavovi za ona radna mesta, grupe radnika i kategorije koji su bili neopravdano zastupljeni, kao i da se suzbiju tendencije prevelikih raspona i sl. Međutim, nastojanja sindikata nisu uvek davala očekivane rezultate. Poteškoće u radu sindikalnih organizacija dolazile su i otuda što one i same često nisu raspolagale sigurnim kriterijima i stavovima u pogledu odnosa u zaradama koje je trebalo uspostaviti. Analitička procena poslova i dalje usavršavanje tarifnih sporazuma predstavljale značajan doprinos i pomoć sindikatima i radničkim savetima za pravilnije rešavanje ovih pitanja i objektivnije utvrđivanje odnosa tarifnih stavova između pojedinih radnih mesta, kategorija i grana privrede.

Plate javnih službenika

Sprovodeći zaključke III Kongresa SSJ sindikati su uzeli aktivnog učešća u pripremama za donošenje Zakona o javnim službenicima i drugih propisa u vezi sa službeničkim sistemom. Sindikati državnih službenika, zdravstvenih i prosvetnih radnika, kulturno-umetničkih radnika, pružali su značajnu pomoć državnim organima i direktnije učestvovali na regulisanju položaja i plata službenika.

U proteklom periodu ispravljeni su mnogi nedostaci koji su postojali u pogledu odnosa i plata službenika u državnoj upravi, zdravstvu, prosveti, kulturnim i socijalnim institucijama, umetničkim ustanovama itd.

U pogledu plata novi Zakon o javnim službenicima doneo je sledeće novine:

— zadržana je jedinstvena platna skala za sve službenike, s tim što je proširena sa po dva stepena u prvom i drugom platnom razredu, tako da praktično ima 22 platna razreda. Takođe su zadovoljeni zahtevi za povoljnijim razvrstavanjem službenika sa nižom stručnom spremom;

— novim Zakonom je prihvaćen predlog sindikata da se uvede više oblika nagrađivanja, koji predstavljaju sa-

stavni deo plata (položajne plate, dohodak na posebne uslove rada i sl);

— izvršena su povećanja plata javnih službenika i dovedena približno u sklad sa platama odgovarajućih službenika u privredi, čime je znatno poboljšan njihov materijalni položaj i ublažena fluktuacija kadrova iz javnih službi u privredi.

Sprovedenje novog Zakona o utvrđivanju plata javnih službenika zahtevalo je vrlo veliko angažovanje sindikalnih organizacija i rukovodstava. U toku protekle četiri godine u više navrata vršeno je ispravljanje plata po jedinim kategorijama, što je svakom prilikom iziskivalo aktivnost sindikata, kako u odnosu na rukovodstva ustanova, tako i u odnosu na članstvo, s obzirom da su izmene u platama često tražile i političku aktivnost.

Pregled kretanja osnovnih plata službenika, u periodu od 1955 do 1958 godine pokazuje tendenciju konstantnog povećanja i povećanja raspona u prilog viših kategorija.

Platni razred	Neto iznos osnovne plate na dan	
	I.I.1955 g.	I.X.1958 g.
I ₁	22.500	34.800
I ₂	22.500	32.800
II ₁	21.000	30.800
II ₂	21.000	28.800
III	19.500	25.800
IV	18.000	23.800
V	16.700	22.300
VI	15.500	21.000
VII	14.300	19.700
VIII	13.200	18.400
IX	12.300	17.300
X	11.400	16.200
XI	10.600	15.100
XII	9.800	14.000
XIII	9.300	13.000
XIV	8.800	12.200
XV	8.300	11.400
XVI	7.800	10.700
XVII	7.300	10.100
XVIII	6.800	9.700
XIX	6.400	9.300
XX	6.000	8.900

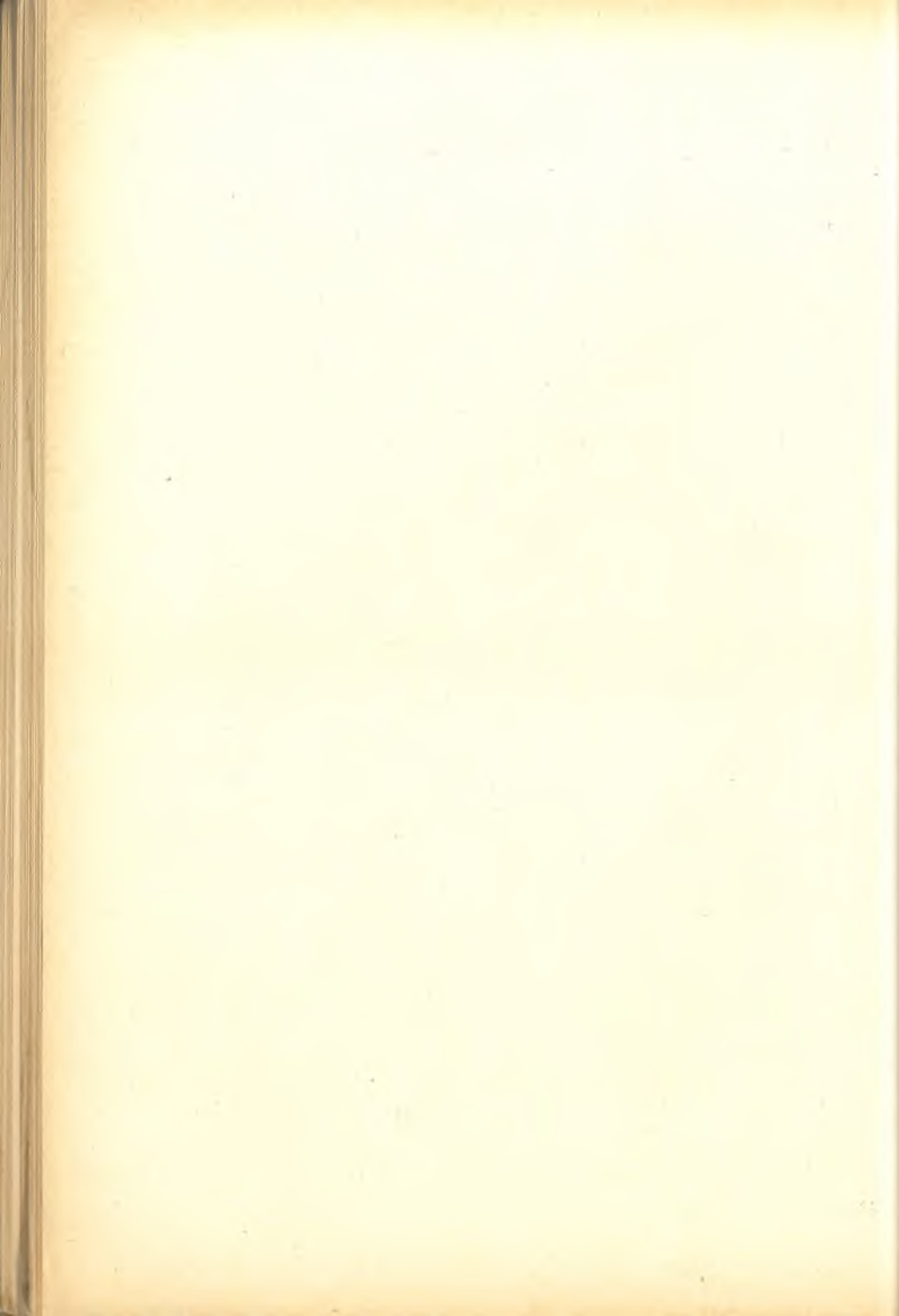
Naročito angažovanje sindikata zahtevale su ispravke i prevođenje službenika kao i određivanje položajnih plata. U tom poslu dolazile su do izražaja tendencije olakog prevođenja, nevođenje računa o kriterijumima, neopravdanog dodeljivanja položajnih plata, i izjednačavanja u nekim ustanovama i sl. Sistem položajnih plata, koji je uveden novim Zakonom, u načelu se zasnivao na sistematizaciji radnih mesta. Pošto sistematizacija radnih mesta nije izvršena blagovremeno došlo je do izvesnih nepravilnosti i teškoća kod određivanja položajnih plata, što je povlačilo za sobom prigovore i žalbe službenika.

Iako je ostalo još nekih nerešenih problema u platama javnih službenika, može se reći da su u toku protekle četiri godine ispravljani glavni ranije postojeći nedostaci, tako da je na ovom području postignut krupan napredak.

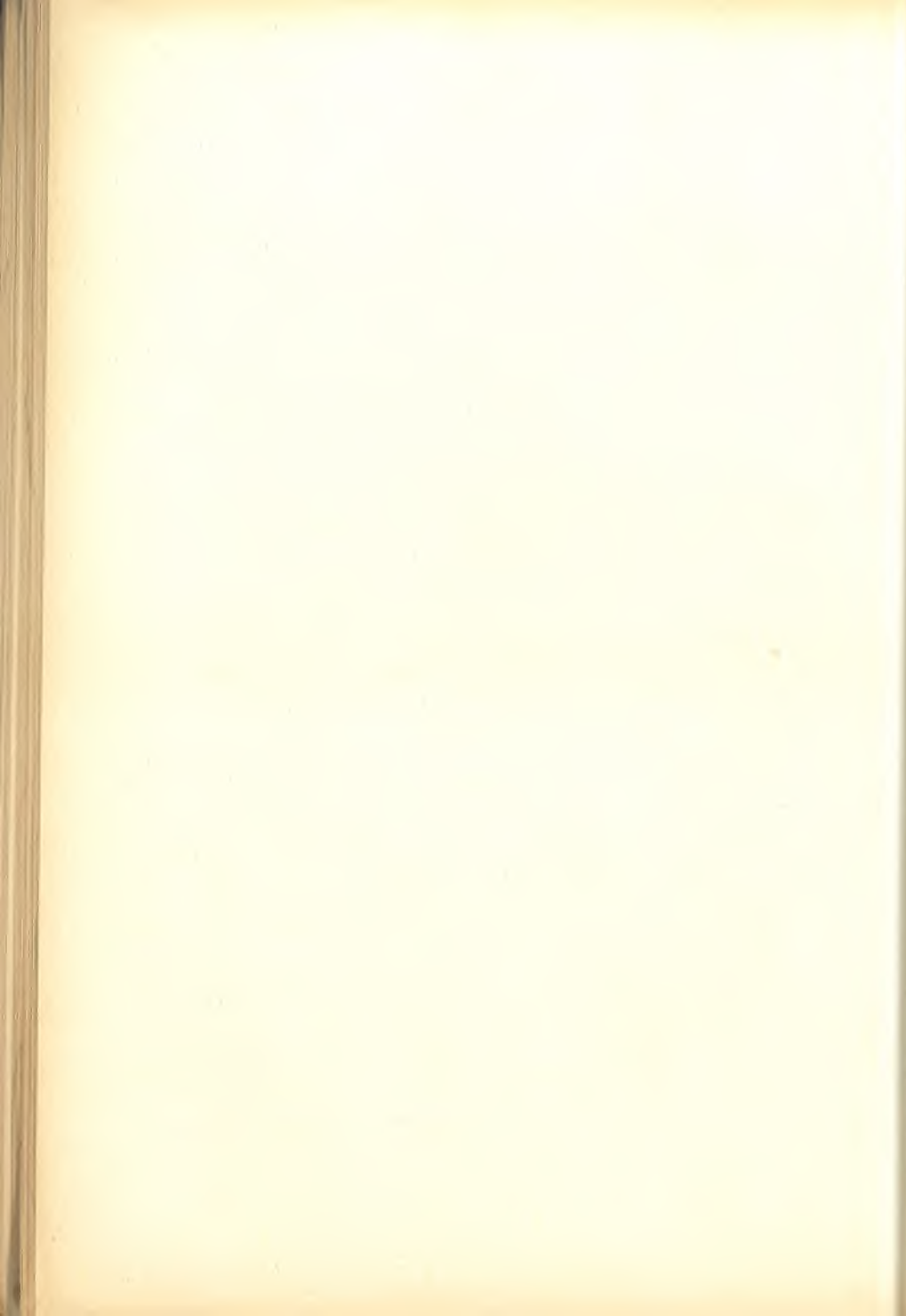
*

* * *

Učešće Saveza sindikata u razvijanju radničkog i društvenog samoupravljanja, u razvoju privrednog sistema i privrede, nagrađivanja i podizanja produktivnosti rada — pretstavljali su značajan doprinos našem društvenom i privrednom razvitku u celini, kao i stvaranju solidne osnove za jačanje društvene uloge radničke klase i konkretno poboljšanje njenih životnih i radnih uslova.

ŽIVOTNI I RADNI USLOVI

Značajni rezultati u oblasti materijalne i društvene izgradnje, stalan porast nacionalnog dohotka, veća ulaganja u privredne oblasti koje imaju odlučujući značaj u podizanju životnog standarda, razvitak sistema samoupravljanja u privredi i društvenim službama a naročito razvoj komunalnog sistema — postavili su nove materijalne i društveno-političke okvire za rešavanje problema životnih i radnih uslova radnih ljudi i njihovih porodica.

Smisao svih izvršenih promena, kao i materijalnih i društvenih kretanja, jeste stvaranje opštih uslova u kojima će životni i radni uslovi radničke klase u sve većoj meri zavisiti od nje same.

U periodu od Trećeg kongresa Saveza sindikata Jugoslavije postignut je snažan napredak u svim oblastima životnog i društvenog standarda radnika i službenika. Bili su stvoreni uslovi da politika podizanja životnog standarda bude jedan od osnovnih elemenata našeg tekućeg razvitka. Porasle su realne plate, poboljšano je snabdevanje tržišta i proširen asortiman robe za lične potrebe i potrebe domaćinstva; postignut je znatan napredak u stanbenoj i komunalnoj izgradnji, školstvu, zdravstvenoj i socijalnoj službi, učinjen je znatan napredak u proširenju i poboljšanju društvene ishrane, poboljšani uslovi za korišćenje godišnjeg odmora; na sektoru socijalnog osiguranja, a naročito penzionog i invalidskog, poboljšani su položaji osiguranika. Na sektoru higijensko-tehničke zaštite postignuti su, takođe, znatni rezultati; razvijaju se socijalistički odnosi u kolektivima; znatno je porasla ukupna zaposlenost stanovništva itd., što sve zajedno pokazuje opšti napredak u porastu materijalnog i opšteg blagostanja naših radnih ljudi.

U strukturi investicija dolazi do porasta učešća onih grana i oblasti privrede koje imaju najveći uticaj na nivo životnog standarda. Pored povećanih ulaganja u poljoprivredu znatno se povećavaju investicije u trgovini, građevinarstvu, uslužnom zanatstvu i u objekte društvenog standarda, pre svega u stanbeno-komunalnu i kulturno-socijalnu delatnost. Investicije u društveni standard po podacima SZSS (stanovi, škole, bolnice i sl.) povećane su od 50,7 milijardi u 1955 godini na 100,1 milijardi u 1958 godini.

U tom razdoblju proizvodnja potrošne robe pokazuje, takođe, najveću dinamiku porasta (od 1955 do 1958 godine sa 47%). Pored toga, zabeležen je znatan porast uvoza robe za široku potrošnju koji iznosi 29%, samo od 1955 do 1958 godine. Sve je to imalo za posledicu povećanje fonda robe za ličnu potrošnju.

Međutim, nasuprot ovim pozitivnim elementima, još uvek relativno niska produktivnost rada po zaposlenom radniku nužno usporava tempo porasta životnog standarda. Isto tako pojave neracionalne upotrebe sredstava i rasipanja, nediscipline na radu — itd., nesumnjivo su ometali brže podizanje životnog standarda.

Ipak, poboljšani materijalni uslovi pozitivno su delovali i na odnos organa vlasti, organa samoupravljanja i društvenih organizacija prema životnim i radnim uslovima radnika i službenika. To je doprinelo da su se, u proteklom periodu počeli rešavati mnogi problemi, koji se već duže vremena nalaze na dnevnom redu i čije se rešavanje s pravom očekivalo.

Problemi životnog i društvenog standarda zauzimali su u proteklom periodu jedno od najvidnijih mesta u našem društveno-političkom životu i radu sindikata. Ova problematika bila je u centru pažnje naših najviših društveno-političkih foruma: rad IV plenuma SSRNJ, Savezne narodne skupštine (Rezolucija o stanbenoj politici, o ličnoj i opštoj potrošnji), Sedmi kongres Saveza komunista Jugoslavije i Program Saveza komunista Jugoslavije — dali su okvire politike i smernice za buduće kretanje životnog standarda.

Sindikalne organizacije i njihovi organi razvijali su veoma značajnu i široku aktivnost i inicijativu u radu na poboljšanju životnih uslova radnika i službenika. Centralno veće je na svom III i IV plenumu, kao i na širokim savetovanjima održanim pred kraj 1957 i sredinom 1958 godine, pretresalo probleme životnog standarda i pokretalo aktivnost organizacija na ovim pitanjima.

Uloga komuna u rešavanju životnih uslova

U razdoblju između Trećeg i Četvrtog kongresa došlo je do daljeg snažnog razvitka komunalnog sistema. Izgradnja i afirmacija komunalnog sistema kao mehanizma široke samouprave građana u svim oblastima društvenog života predstavlja značajnu nadopunu sistema radničkog samoupravljanja u oblasti potrošnje, odnosno životnog standarda. Radnička klasa time dobija znatne mogućnosti da utiče na poboljšanje svog društvenog i materijalnog položaja.

U našem društveno-političkom uređenju komuni pripada jedna od najznačajnijih uloga u daljem poboljšanju životnih uslova radnika i službenika.

Opštine i srezovi se sve uspešnije orijentišu na rešavanje privrednih i društvenih problema, posebno na pitanja od kojih zavisi poboljšanje životnih i radnih uslova. Donošenje perspektivnih planova srezova i komuna, tokom 1957 i 1958 godine, pokazuje da je u većini planova posvećena potrebna pažnja onim pitanjima koja su od bitnog uticaja na životni standard.

Međutim, i pored vidnih rezultata koji su dosad postignuti, kao i izvesne preorijentacije u tom pravcu, još uvek ima pojava jednostrane orijentacije na kapitalnu izgradnju, preteranih ambicija za uređivanje gradskih centara, nedovoljne borbe za racionalno korišćenje postojećih fondova, zanemarivanja onih delatnosti i komunalnih službi koje bitno utiču na standard radnog čoveka.

Većina opštinskih sindikalnih veća se pravilno orijentisala u novim uslovima razvoja komunalnog sistema i našla svoje mesto u rešavanju niza važnih pitanja za životni standard u okviru komune.

Kretanje realne plate

Kretanje nivoa životnog standarda radnika i službenika može se najneposrednije pratiti kroz dinamiku kretanja realnih plata.

Nivo realnih plata radnika i službenika pokazuje stalan porast. Iz sledećih podataka može se videti opšta dinamika kretanja realnih plata u proteklom periodu:

	1955	1956	1957	1958
Opšti indeks realnih plata*	100	103	117	122

Iz navedenih podataka proizilazi da je najveće povećanje ostvareno u prvoj godini Petogodišnjeg plana, dok je u toku 1958 godine njen porast nešto usporen. Uzeto ukupno, u periodu 1957—1958 god. potpuno se realizuju predviđanja perspektivnog plana o porastu realnih plata, koje je uglavnom u skladu sa kretanjem produktivnosti rada.

Međutim, opšta dinamika kretanja realnih zarada radnika i službenika ne znači da je takvo kretanje ostvareno u svim gradovima, reonima, industriskim područjima, granama privrede i sl., što je velikim delom zavisilo od bolje ili lošije snabdevenosti pojedinih tržišta osnovnim prehranbenim i drugim proizvodima, nivoa cena roba, zanatskih i drugih usluga itd.

Radi obezbeđenja porasta realnih zarada radnika i službenika, kao i usklađivanja odnosa u visini ličnih dohoda radnika između pojedinih grana privrede, privrede i uprave, u izveštajnom periodu su više puta vršena povećanja plata, odnosno ličnih dohodaka. U predlaganju i donošenju odluka o povećanju zarada radnika i službenika pojedini sindikati i Centralno veće SSJ su uvek aktivno učestvovali svojim predlozima i mišljenjima.

Ovim merama treba dodati i uvođenje kontrole cena početkom 1958 godine, što je predstavljalo snažnu meru za sprečavanje daljeg porasta troškova života. Ova mera je predstavljala bazu za povećanu aktivnost komunalnih

*) Podaci o kretanju realnih plata su dobijeni na osnovu ukupnog platnog fonda, prema evidenciji Narodne banke, koji je korigovan kretanjem zaposlenosti, i troškova života, prema podacima Saveznog zavoda za statistiku.

organa i sindikalnih rukovodstava na očuvanju životnog standarda radnika i službenika.

Mada je na III plenumu Centralnog veća kao i na junskom savetovanju (1958 g.) istaknuta potreba da se sva rukovodstva Saveza sindikata bave proučavanjem kretanja realnih plata, najveći broj lokalnih rukovodstava SSSJ ne raspolaže ni najnužnijim podacima o kretanju minimalnih i realnih zarada, cena i troškova života. Zbog toga ovi organi i nisu uvek pokazivali dovoljnu inicijativu za preduzimanje potrebnih mera na svom području. U poslednje vreme je veći broj sreskih i opštinskih sindikalnih veća podnosio konkretne predloge narodnim odborima u cilju podizanja životnog standarda zaposlenih, protiv povišenja cena potrošne robe i usluga, radi podizanja lične potrošnje i realnih plata gradskog stanovništva.

Zaposlenost

Uporedo sa snažnim razvojem privrede rasla je i ukupna zaposlenost stanovništva u nepoljoprivrednim delatnostima, menjala se struktura stanovništva. U periodu između III i IV Kongresa kretanje zaposlenosti u društvenom sektoru (bez učenika u privredi) pokazuje tendenciju brzog porasta:

Godina	Ukupno uposlenih	Indeks	U privredi	Indeks	Van privrede	Indeks
1955	2,161.000	100	1,850.000	100	311.000	100
1956	2,162.000	100	1,812.000	98	350.000	112
1957	2,332.000	108	1,957.000	106	375.000	121
1958	2,541.000	118	2,131.000	115	410.000	132

Izvor podataka: Do 1958 „Statistički godišnjak“, a za 1958 za privredu „Indeks“ br. 3/59, a van privrede stanje iz 1957 uvećano za 10%.

Porast ukupne zaposlenosti pretstavlja značajan faktor u podizanju standarda kako zbog povećanja broja uposlenih članova radničkih i službeničkih porodica, a time i njihovog dohotka, tako i zbog realnog porasta kupovne

moći novopridošlih u industriju i druge nepoljoprivredne delatnosti iz redova siromašnog seljaštva.

Povećana zaposlenost apsorbuje celokupan prirodni priraštaj gradskog stanovništva i najveći deo seoskog. Međutim, i pored toga, dolazi i do pojava privremene nezaposlenosti. Procenat privremene nezaposlenosti, tj. onih koji preko službe posredovanja rada traže zaposlenje, u odnosu na ukupan broj zaposlenih neznatno se povećava, mada je njihov broj u apsolutnom porastu: u 1955 godini — 67.233, od čega 37.689 žena; u 1956 godini — 99.338, od čega 48.450 žena; u 1957 godini — 115.904, od čega 59.612 žena i u 1958 godini — 132.004, od čega 70.902 žene. Međutim, činjenica da je u svim proteklim godinama broj novouposlenih bio veći od broja onih koji traže uposlenje, govori se o snažnom razvoju i u oblasti politike zapošljavanja.

Biroi za posredovanje rada su u proteklom periodu počeli sve više da se bave raznim poslovima i vidovima pomoći nezaposlenim licima, pored davanja novčanih naknada. Pitanju stručnog osposobljavanja i prekvalifikacije nezaposlenih lica, posvećena je veća pažnja i otpočelo se sa osnivanjem zavoda za prekvalifikaciju i zapošljavanje nezaposlenih, ulagana su sredstva za otvaranje novih pogona, za osnivanje zanatskih i drugih radionica itd. Takvoj preorijentaciji u radu Biroa doprineli su i organi društvenog upravljanja u biroima. Osnivanje ovih organa značilo je jačanje društveno-političkog uticaja na rešavanje problema zapošljavanja i brige o nezaposlenim. Tokom 1957 godine u upravnim odborima biroa bilo je 2.204 člana, od čega pretstavnika narodnih odbora 804, sindikata 717, privrednih organizacija i komora 302, i ostalih društvenih organizacija 381. Na taj način su se i sindikati jače uključili u rešavanje raznovrsnih potreba nezaposlenih.

Težište rada sindikata u vezi sa rešavanjem problema privremene nezaposlenosti bilo je usmereno naročito u pravcu njihove borbe za prvenstveno zapošljavanje nezaposlenih radnika koji na birou čekaju zaposlenje, radnika sa dužim radnim stažom, invalida i žena. U tom cilju sindikati su uticali na privredne organizacije radi potpunog

korišćenja kapaciteta, stvaranja novih radnih mesta i proširenja proizvodnje, u interesu zapošljavanja privremeno nezaposlenih i stvaranja perspektive radnicima u sklopu borbe za veću produktivnost i smanjenje nepotrebne radne snage.

Tržište i cene

Uspešno sprovođenje politike povećanja životnog standarda i porasta realnih plata velikim delom je zavisilo od sredenosti unutrašnjeg tržišta i funkcionisanja trgovine. U pređenom periodu su u ovoj oblasti naše privrede postignuti značajni uspesi kako u pogledu snabdevanja tržišta, tako i u odnosima trgovine prema zahtevima i željama potrošača, u pogledu kulturnosti trgovanja itd. Međutim, u ovom periodu su se pojavljivale i izvesne slabosti na tržištu i u našoj trgovini, što je, svakako, imalo uticaja na kretanje cena i realnih plata.

Na tržištu industrijske robe stanje je u celini bilo zadovoljavajuće. Jači pritisak i smanjenje zaliha osetilo se krajem 1957 i početkom 1958 godine. Cene u maloprodaji industrijskih proizvoda imale su uglavnom stabilan nivo. Cene tekstilnih proizvoda su bile čvrste, dok je došlo do slabog porasta cena obuće, goriva i osvetljenja.

Na poljoprivrednom tržištu su se u pređenom periodu ispoljile veće slabosti. Do ovog je dolazilo kako zbog znatno naraslih potreba usled naglog povećanja gradskog stanovništva i nedovoljne proizvodnje pojedinih artikala, tako i zbog niza slabosti u organizaciji prometa ovih proizvoda. Kretanje cena poljoprivrednih proizvoda pokazuje tendenciju izvesnog porasta i nestabilnosti na ovom tržištu.

Indeks 1954=100%

Godina	Ukupno	Hleb	Sa sezonskim Povrće	Voće	Sveže meso	Prerad. od mesa	Mlečni proizvodi	Mas- noće
1955	125	125	123	93	118	122	107	126
1956	129	143	124	125	115	128	119	148
1957	127	147	114	118	127	135	123	147
1958	135	153	138	141	151	153	125	140

(Izvor: podaci Saveznog zavoda za statistiku)

Oscilacije u cenama na poljoprivrednom tržištu su znatnim delom posledica još uvek velikog uticaja seljačke pijace na snabdevanje gradskih tržišta, a naročito na snabdevanje voćem i povrćem.

U pogledu organizacije tržišta i trgovine, a naročito podizanja njene materijalno-tehničke baze učinjen je značajan napredak, povećano je razumevanje za ta pitanja. Međutim, osetne su slabosti u organizaciji trgovine i snabdevanja potrošača u industriskim naseljima, rudnicima, šumskoj privredi itd. Takođe postoje razlike u brizi za ova pitanja između pojedinih većih gradova i industriskih centara.

Na zajedničkoj sednici predsedništva Centralnog veća i Centralnog odbora trgovinskih, ugostiteljskih i turističkih radnika, u maju 1956 godine, detaljno su razmatrani problemi trgovine, pa je između ostalog, zaključeno: da se više vodi računa o zahtevima potrošača, da se posebna pažnja obrati organizaciji otkupa, da se više pažnje obrati pravilnom korišćenju raspoloživih sredstava i podizanju materijalno-tehničke baze naše trgovine, da se prestane sa raznim kampanjskim reorganizacijama trgovinske mreže itd. Iako su ovi zaključci predstavljali zajednički cilj raznih društvenih i sindikalnih organa u toku proteklih godina, ipak nisu postignuti potpuno zadovoljavajući rezultati.

Međutim, treba istaći i značajnu činjenicu da se u toku poslednjeg perioda osetila pojačana aktivnost svih faktora, a posebno narodnih odbora gradova, u poboljšanju snabdevanja gradskog stanovništva. O snabdevanju lokalnih tržišta često se raspravljalo na sednicama narodnih odbora, a preduzimane su i konkretne mere za obezbeđenje potrebnih količina poljoprivrednih proizvoda, osnivana su specijalizovana preduzeća za snabdevanje, organizovana je kontrola i praćenje cena artikala široke potrošnje. U nizu komuna se radilo na unapređenju poljoprivrednog zaleđa, kroz ulaganje sredstava za racionalnu i jevtiniju proizvodnju onih kultura, koje su od prvenstvene važnosti za snabdevanje stanovništva.

Iako su se mnoga sindikalna veća angažovala na ovom području, ipak se aktivnost sindikata u nizu ko-

muna nije dosad dovoljno osećala. Pojedina sindikalna veća nisu dovoljno pratila snabdevenost stanovništva i njihove potrebe, nisu u dovoljnoj meri bila nosioci i inicijatori mera za poboljšanje stanja na tržištu, niti su na tom poslu aktivizirala potrošače, kroz savete potrošača, radi njihovog uticaja na bolji rad trgovinskih organizacija. Potsticanjem narodnih odbora na veću brigu za bolje snabdevanje tržišta i za razvoj naše trgovine u celini, većom pomoći organizacijama trgovinskih radnika, potsticanjem društvene kontrole nad radom trgovinskih preduzeća, sindikati su mogli još više doprineti da potrebe potrošača budu bolje zadovoljavane. Dosadašnje akcije i inicijative sindikata, kako lokalnih tako i viših rukovodstava, koje nisu bile malobrojne, imale su dosta ograničen efekat, jer su najčešće bile kratkotrajne i kampanjske. Stanje naše trgovine i značaj snabdevanja za životni standard traže da aktivnost sindikata na ovim pitanjima bude stalna i sistematskija.

Društvena ishrana

Stanje društvene ishrane je u toku izveštajnog perioda znatno poboljšano. Posle akcije koju je Centralno veće preduzelo u 1955 i 1956 godini, broj restorana društvene ishrane se povećao, pojačana je briga sindikalnih organa, narodnih odbora i preduzeća za organizovanje jevtinije ishrane zaposlenih.

Na predlog Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije propisima su omogućene tj. ozakonjene, olakšice za poslovanje radničko-službeničkih restorana u preduzećima. Privredne organizacije iz svog ukupnog prihoda mogu pokrivati deo materijalnih troškova (ogrev, osvetljenje, održavanje i sl.), amortizaciju, kamate na osnovna sredstva, kamate na obrtna sredstva, a na teret fondova preduzeća mogu se pokrivati troškovi prevoza namirnica i sl., čime se znatno pojeftinjava ishrana.

Međutim, dok je u razvijanju mreže restorana društvene ishrane u većim preduzećima postignut znatan napredak, dotle mnogo sporije ide sa razvijanjem društvene ishrane u komunama. U poslednje vreme formiran je veći

Broj restorana društvene ishrane — iz zajedničkih sredstava privrednih organizacija i narodnih odbora. Restorani van preduzeća, čiji je broj od 1955 do 1958 godine povećan za oko 100, pokazuju izvesnu prednost, jer pružaju celokupnu dnevnu ishranu, omogućuju svim članovima porodice zaposlenih da se u njima hrane, obezbeđuju ishranu za radnike i službenike manjih preduzeća i ustanova, za đake i studente. Analize pokazuju da su takvi restorani sa društvenog stanovišta rentabilniji i efikasniji, a po organizaciji rada i usluživanja savremeniji.

Niz konkretnih i praktičnih rezultata postignutih u proteklom periodu, naročito u organizaciji restorana za samoposluživanje, mlečnih restorana itd., pokazuju da je moguće i potrebno i dalje ići tim putem i najbolja dosad stečena iskustva široko primenjivati.

Mnogi narodni odbori, međutim, još ne pokazuju dovoljno razumevanje za potrebe društvene ishrane. Pojedina lokalna sindikalna rukovodstva često nisu bila dovoljno uporna u isticanju zahteva za jeftinijom ishranom. Posebno treba istaći da sindikati nisu uvek obraćali potrebnu pažnju ni otvaranju kantina u preduzećima; toplotnom obroku koji bi radnici primili za vreme pauze u radu; organizaciji društvene ishrane za pojedine specifične privredne grane (naprimjer, železnicu, drvenu industriju, građevinarstvo); problemu ishrane mladih radnika bez porodice, dovoljnoj raznovrsnosti ishrane kako u pogledu kvaliteta, tako i cena, usled čega ishrana često ne odgovara radnicima ili službenicima sa manjim prihodima.

Stanbeni uslovi

U periodu od Trećeg kongresa preduzet je u oblasti stanbene politike niz mera, koje znače krupan napredak u rešavanju stanbene problematike.

U 1955 godini usvojen je Zakon o doprinosu na stanbenu izgradnju. Time su obezbeđeni stabilniji izvori za finansiranje i stvorena solidna osnova za dugoročno planiranje stanbene izgradnje. Doprinos za stanbenu izgradnju predstavlja materijalnu bazu njene dalje izgradnje (priliv sredstava u fond za stanbenu izgradnju se iz go-

dine u godinu znatno povećava: 1955 god. 9,7 milijardi; 1956 godine 31,9 milijardi; 1957 godine 53 milijarde; 1958 godine 64,4 milijarde). Angažovanjem sredstava preduzeća i budžeta teritorijalnih jedinica, uz fondove stanbene izgradnje, ukupne investicije za stanove povećale su se od 1955 godine sa 28,3 milijarde na 82,3 milijarde u 1958 godini. Istovremeno uvođenje stanbenog doprinosa i formiranje stanbenih fondova pri opštinama znači i značajan korak u otklanjanju administrativnih elemenata u oblasti stanbene politike, usklađivanjem stanbene izgradnje sa ekonomskom razvijenošću komune.

Mada je u periodu 1955—1958 izgrađeno preko 98.000 stanova u gradskim naseljima, ipak je kvadratura stanbene površine po jednom stanovniku pala u vremenu od 1955—57 godine od 8,6 m² na 8,5 m², što govori o zaostajanju stanbene izgradnje sa porastom gradskog stanovništva. Nedostatak stanova se odražava i na razvitak proizvodnje i produktivnosti rada, kako usled pogoršanja zdravstvenih i kulturnih uslova života naših radnih ljudi, tako i zbog toga što nedostatak stanova otežava brže stabilizovanje naše mlade radničke klase. Zbog toga se danas stanbeno pitanje javlja kao jedno od najozbiljnijih političkih, socijalnih i ekonomskih problema kod nas.

Perspektivni plan predviđa izgradnju 200.000 stanova u periodu 1957—1961. Prema ovom planu u gradovima i industriskim centrima treba da se izgradi 40.000 stanova u proseku godišnje. S obzirom da je u toku 1955—1956 u gradovima i industriskim centrima društvenim i privatnim sredstvima izgrađeno prosečno 18.778 stanova (prema podacima Saveznog zavoda za urbanizam i komunalna pitanja) a u 1958 godini (prema prethodnoj proceni) 29.000 stanova, može se zaključiti da su stvoreni uslovi da se predviđena godišnja izgradnja realizuje.

Uvećana ulaganja u stanbenu izgradnju nisu se srazmerno odražavala u povećanom broju novoizgrađenih stanova. Tako je od 1955 godine do 1958 godine vrednost uložених društvenih sredstava u stanbenu izgradnju porasla za 194%, pri čemu nije u tolikom procentu povećana i stanbena izgradnja. Na takvu situaciju (poskup-

ljenje prosečne cene izgrađenog stana) uticao je, pored objektivnih razloga (porast cena građevinskog materijala), i čitav niz subjektivnih slabosti: zaostajanje u modernizaciji građevinske operative, nedovoljna orijentacija na razvijanje i modernizaciju građevinskog zanatstva, individualno projektovanje stanbenih zgrada, često preterani zahtevi za estetskim izgledom stanova itd. Zbog toga su sindikati smatrali neophodnim donošenje mera i propisa (koje je donelo Savezno izvršno veće) kako bi se sprečile pojave luksuznog i rasipničkog građenja, uvela čvršća kontrola u stanbenoj izgradnji, a izgradnjom skromnijih stanova stvorila realna osnova za brže rešavanje stanbenog problema.

Sindikati su takođe nastojali da se vrši pravilna raspodela stanova i na tom poslu oni su se u punoj meri angažovali, kako bi se otklonilo zanemarivanje izvesnih pojava društvenog-političkog i moralnog karaktera, koje su sastavni deo stanbenog problema. To dolazi naročito do izražaja prilikom raspodele stanova, kroz pojave isključive orijentacije na rešavanje kadrovskih problema, izvesno zapostavljanje potreba radnika, pojave protekcionizma, nedemokratskog rešavanja stanbenih pitanja i sl.

Poseban problem predstavljaju stanbene prilike samaca. Samci su vrlo često prepušteni da se sami brinu o svom smeštaju i ishrani. Nije retka pojava da su prinuđeni da stanuju u nehygienjskim i nepodesnim prostorijama, plaćaju dosta skupe stanarine. Minimalna izgradnja novih stanova za samce, stanbene teškoće i najčešće visoke zakupnine koje plaćaju samci, imaju znatnog uticaja na njihovu realnu zaradu — pa i zdravlje i radnu sposobnost. Rešavanje svih ovih i drugih stanbenih problema nije još uvek postalo u dovoljnoj meri javan posao koji se mora odvijati pod punom društvenom kontrolom, uz mnogo veće učešće sindikalnih organizacija i rukovodstava.

Iako su sindikati u proteklom periodu razvijali vrlo značajnu aktivnost u rešavanju stanbenog pitanja radnika i službenika — u njihovom radu je bilo i izvesnih slabosti. Mere za racionalniju i skromniju izgradnju naišle su na veliko odobravanje radnih ljudi, ali pojedina lokalna sindikalna rukovodstva nisu uvek izgrađivala sopstvene

stavove za realizaciju propisa o racionalnoj izgradnji, niti su se uvek dovoljno borila protiv podređivanja stanbenog pitanja urbanističkom i estetskom rešavanju gradskih centara, umesto da se pristupi koncentrisanoj izgradnji novih naselja; nasuprot tome, prilikom izrade nekih normativa išlo se u drugu krajnost pa za radničke stanove nije nigde obezbeđen ni potrebni minimum. Mnoga sindikalna veća u komunama ne prate kretanje stambene izgradnje, nedovoljno izučavaju i prenose pozitivna iskustva, ne analiziraju probleme koji ometaju jeftiniju izgradnju stanova i ne saraduju dovoljno svojim predlozima na bržem rešavanju stanbenih pitanja.

Uvođenjem organa društvenog upravljanja, kućnih saveta, poboljšano je racionalno održavanje postojećeg stanbenog fonda. Pozitivna iskustva društvenog upravljanja u oblasti stanovanja stvorila su perspektivu za dalji razvitak samopomoći građana u okviru novih stanbenih zajednica, koje treba da odigraju značajnu ulogu u poboljšanju životnih uslova radnih ljudi i njihovih porodica.

Žene u radnom odnosu i pomoć porodici

Veliki broj zaposlenih žena i njihov položaj na radnom mestu, u porodici i društvu, problem je od posebne važnosti za sve društvene faktore u našoj zemlji. Pogotovo što se ne radi samo o materijalnim i organizacionim pitanjima, nego često i o moralno-političkim problemima, o ostacima starih shvatanja i navika kako unutar porodice, tako i u društvu. Sindikati su se kontinuirano bavili problemima zaposlenih žena, naročito onima koji su vezani za uključivanje žena u radni odnos i za njihovo zadržavanje na poslu, dok su manju pažnju obraćali onim moralno-političkim faktorima i shvatanjima koja još uvek predstavljaju smetnju zapošljavanju žena, ili izazivaju nepotrebne teškoće zaposlenim ženama. U tom pogledu je uloga sindikata utoliko veća, što oni angažovanjem radničke klase pokreću društvenu snagu koja pokazuje najmanje konzervativizma i najviše spremnosti da otklanja i lomi sve one prepreke koje u tom pogledu još postoje.

Mada se broj zaposlenih žena apsolutno povećava, procenat u odnosu na mušku radnu snagu kreće se tokom poslednje četiri godine oko 25%, što znači da je priliv žena srazmeran opštem povećanju zaposlenih. Međutim, u pogledu kvalifikacionog sastava radne snage žene su u priličnom zaostatku iza stepena stručnosti muškaraca:

Stanje 31 septembra 1957

Kvalifikacija	% od ukupnog broja radnika	% od ukupnog broja radnica
Visokokvalifikovani	10,6	0,8
Kvalifikovani	40,4	25,9
Priučeni	21,5	36,8
Nekvalifikovani	27,5	36,5

	% od ukupnog broja službenika u preduz.	% od ukupnog broja službenica u preduz.
Viša sprema	20,3	5,8
Srednja sprema	37,8	50,7
Niža sprema	30,5	33,5
Pomoćni službenici	11,4	10,0

Izvor podataka: „Statistički bilten“ br. 110.

Ovo predstavlja ne samo problem sadašnjeg perioda, već će se produžiti i ubuduće, jer se ne posvećuje potrebna pažnja ni pripremanju novih generacija radnica:

Stanje na dan 31 marta u godini.

Godina	Ukupno učenika u privredi	Ženskih
1955	98.840	13.811
1956	105.005	15.358
1957	99.643	13.383
1958	95.574	15.775

Izvor podataka: SZZS.

Ovakvo nepovoljno stanje potencirano je time što nema dovoljno sistematskog spremanja i stručnog obučavanja ženskih kadrova, pa čak ni za one privredne grane koje su naročito podesne za zapošljavanje žena (izuzev donekle tekstilne industrije i trgovine, gde u toku poslednje četiri godine broj učenica u privredi iznosi oko 50% u odnosu na celokupan broj učenika).

Stručna osposobljenost žena nema samo ekonomski značaj, ni za njih ni za zajednicu. To je najuže vezano sa celokupnim problemom njihove ravnopravnosti. Činjenica da su žene zaposlene pretstavlja samo prvi korak ka stvarnoj ravnopravnosti, ali je kvalifikacija jedan od najosnovnijih preduslova za ravnopravno mesto u društvu, veću ekonomsku samostalnost i stabilizaciju na radnom mestu.

U toku protekle četiri godine propisima su rešeni neki problemi od kojih zavisi položaj zaposlenih žena. Na osnovu Zakona o radnim odnosima omogućeno je ženama da se zapošljavaju sa skraćenim radnim vremenom, što svakako pretstavlja vrlo korisnu društvenu meru. Uvođenje skraćenog radnog vremena omogućava ženi da ostane u radnom odnosu, makar i sa smanjenom zaradom, jer zaposlenje ima za ženu ne samo ekonomski, već i društveni, psihički i moralni značaj.

Zabrana noćnog rada za žene pretstavlja takođe jedan od neophodnih uslova poboljšanja njenog položaja. Dođuše, kod nas još ne postoje svi uslovi da se noćni rad žena u potpunosti ukine. Tako su u 1958 godini u 142 preduzeća žene radile noću, dok je za 1959 godinu odobren noćni rad u 108 preduzeća (od kojih 97 tekstilnih) sa 13.353 žene. Naročito je teško već sada ukinuti noćni rad žena u tekstilnoj industriji, zbog predionica čiji kapaciteti ne zadovoljavaju u potpunosti potrebe tkačnica, pa je nužno odobriti rad žena u noćnim smenama. Zaštita žene kao majke zahtevala je da se vodi računa o štetnosti nekih radnih mesta za materinstvo. Polazeći od toga Centralno veće SSJ je pomoglo da se nađu organizacione forme za rad na preventivnoj zaštiti žena, kroz otvaranje savetovaništa pri domovima zdravlja i zdravstvenim stanicama u preduzećima, a i pri drugim zdravstvenim institucijama.

Briga o zdravlju i zdravstvenoj zaštiti žene ostaje i nadalje jedan od vrlo značajnih zadataka sindikalnih organizacija, koje treba da pruže veliku organizacionu i propagandnu pomoć i da se založe za obezbeđenje potrebnih materijalnih sredstava.

Razume se, veća društvena angažovanost i društvena aktivizacija žena ne zavisi samo od subjektivnih prepreka, nego i od savremenije organizacije života u porodici i domaćinstvu, na liniji oslobađanja žena nepotrebnih poslova i racionalnijeg društvenog zadovoljavanja porodičnih potreba.

Rešavanje kućnih i porodičnih poslova kroz razne vidove društvene pomoći i kroz različite institucije je jedini način da žene nesmetano rade i nađu svoje pravno mesto na poslu i u društvu uopšte. To je, ustvari, polazni princip u borbi za ostvarenje ravnopravnosti žena u sadašnjem periodu. Na toj liniji su i sindikati, naročito u poslednje tri godine, određivali svoje zadatke i razvijali raznovrsnu aktivnost. Sagledavanju svih ovih problema i koordiniranju napora svih društvenih faktora doprineo je Brionski plenum SSRNJ 1957 godine koji je dao celovitu orijentaciju i ukazao na posledice zapostavljanja ovih pitanja.

Najznačajnije institucije za pružanje pomoći zaposlenoj ženi i porodici jesu: stanbene zajednice, razne servisne službe i dečje ustanove. Razvijanje gradskog života utiče na porast potreba koje se vrlo teško zadovoljavaju u okviru domaćinstva i individualnih porodica. Savremeno i racionalno rešavanje tih problema zahtevalo je stvaranje posebnog društvenog organa — stanbene zajednice — između domaćinstva i komune za one zadatke koje nisu u stanju da reše individualne porodice, kućni saveti i komune. Prva iskustva stečena u radu stanbenih zajednica su pozitivna. Stanbene zajednice su se uglavnom pravilno orijentisale na formiranje raznih servisa za pomoć porodici, naročito zaposlenoj ženi. Uprkos nedovoljnoj razvijenosti mreže servisa i često nepristupačnim cenama za porodice sa manjim prihodima potvrdilo se da na toj liniji treba i dalje raditi i pružati pomoć ženama, majkama i porodicama u celini.

Saradnja stanbenih zajednica sa raznim društvenim organizacijama je još uvek nesistematska, a naročito je malo saradnje između organa stanbenih zajednica i preduzeća. Otuda nije retka pojava, da se u preduzećima stvaraju servisi koji bi se efikasnije mogli koristiti u stanbenim naseljima, odnosno na teritoriji na kojoj radnici i službenici stanuju.

Posebne probleme izaziva nedovoljan broj dečjih ustanova (od oko 200.000 dece zaposlenih majki u dečje ustanove je smešteno oko 14,000 ili 7%), što predstavlja ozbiljan nedostatak naših gradova i industriskih centara, kako sa stanovišta zdravlja, bezbednosti i vaspitanja dece, tako i sa stanovišta duševnog mira, radne sposobnosti i produktivnosti rada roditelja.

Centralno veće SSJ je početkom 1957 godine pokrenulo inicijativu za koordiniranje pomoći porodici i zaposlenoj ženi. Kao rezultat toga formirana je organizacija „Porodica i domaćinstvo“ u kojoj je okupljena 21 društvena organizacija i institucija. Najznačajniju akciju ove organizacije predstavljaju dve velike izložbe (1957 i 1958 godine) u okviru Zagrebačkog velesajma, koje je posetilo preko milion i po posetilaca. Zadatak ovih izložbi je bio da prikažu i pomognu razmenu najboljih iskustava stečenih u nekim organizacijama i mestima, u pogledu organizovanja društvene prehrane, servisa za pranje i čišćenje, školskih kuhinja, savremenog i praktičnog odevanja, uređenja stana, modernizacije trgovačke mreže i sl.

Problemi pomoći porodici i domaćinstvu tokom protekle dve godine privukli su veću pažnju raznih društvenih organizacija, privrednih i državnih faktora, zauzimajući svoje pravo mesto u javnom životu naše zemlje. Izvestan broj sindikalnih rukovodstava u komunama potstaknut i rezultatima sa izložbi bio je među prvim inicijatorima da se izvrši razmena i prenošenje najboljih iskustava na području brige za ženu i porodicu.

Životni uslovi radničke omladine

Poboljšanje životnih i radnih uslova radničke omladine spadalo je u red stalnih zadataka sindikalnih organizacija i rukovodstava. Centralno veće SSJ je na svom

Trećem plenumu 1956 godine svestrano razmotrio položaj radničke omladine i pokrenulo rešavanje mnogih za život i rad radničke omladine značajnih pitanja.

Zakonom o radnim odnosima posebno se reguliše i poboljšava položaj radničke omladine. Zabrana upošljavanja omladine (do 18 godina starosti) na poslovima štetnim po zdravlje ili opasnim po život, kao i na naročito teškim fizičkim poslovima; zabrana noćnog rada omladine u industriskim i građevinskim privrednim organizacijama, kao i u privrednim organizacijama za saobraćaj; zabrana prekovremenog rada omladine; pravo svršenih učenika u privredi i drugih nižih stručnih škola, učenika srednjih stručnih škola i studenata viših škola i fakulteta na novčanu naknadu ako se po završenom školovanju ne mogu odmah zaposliti; duži godišnji odmori omladine do 18 godina — sve su to važne pravne norme kojima se regulišu položaj i prava radničke omladine.

U praksi, međutim, mnogi životni problemi radničke omladine dosta se sporo rešavaju. Značaj tih problema dolazi i otuda što industriski centri nisu u stanju da pruže zadovoljavajuće uslove života velikom delu radničke omladine, koja, dolazeći sa sela, i sa školovanja, iz osnova menja svoj način života, te je i razumljivo što materijalni problemi radničke omladine imaju jak uticaj na njihovu aktivnost i vaspitanje. S obzirom da se većinom radi o samcima, najviše se ističu problemi ishrane i smeštaja. Mada su stanbeni problemi u celini teški, ipak se za omladinu najteže i najsporije rešavaju. Centralno veće SSJ i Centralni komitet Narodne omladine dali su predlog da se iz ukupnog fonda za stanbenu izgradnju redovno podiže 10% stanova za samce. Državni organi su uputili narodnim odborima ovakvu preporuku, koja je u nizu mesta prihvaćena, ali praktični rezultati još uvek nisu zadovoljavajući.

Osnovni životni uslovi zavise najdirektnije i od građivanja omladinaca, posebno učenika u privredi. Na trećem plenumu SSJ zaključeno je da se predloži povećanje prinadležnosti učenika u privredi, što je početkom 1958 godine i realizovano. Međutim, iako radnički saveti samostalno mogu da odluče o određivanju učenicima

nagrada većih od minimalnih, u mnogim preduzećima to nije učinjeno, jer se ni organi samoupravljanja, ni sindikalne podružnice nisu uvek dovoljno brinuli za poboljšanje materijalnog položaja učenika u privredi. Stoga ovaj problem, uprkos donetih propisa i dalje ostaje akutan, naročito za učenike u privredi u privatnom sektoru.

Prava mladih radnika i učenika u privredi krše se još uvek često, mada iz godine u godinu sve manje. U 1955 godini bilo je 27.284, u 1956 godini 19.058, u 1957 godini 14.629 takvih raznih prekršaja u odnosu na mlade radnike — učenike u privredi. Najčešći prekršaji se odnose na: zaključivanje ugovora, noćni rad, uskraćivanje propisanih zarada (naročito u privatnom sektoru) godišnji odmor i sl.

Nije potpuno zadovoljavajuće stanje ni u pogledu načina korišćenja odmora. Organizacije koje se bave odmorom i turizmom mnogo više su orijentisane na srednjoškolsku i studentsku, nego na radničku omladinu. Radnička omladina je, uprkos značajnih rezultata u tom pogledu u odnosu na raniji period, najmanje okupljena u ovim organizacijama. U organizacijama Ferijalnog saveza, naprimer, u 1957 godini od ukupno 77.346 članova bilo je 21.656 članova iz redova radničke omladine, u savezu izvidnika Jugoslavije maja 1958 godine bilo je od ukupno 74.830 članova iz redova radničke omladine 7.125 članova itd.

Sve ovo pokazuje da se nije svugde i uvek vodila dovoljna briga o životnim uslovima i položaju radnika i učenika u privredi. Rezultati koji su postignuti u mnogim mestima pokazuju da se mnogi danas postojeći nerešeni problemi radničke omladine mogu efikasnije rešavati, ukoliko se na tom poslu ozbiljnije angažuju sindikalne i omladinske organizacije.

Radni odnosi u privredi

Protekli period je obeležen daljim razvojem radničkog samoupravljanja i socijalističke demokratije u kolektivima proizvođača na osnovu čega su nastale duboke promene

u karakteru radnih odnosa u privrednim organizacijama sa društvenim sredstvima za proizvodnju. Kongres radničkih saveta ukazao je na značaj promena i istakao potrebu promena u radnom zakonodavstvu kroz koje je trebalo uskladiti radne odnose sa sistemom radničkog samoupravljanja i sa nastalim promenama u položaju neposrednih proizvođača. Ističući ove zahteve, Kongres je tražio proširenje prava radničkih saveta u oblasti regulisanja radnih odnosa i dalju demokratizaciju unutrašnjih odnosa u radnim kolektivima.

Zakonom o radnim odnosima proširuju se prava radnika i potvrđuju izvršene promene u pojmu radnog odnosa u položaju proizvođača u uslovima radničkog samoupravljanja, kao i u unutrašnjim odnosima u radnim kolektivima. Zakon propisuje samo opšte društvene norme koje treba da budu zajedničke i koje predstavljaju zaštitu svih lica u radnom odnosu, a ostavlja organima upravljanja privrednih organizacija da u okvirima te zaštite svojim pravnicima u radnim odnosima slobodnije i samostalnije regulišu radne odnose. Mnoge funkcije u pogledu regulisanja radnih odnosa, koje su po ranijim propisima bile u rukama pojedinaca, prenose se na radnički savet, odnosno na organe koje on obrazuje. Zasnivanje i raskidanje radnih odnosa je prestalo biti pravo pojedinaca i postalo pravo radničkih saveta. Sve to predstavlja postepeno i dosledno otklanjanje ostataka najamnog radnog odnosa. Pored toga, utvrđuje se pojačana zaštita omladine, invalida, žena i radnika sa dužim stažom, obezbeđuje otpremnina u slučaju otkaza radnicima koji imaju duži radni staž, proširuje pravo radnika na godišnji, nedeljni i dnevni odmor. Istovremeno su uspostavljene i opšte norme ponašanja radnika na osnovu radne discipline koja prvenstveno treba da počiva na svesnom izvršavanju radnih obaveza.

Sindikati su se svestrano angažovali u razmatranju i pripremanju Zakona o radnim odnosima. Organizovanjem svestrane i vrlo široke diskusije, proveravanjem predloženih principa kroz veliki broj osnovnih organizacija i prikupljanjem primedaba na nacrt zakonskih predloga, sindikati su ne samo doprineli njegovom poboljšavanju i usklađivanju sa sistemom radničkog samouprav-

ljanja, nego su istovremeno široko popularisali principe socijalističkih radnih odnosa i pripremili radničku klasu da primi na sebe zadatak da u uslovima radničkog samoupravljanja što samostalnije reguliše radne odnose.

Donošenje Zakona o radnim odnosima i njegova dosadašnja primena umnogome je uticala na smanjivanje povreda prava radnika iz radnih odnosa. No, takvih povreda prava još uvek ima, tako da su intervencije državnih organa i aktivnost sindikata u cilju suzbijanja tih povreda, ostali i dalje neprekidna potreba i zadatak sindikata. Najčešće intervencije inspektorata rada tokom proteklih godina, odnosile su se na nezakonite otkaze: u 1955 godini bilo je 28.646 intervencija inspektorata rada po žalbama radnika zbog nezakonitih otkaza; u 1956 godini — 27.523; u 1957 godini — 20.259. Sem toga inspektorati rada intervenisali su i zbog drugih povreda propisa o radnim odnosima i to:

— zbog nezaključivanja i kršenja kolektivnih ugovora u privatnom zanatstvu u 1955 godini u 5.758 slučajeva; u 1956 godini — 7.468 u 1957 godini — 2.931;

— zbog neplaćenog prekovremenog rada u 1955 godini u 4.687 slučajeva, u 1956 — 8.477, u 1957 — 8.724;

— zbog neplaćanja noćnog rada u 1955 godini u 5.303 slučajeva; u 1956 — 2.164; u 1957 — 5.845;

— zbog nepravilnosti u vezi sa kršenjem prava radnika na godišnji odmor u 1955 godini — 4.954; u 1956 — 5.080; u 1957 — 3.330.

Broj povreda prava radnika znatno je manji u 1958 godini nego u ranijim godinama. Tome je doprinela primena novog Zakona o radnim odnosima i borba koja je vođena za stvaranje novih socijalističkih odnosa u radnim kolektivima.

U proteklom periodu sindikati su posvetili značajnu pažnju problemima radnih odnosa. Nema sindikalnog rukovodstva na kome nisu više puta pretresani ovi problemi, jer se smatralo da su sindikati najpozvaniji da deluju na liniji razvijanja novih socijalističkih radnih odnosa, na stvaranju što povoljnijih uslova za unutrašnju drugarsku kritiku u kolektivima, što je jedan od osnovnih preduslova razvoja demokratije i samoupravljanja u kolektivima.

Iako je uspostavljanje socijalističkih društvenih odnosa u preduzećima i njihovo pravilno razvijanje prvorazredan politički problem pojedine sindikalne organizacije u rukovodstva prilazili su ovom problemu ponekad sa organizaciono-tehničke strane, nije uvek bilo dovoljno tumačenja radnim kolektivima da proširenje prava radnika u uslovima socijalističke demokratije znači istovremeno za radničku klasu i više odgovornosti i obaveza. Iz tih razloga su dolazile do izražaja kako pojave birokratskih tendencija privrednih rukovodilaca da zadrže u svojim rukama prava odlučivanja o zasnivanju i prestanku radnih odnosa i sl., tako i pojave nerealnog proširavanja prava radnika. To se vidi i iz toga, što izrada pravilnika o radnim odnosima ponegde nije shvaćena kao stvar čitavog radnog kolektiva, već je njihova izrada poverena pojedincima, usled čega takvi pravilnici ne samo što nisu zadovoljavali potrebe, nego nisu mogli pretstavljati ni izraz volje radnog kolektiva. Do toga, besumnje, ne bi dolazilo da su se sindikalne organizacije, a naročito opštinska i sreska sindikalna veća, više angažovali u pomoći privrednim organizacijama na obavljanju ovog važnog posla.

Posebno treba istaći da su se pojedine sindikalne organizacije više bavile radnim odnosima u najužem smislu te reči, suzbijanju povreda propisa ili sprovođenju zakonskih propisa, nego što su negovale unutrašnje odnose u radnim kolektivima u celini. Sistem radničkog samoupravljanja pretstavlja bazu za uspostavljanje novih, najhumanijih i najdemokratskijih odnosa među ljudima na radnom mestu. Mada ovaj sistem objektivno deluje u tom pravcu i na stvaranje socijalističkih radnih odnosa, ipak ostaje zadatak sindikata da se stalno bore za razvijanje humanih i demokratskih odnosa u kolektivima proizvođača.

Radni odnosi van privrede

Razvijanje komunalnog sistema i uvođenje društvenog upravljanja u nizu javnih službi omogućilo je široko učešće građana u rešavanju niza državnih i društvenih poslova, što je imalo za posledicu bitnu izmenu dotada-

snjeg karaktera i društvene uloge državne uprave i drugih javnih službi. Sve to nije moglo da ostane bez uticaja i na karakter radnih odnosa radnika i službenika koji su zaposleni u organima i ustanovama javnih službi. Zahvaljujući ovome, osnovne principe radnih odnosa u privredi i van privrede bilo je moguće regulisati na jednostavnim osnovnim principima koji obezbeđuju sve veću jednakost lica u radnom odnosu, bez obzira gde su zaposlena.

Međutim, specifičan karakter javnih službi i zadaci javnih službenika tražili su da se izvesna pitanja za javne službenike na specifičan način i regulišu. To je postignuto istovremenim donošenjem Zakona o javnim službenicima kojim je ustanovljen niz novih instituta, kao što su konkurs kao obavezan metod za popunjavanje upražnjenih mesta u javnim službama, komisije za službeničke poslove koje rešavaju o svim važnijim pitanjima iz službeničkog odnosa i u čijem sastavu učestvuju i predstavnici sindikata, objektivizacija uslova za stupanje u službu, za napredovanje u toku službe sa mogućnošću bržeg napredovanja za službenike koji postižu bolje rezultate u radu, isključivanje ili svođenje na najužu meru diskrecionih ili drugih ovlašćenja rukovodilaca ustanova i prenošenje tih ovlašćenja na komisije za službeničke poslove i druge komisije za rešavanje o određenim pitanjima, ograničenja mogućnosti otkaza i objektivizacija uslova pod kojima se otkaz može dati službeniku, pojačavanje stalnosti u službi službenika organa državne uprave pod određenim uslovima. Sve ovo ima ne samo značaj za položaj službenika, nego i za unapređenje rada javnih službi.

Ublažavanjem ranije postojećih razlika u radnom odnosu između zaposlenih u privredi i zaposlenih u javnim službama, stvoreni su uslovi daljem zbližavanju ovih dveju kategorija lica u radnom odnosu, jačanje njihovog jedinstva i uzajamnog razumevanja.

Na novim društvenim osnovama razvijao se rad i život kolektiva javnih službi, raste svest službenika o njihovoj ulozi u socijalističkom društvu i na tom osnovu razvija se nov odnos prema radu, potrebama radnih ljudi, raste svesna disciplina i poboljšava se odnos prema strankama i njihovim opravdanim zahtevima.

Međutim, u radnim kolektivima nekih ustanova još uvek postoje izvesne nezdrave pojave koje ometaju razvijanje demokratskih unutrašnjih odnosa. Na jednoj strani, birokratsko isticanje hijerarhije, grupašenje, stvaranje krute discipline umesto drugarskih odnosa, predstavljaju mestimične ostatke prošlosti u društvenim odnosima kolektiva socijalističkih ustanova. S druge strane, familijarnost i potcenjivanje potrebe discipline predstavljaju podlogu na kojoj ne može da se razvije svesna radna disciplina i pravilan odnos prema poslu, strankama i srodnim ustanovama.

Sindikalne organizacije koje okupljaju službenike i intelektualne radnike suzbijale su takve pojave. Međutim, neke su se nerado i neredovno upuštale u razmatranje takvih problema, nisu stupale dovoljno čvrsto u ideološku borbu s pojavama i shvatanjima tuđim našoj socijalističkoj zajednici i principima njenog razvitka.

Higijensko-tehnička zaštita

U toku proteklih godina došla je do većeg izražaja briga organa radničkih samoupravljanja za zdravlje i sigurnost u radu, što se ogledalo u formiranju znatnog broja zdravstvenih stanica, fabričkih ambulanti, komisija i biroa za higijensko-tehničku zaštitu, kao i u odvajanju sve većih materijalnih sredstava za poboljšanje radnih uslova i bezbednosti na poslu.

Uporedo s privrednim razvitkom i povećanom brigom radnih kolektiva za životne i radne uslove radnika, prilagođavani su i zakonski propisi novim društvenim odnosima. Kroz zakon o radnim odnosima podignuti su raniji propisi o opštim normama higijensko-tehničke zaštite na rang zakona, kojim su narodni odbori obavezni da odrede privredne organizacije koje će biti dužne da organizuju posebnu službu higijensko-tehničke zaštite i da donesu pravilnike o merama o bezbednosti na poslu.

Služba higijensko-tehničke zaštite u privrednim organizacijama naročito se razvija posle trećeg kongresa SSJ, koji je istakao potrebu njihovog formiranja. Međutim, do danas u organizaciji i sadržini rada ovih službi nije se u svim privrednim organizacijama mnogo promenilo, bilo

zbog nedovoljne brige privrednih organizacija da obezbede rukovodeći stručni kadar, bilo usled neregulisanog statusa same službe. Osnovni nedostatak ovih službi je nerešen kadrovski problem i status, što jasno pokazuje da ona još uvek nije dobila odgovarajuće mesto koje joj po važnosti pripada.

Međutim, i pored postojećih slabosti, ove službe su potvrdile opravdanost svoga postojanja. Ukoliko im je pružena pomoć od strane organa radničkog samoupravljanja i sindikalnih organizacija, postignuti su i vidni rezultati na poboljšanju zaštite radnika na radnom mestu, što se u mnogim privrednim organizacijama ogleda u smanjenju broja povreda i profesionalnih oboljenja.

Tehnička zaštita radnika ne zadovoljava u velikom broju naših preduzeća. Samo u toku 1957 godine organi Inspekcije rada utvrdili su da na 30.900 mašina i raznih uređaja nisu postavljene odgovarajuće zaštitne naprave; u 9.400 slučajeva utvrđene su neispravne električne instalacije; u 4.432 slučaja postoje razni nedostaci koji mogu dovesti do požara i eksplozija. Ovih nekoliko podataka pokazuje da je problem bezbednosti na poslu vrlo akutan i da je veliki broj radnika i službenika izložen opasnostima na radnom mestu.

Uzroci ovih, često ozbiljnih, nedostaka na radnim mestima, pored mestimičnog nedostatka materijalnih sredstava i vrlo česte nebrige društvenih organizacija, jesu sledeći: nemarnost, nestručnost, nedostaci u organizaciji preduzeća, nepoznavanje i nepridržavanje zaštitnih propisa, slab nadzor od strane odgovarajućih organa, blago postupanje prema prekršiocima, slabost inspekcije rada, nedovoljan autoritet mnogih inspektora, intervencije odgovornih rukovodilaca, odnosno pritisak na inspektore itd.

Uzroci nesreća na poslu proističu i iz shvatanja, strukture i stepena stručnosti naše radničke klase. Brojne pojave nepridržavanja propisa, narušavanje unutrašnje discipline, primitivističkog gledanja na zaštitna sredstva, nedostataka industrijske kulture, samouverenosti i besmislenog heorizma, dovode do nesreća koje pogađaju često ne samo vinovnike, već i nedužne žrtve. U svojoj aktivno-

sti sindikati su se više orijentisali na rešavanje organizacionih pitanja službe higijensko-tehničke zaštite, dok su svoju aktivnost znatno manje usmeravali političkim i vaspitnim merama u oblasti zaštite na radu, mada je taj aspekt izvanredno značajan za postizanje veće sigurnosti i sprečavanje profesionalnih oboljenja.

Zbog svega toga je broj povreda i smrtnih slučajeva na radu, uprkos poboljšanju uslova rada i svih dosad preduzetih mera još uvek neopravdano visok.

U 1955 godini bilo je ukupno prijavljenih slučajeva povreda na radu 156.429, ili na svakih 1.000 zaposlenih dolazilo je 72 slučajeve povreda na radu. Međutim, u kasnijim godinama broj slučajeva povreda na radu se povećao. Tako je na svakih 1.000 zaposlenih lica u 1956 godini bilo 77 slučajeva povreda na radu, u 1957 godini 82 slučaja i u 1958 godini 81 slučaj.

Broj povreda po privrednim granama pokazuje da je zaštita na radu na veoma različitom stepenu. Naročito je veliki broj povreda u hemiskoj industriji, zatim proizvodnji i preradi uglja, crnoj metalurgiji, industriji duvana, brodogradnji itd. što postavlja posebno velike zadatke pred ove sindikate.

Broj smrtnih slučajeva na radu takođe je veliki, što pokazuje da se problemima bezbednosti na radu nije poklanjala dovoljna pažnja. Tokom 1958 godine dogodile su se dve velike kolektivne nesreće, jedna na gradilištu u Kokinom Brodu i druga u rudniku Podvis. Radnička klasa Jugoslavije doživela je dva bolna gubitka tragedijama koje su odnele iz njenih redova požrtvovane socijalističke graditelje. Ove dve teške nesreće bile su istovremeno upozorenja svim radnim kolektivima i sindikalnim organizacijama da briga za sigurnost ljudi na poslu mora biti mnogo veća i stalnija.

Socijalno osiguranje

Između Trećeg i Četvrtog kongresa u oblasti socijalnog osiguranja izvršene su korenite promene, ne samo u sistemu zaštite, već i u pravima osiguranika. Time je ostvareno potpunije usklađivanje prava iz socijalnog osi-

guranja sa stepenom razvitka društvenih odnosa i ekonomskim mogućnostima zajednice. Ovo usklađivanje, odnosno revizija sistema socijalnog osiguranja, započeto je 1955 god. donošenjem Zakona o zdravstvenom osiguranju.

Potreba za daljim razvojem i drugih grana osiguranja, kao i niz nerešenih problema, od kojih je najznačajniji bio nizak nivo ekonomske zaštite radnika i službenika posle prestanka radnog odnosa, usloveli su donošenje Zakona o penziskom osiguranju i Zakona o invalidskom osiguranju. Oba zakona regulišu prava osiguranika na nov način.

Sindikalna rukovodstva su vrlo aktivno učestvovala u donošenju novih propisa iz oblasti socijalnog osiguranja. U ovoj aktivnosti sindikati su uvek imali u vidu društveni značaj službe socijalnog osiguranja i njen uticaj na životni standard radničke klase. Broj lica i obim socijalne zaštite se neprekidno proširuju:

Godina	Broj aktivnih osiguranika	Procenat od broja stanovnika	Broj osiguranih lica	Procenat od ukupnog broja stanovnika
1955	2,479.000	14,1	6,475.000	36,8
1956	2,625.000	14,8	6,906.000	38,8
1957	2,821.000	15,6	7,413.000	41,1
1958	3,021.000	16,6	7,920.000	43,5

Izvor podataka: Podaci Saveznog zavoda za socijalno osiguranje.

S obzirom na sve veći broj lica koja se koriste pravima iz socijalnog osiguranja i na visinu materijalnih davanja, za obezbeđenje tih prava ulažu se ogromna sredstva. Obim tih sredstava iznosio je: u 1955 godini preko 120 milijardi, 1956 god. — 135 milijardi, 1957 godine 159 milijardi i 1958 god. 184 milijarde dinara. U odnosu na nacionalni dohodak ukupni rashodi za socijalno osiguranje povećali su se u ovom periodu od 8,6% u 1955 god. na oko 10,2 u 1958 godini.

Zbog svega toga, radnici i službenici pokazuju za rad službe socijalnog osiguranja sve veće interesovanje, koje se naročito zapaža od kako ovom službom upravljaju sa-

moupravni organi osiguranika (broj članova skupština sreskih zavoda i filijala iznosio je 1958 god. 11.574).

Sprovođenje izbora za organe samoupravljanja socijalnom osiguranju odvijalo se uz punu društveno-političku aktivnost sindikata. Samo u 1958 godini, na predizbornim sastancima osiguranika, prisustvovalo je blizu 1,6 miliona aktivnih osiguranika, ili 53% od njihovog ukupnog broja. Ali, i pored aktivnosti sindikata, sastav skupština u potpunosti ne zadovoljava prvenstveno zbog nedovoljnog broja radnika.

Uticaj sindikata, preko organa društvenog samoupravljanja, na službi socijalnog osiguranja je vrlo veliki. U toku proteklih godina najveći broj sindikalnih foruma i organizacija aktivno je pratio i učestvovao u pokretanju i rešavanju niza problema socijalnog osiguranja. Zavodi su se organizaciono učvrstili, kvalitet donetih rešenja osetno je poboljšan, nivo stručnih službenika povećan, službe su funkcionalno povezanije itd. Međutim, još uvek ima neefikasnosti i sporosti u administraciji socijalnog osiguranja, postupak za ostvarenje pojedinih ličnih prava je često dug i komplikovan, a pojave birokratskog odnosa prema osiguranicima narušavaju ugled ove važne društvene institucije u očima korisnika.

Napredak službe socijalnog osiguranja bio bi još veći da su sindikati i organi samouprave uspeali da ostvare stalni i sistematski kontakt osiguranika sa službom socijalnog osiguranja, a pre svega sa članovima skupština zavoda. Iako je od kraja 1955 do kraja 1958 god. održano oko 7,5 hiljada zborova osiguranika (najčešće uoči izbora) uzajamna povezanost između organa samouprave i osiguranika nije bila dovoljna, jer su se članovi skupština uglavnom retko pojavljivali pred svojim biračima.

Zdravstvena zaštita

U periodu od III-ćeg Kongresa znatno su poboljšani opšti uslovi za zdravstvenu zaštitu radnika i službenika. Povećan je broj i kapacitet bolnica, ambulanti, dispanzera i drugih zdravstvenih ustanova, porastao je broj lekara i drugog medicinskog osoblja.

U periodu od 1955 do 1957 godine utrošeno je za izgradnju i opremanje zdravstvenih ustanova preko 28 milijardi dinara. Brojnije otvaranje zdravstvenih stanica u preduzećima pretstavlja oblik približavanja zdravstvene službe osiguranicima. Broj zdravstvenih stanica po preduzećima na kraju 1957 godine iznosio je: u FNRJ — 651, od toga u Srbiji — 254, Hrvatskoj — 222, Sloveniji — 70, Bosni i Hercegovini — 56 i Makedoniji — 49. Tokom 1958 godine otvoreno je još oko 50 zdravstvenih stanica. U mnogim većim preduzećima (rudarskim, metalurškim, hemiskim, građevinskim i dr.) otvorene su i specijalističke ambulante i ambulante za profesionalna oboljenja.

Proširenje materijalne baze zdravstvenih ustanova u ovom periodu uticalo je i na njihovo povećano korišćenje, pa prema tome, i na naglo povećanje troškova za zdravstvenu zaštitu radnika i službenika. Ukupni rashodi za zdravstveno osiguranje povećani su od 40,9 u 1955 godini na 62,8 milijardi dinara u 1957 godini. I troškovi po jednom osiguraniku povećani su od 16.494 u 1955 godini na 22.264 dinara u 1957 godini.

Ovako značajno povećanje troškova za zdravstvenu zaštitu nije uvek bilo u skladu sa kvalitetom usluga zdravstvenih ustanova. Na ovu disproporciju između uložених sredstava i efikasnosti zdravstvene službe ozbiljno su uticali izvesni nedostaci u organizaciji i radu zdravstvenih ustanova, mada su one u celini poboljšale kvalitet rada i razgranale mrežu svojih organizacionih jedinica. Pored ovoga, do povećanja troškova za zdravstvenu zaštitu radnika i službenika došlo je i zbog nedovoljne aktivnosti organa upravljanja zdravstvenih ustanova, službe socijalnog osiguranja i sindikata, koji u ovom periodu nisu posvetili odgovarajuću pažnju analiziranju i otklanjanju uzroka stalnog povećanja fondova zdravstvenog osiguranja.

Izučavanje, analiziranje i praćenje zdravstvenog stanja radnika i službenika bili su poslednjih godina u sve većoj meri sastavni deo aktivnosti sindikalnih organizacija, organa samouprave i same zdravstvene službe. Ali

se ipak dešavalo da posle izvršenih analiza ne slede i konkretne akcije.

U našoj zdravstvenoj politici preventiva zauzima, naročito poslednjih godina, sve značajnije mesto. Doduše, ovaj proces je prilično spor. Od ukupno 3,5 milijardi dinara namenjenih za preventivu utrošeno je od 1955 do 1957 godine 2,6 milijardi i to uglavnom za sistematske preglede, zajednički oporavak dece, omladine i iscrpljenih radnika i službenika, dok se u poslednje vreme sredstva iz ovog fonda sve više troše za akcije dugoročnijeg karaktera: opremanje i podizanje zdravstvenih stanica u preduzećima i isposobljavanje kadrova za njih, organizaciju i osposobljavanje patronažne službe, adaptiranje i opremanje preventivnih ustanova, suzbijanje i sprečavanje oboljenja i nesreća na poslu, zdravstveno prosvetovanje itd.

U radu mnogih zdravstvenih ustanova preventiva nije zauzela pravo mesto, odnosno ova se delatnost često zapostavlja, mada je već kod svih faktora koji se staraju o organizaciji zdravstvene zaštite, sprečavanje pojava oboljenja, a ne samo lečenje obolelih, trebalo da bude osnova celokupnog rada i aktivnosti. Ovakva orijentacija nedostaje i mnogim sindikalnim rukovodstvima i organizacijama, što svakako ne doprinosi postizanje potpunije zdravstvene zaštite osiguranika.

Penzisko osiguranje

Donošenjem novog Zakona o penziskom osiguranju proširena je zaštita u pogledu broja penzionera i povećan je prosek penzija. Naročito poboljšanje ovog vida zaštite pretstavlja usvajanje principa da plata osiguranika služi za izračunavanje penziskog osnova. Sindikati su smatrali da ovaj princip, uz uslovljavanje visine penziskog osnova dužinom radnog staža i kategorijom radnog mesta, pretstavlja kvalitetan napredak u odnosu na raniji sistem, jer se visina penzije najdirektnije vezuje za individualan doprinos svakog pojedinca, ne samo fondovima socijalnog osiguranja već i društvu kao celini. Osim toga, novim sistemom penziskog osiguranja otklonjeni su mnogi nedostaci starih propisa i razlike u tretmanu radnika i službenika.

Prilikom izrade Zakona, a i u javnoj diskusiji o zakonskom nacrtu, sindikati su najaktivnije učestvovali. Sindikalni organi primili su od svojih organizacija oko 2.000 primedaba. Aktivnost sindikata nastavljena je i posle donošenja Zakona i to na njegovom tumačenju i pružanju pomoći organima samouprave, zavodima i preduzećima u cilju praktičnog sprovođenja novog propisa. Sa istim ciljem podružnice su nastojale da se u preduzećima organizuje posebna pomoć za prikupljanje potrebnih dokumenata, da bi po prestanku radnog odnosa svaki pojedinac mogao što brže da ostvaruje svoja prava na penziju. Uprkos svih ovih priprema, zakašnjenje propisa o sprovođenju pojedinih odredaba Zakona, dovelo je do ozbiljnih teškoća, pa su mnogi radnici i službenici skoro čitave 1958 godine primali umesto penzije samo akontaciju. Penziskim osiguranjem u našoj zemlji obuhvaćeno je:

	1955	1956	1957	1958 (Prethodni podaci)
Starosnih penzionera	116.316	121.160	126.819	139.000
Porodičnih penzionera	139.819	143.268	150.921	160.000

Izvor podataka: Savezni zavod za socijalno osiguranje.

Povećani broj penzionera, a naročito činjenica da svake godine odlazi u penziju sve veći broj radnika i službenika, uticao je na proširivanje brige sindikata za penzionerske organizacije i njihove probleme, koji neminovno postaju složeniji.

Invalidsko osiguranje

Briga za invalide rada bila je stalan premet pažnje kako sindikata, tako i drugih društvenih faktora. To se odrazilo i u donošenju novog Zakona o invalidskom osiguranju kao i nizu drugih mera usmerenih na poboljšanje položaja invalida rada.

Dinamika porasta broja invalida rada nije u skladu sa visinom sredstava koja se ukažu za obezbeđenje boljih uslova rada i kvalitetniju zdravstvenu zaštitu radnika i službenika. Ovaj porast je sledeći:

Godina	Broj invalidnina	Broj invalid. penzija	Ukupno invalida rada
1955	23.000	162.000	185.000
1956	26.000	173.000	199.000
1957	29.000	181.000	210.000
1958 (Prethodni podaci)	31.000	191.000	222.000

Izvor podataka: Savezni zavod za socijalno osiguranje.

Iz ovih podataka se vidi da je broj invalidskih penzija u većem porastu nego invalidnina, što ustvari znači da je bolest češći uzročnik nesposobnosti za rad nego nesreća na poslu.

Povećanje broja invalida rada zahteva sve veća materijalna sredstva za obezbeđenje njihovih prava. U toku proteklog perioda za obezbeđenje invalida rada utrošeno je u 1955 godini — 12,7; u 1956 — 14,4; 1957 — 15,9 i 1958 godine 16,5 milijardi dinara.

Materijalno obezbeđenje invalida rada nije osnovni vid pomoći i brige. Novi Zakon o invalidskom osiguranju usmeren je, pre svega, na osposobljavanje i zapošljavanje invalida rada, odnosno na njihovu rehabilitaciju, što će svakako doprineti smanjenju njihovog broja i ponovnom vraćanju invalida rada u aktivni privredni i društveni život, uz obezbeđenje razlike između ranije i nove plate, što i jeste najhumaniji način brige o invalidima. S tim u vezi, pored drugih zadataka na sprovođenju novog sistema invalidske zaštite, sindikati su posvetili posebnu pažnju suzbijanju pogrešnih shvatanja o invalidima, pojavama otpora njihovom primanju na posao, otklanjanju neverice invalida u sopstvene sposobnosti, poteškoćama oko integracije invalida rada u nove radne kolektive i sl.

Korišćenje slobodnog vremena

Sastavni deo životnih uslova radnika i službenika pretstavlja i korišćenje slobodnog vremena. Mada su se sindikati u proteklom periodu malo bavili kompleksnom problematikom koja spada pod pojam „slobodnog vremena“, ipak su se oni u svojoj celini, odnosno i u preduzećima i u komunama i u višim sindikalnim organima, bavili mnogim pitanjima od kojih nesumnjivo zavisi uspešno i celishodno korišćenje slobodnog vremena. Međutim, uslovi od kojih zavisi korišćenje slobodnog vremena, kao i način njegovog korišćenja nisu uvek sagledavani kao politički, proizvodni, zdravstveni, moralni i kulturni problemi.

Sindikati su na ovom području najveću pažnju obratili: organizaciji dnevnog, nedeljnog i godišnjeg odmora, kao i problemima razonode i zabave radničke klase.

Dnevni, nedeljni i godišnji odmor. Polazeći od konstatacije da je briga za celokupnost odmora stalan zadatak sindikata, Treći kongres Saveza sindikata Jugoslavije doneo je preporuku o stvaranju društva „Prijatelja prirode“. Radeći na sprovođenju ove preporuke, a polazeći od toga da nisu postojali uslovi da ovakva organizacija preuzme brigu za odmor celokupne radničke klase, što je jedan od zadataka sindikata, predsedništvo Centralnog veća SSJ na sednici od 1 juna 1957 godine donelo je odluku o formiranju odbora za organizaciju odmora pri većim sindikalnim podružnicama, opštinskim, sreskim i republičkim većima, kao i pri Centralnom veću SSJ. Zadatak ovih odbora je da sistematski prate i proučavaju sva pitanja u vezi sa odmorom i da rade na konkretnoj organizaciji uslova i objekata za odmor, saradujući sa ostalim društvenim organizacijama i društvenim i privrednim faktorima.

Treći kongres SSJ konstatovao je i kritikovao orijentaciju sindikata skoro isključivo na brigu o godišnjem odmoru. U poslednje tri-četiri godine pojačan je rad na obezbeđenju uslova i potsticanju radnih ljudi na korišćenje i dnevnog i nedeljnog odmora. Sredstva namenjena za odmor počinju se u sve većim iznosima davati i

za izgradnju i uređenje izletišta u bližoj okolini gradova i industriskih centara. Tako je u poslednje tri godine, od ukupno uloženi društvenih sredstava (dotacija) u iznosu od 1,750.000.000 dinara koje je zajednica namenila poboljšanju uslova za odmor, 183,499.000 dinara utrošeno za izgradnju izletišta. Tim sredstvima treba dodati stotine miliona utrošenih od strane preduzeća i komuna u iste svrhe. Organizovanje mnogobrojnih, i iz godine u godinu sve brojnijih izleta u bližu i dalju okolinu, priprema izletišta i objekata za sport i razonodu, ne predstavlja više za mnoge sindikalne organizacije nevažne i drugostepene zadatke, već nerazdvojan deo njihove opšte aktivnosti na poboljšanju životnih uslova, zdravlja, radne sposobnosti i društvenog života radnika i službenika.

Svake godine se odvajaju zamašna društvena sredstva kao pomoć proširenju i obezbeđenju udobnijeg odmora radnih ljudi:

1) Povlastice u saobraćaju

Godina	Iznos povlastica
1957	4.000,000.000 din.
1956	4.500,000.000 „
1955	5.500,000.000 „

2) Saveznim društvenim planom dodeljuju se godišnje dotacije društvenim organizacijama za investicije u domaćem turizmu, obavezujući narodne republike i narodne odbore da participiraju u visini od 60% dobijenih sredstava. Sredstvima dotiranim u 1954, 1956 i 1957 godini u ukupnom iznosu od 1.750.000.000 dinara izgrađeno je 29.584 novih ležaja.

3) Porastom sredstava na samostalnom raspolaganju preduzeća, omogućeno je da znatna sredstva ulažu u te svrhe i privredne organizacije.

4) Naše ugostiteljstvo proširuje svoje kapacitete (do 1955 godine raspolagalo je sa 90.182 ležaja, već 1957 godine broj ležaja se popeo na 109.138, odnosno za oko 20%

više) čime je, takođe, omogućeno povećanje broja domaćih posetilaca (njihov broj samo u primorskim, planinskim i ostalim turističkim i klimatskim mestima iznosio je: 1955 godine 1,168,080, 1956 godine 1,227.277, 1957 godine 1,399.728, a za prvih devet meseci 1958 godine 1,295.131).

Investicije u ugostiteljstvu i turizmu iznose od 1954 do 1958 godine preko 20 milijardi dinara.

Politika podržavanja i pomaganja organizacije jevtinijeg odmora, došla je do izražaja i kroz činjenicu da broj odmarališta pokazuje stalan porast, tako da je 1958 godine bilo:

	Odmarališta	Ležaja
Radničko-službeničkih	620	30.349
Omladinskih i dečjih	443	42.377
Ukupno	1.063	72.726

Izvor podataka: Prethodni podaci SZSS.

Uloga odmarališta u domaćem turizmu je vrlo značajna i to naročito u klimatskim mestima. U 1957 godini bilo je samo u radničko-službeničkim odmaralištima 1,146.332 noćivanja, odnosno 100.853 domaća posetioca sa prosečnim boravkom od 11,3 dana.

Ovo potvrđuju konstatacije o važnosti i ulozi odmarališta sindikalnih i drugih društvenih i privrednih organizacija u domaćem turizmu. Međutim, sindikalne organizacije nisu vodile dovoljno računa da u organizaciji odmora dolazi ponekad do izražaja tendencija ka parazitizmu i privilegijama (naprimer, organizovanje izleta i zakuski na račun sredstava preduzeća; ili prekomerno dotiranje odmarališta, što je ne samo neracionalno i ne-realno, već i nesocijalno u odnosu na radnike koji ne koriste odmarališta itd.).

Proširenje društvene osnove našeg turizma (stvaranjem kampova i turističkih naselja, otvaranjem skromnih odmarališta pojedinih preduzeća i sindikalnih veća u malim i nepoznatim mestima turističkih krajeva, stvaranjem mogućnosti za odmor u neposrednoj blizini industrijskih

naselja i gradova) predstavlja jedan od osnovnih uspeha tokom poslednjih godina i realnu bazu za dalji razvoj u istom pravcu.

U pogledu korišćenja dnevnog, nedeljnog i godišnjeg odmora postoje još brojni problemi: veliki broj zaposlenih koristi odmor u mestu stanovanja; prilično visok procenat radnika i službenika uopšte ne odlazi na odmor; godišnji odmor je isuviše koncentrisan samo na letnje mesece, usled čega se i kapaciteti odmarališta slabo koriste itd., čemu će sindikati morati obratiti posebnu pažnju.

Centralno veće SSJ je bilo proteklih godina inicijator niza akcija na ovom području. Sredinom 1958 godine donet je zakonski propis kojim su regulisani status i uslovi poslovanja radničko-službeničkih odmarališta. Centralno veće je pokrenulo inicijativu za udruživanje novčanih sredstava preduzeća u okviru komuna, kao i za obezbeđivanje pojedinih službi za više odmarališta u istim mestima. Saradnju preduzeća u organizaciji odmarališta sprovela su sreska sindikalna veća u Mariboru, Nišu, Zrenjaninu, Leskovcu, Somboru, Osijeku, Rijeci i dr. Centralno veće je bilo jedan od inicijatora turističke štednje, čija se konačna realizacija uskoro očekuje.

Razonoda. Uslovi za razonodu i kulturno-zabavni život radnika i službenika veoma su različiti između raznih krajeva naše zemlje, a naročito između gradova i manjih mesta, odnosno između gradskih naselja i odvojenih industrijskih objekata. Borba za poboljšanje životnih i radnih uslova uključuje i viši stepen razonode, kao što se rezultati u podizanju životnog standarda neposredno odražavaju i na mogućnosti za raznovrsnijom razonodom.

Zabava i razonoda predstavljaju faktore društvenog i kulturnog života, koji se odražavaju kako na opštu radnu sposobnost, zadovoljstvo na poslu, zdravlje, produktivnost, vezanost za radni kolektiv, tako i na zainteresovanost za kulturni život i stvaranje, na nivo kulture, čak i aktivno učešće u umetničkom stvaralaštvu, kao i razvoj mnogih psihičkih i fizičkih kvaliteta.

Ispitivanja koja su vršena, kako od strane sindikata, tako i drugih organizacija i ustanova, pokazuju još uvek ostatke primitivizma u ovoj oblasti. Podaci ankete koju

je sprovedo Centralno veće Saveza sindikata Jugoslavije, pokazuju da se u pogledu kulturno-zabavnog života i orijentacije u razonodi promene dosta sporo vrše. Prema podacima sindikata može se zaključiti da su uslovi za organizaciju razonode unutar preduzeća u velikom broju slučajeva sasvim nepovoljni, jer od 200 anketiranih preduzeća svega jedna trećina ima salu sa pozornicom, a svega jedna četvrtina bilo kakve klubske prostorije; u njihovim bibliotekama ima svega 132.000 knjiga, odnosno prosečno oko 600 knjiga po preduzeću; održano je 516 drugarskih večeri i 1.079 izleta itd. Na osnovu prikupljenih podataka, proizilazi da u pogledu orijentacije i u pogledu navika za razonodom i kulturnim životom nije učinjen napredak koji bi se morao očekivati.

Aktivnost sindikata postala je u toku poslednjih godina raznovrsnija i življa nego ranije. Uglavnom je prošlo vreme isključivog interesovanja za kulturno-umetnički amaterizam, za izlete i priredbe u preduzećima i naseljima. Sindikalne organizacije interesovale su se za probleme razonode na mnogo širem planu.

Priredbe kulturno-umetničkih društava pretstavljaju, takođe, naročito u manjim mestima, na udaljenim preduzećima, rudnicima i gradilištima, jedan od važnih vidova stalne razonode i sastavni deo kulturnog života. To je, pre svega, rezultat pozitivnije orijentacije radničkih kulturno-umetničkih društava i grupa.

No, i pored izvesnog poboljšanja sadržaja rada, interesovanje za radnička kulturno-umetnička društva, grupe i sekcije je u opadanju. Prema statističkim podacima broj društava i njihovih članova iznosio je:

Godina	Broj kulturno-umetničkih društava	Broj članova
1956	404	27.523
1957	276	16.817

Izvor podataka: Podaci CV SSJ

Sadašnje stanje umetničke samodelatnosti može se objasniti, uglavnom, sledećim razlozima: izvesnim opada-

njem interesa za amaterizam; često pogrešnom orijentacijom amaterskih društava isključivo na publiku, a ne na razonodu svojih članova; pojave potcenjivanja kulturno-umetničke samodelatnosti, usled jačeg delovanja tzv. „vuhunskog“ kulturnog i umetničkog života; smanjivanjem finansijske pomoći radnih kolektiva i narodnih odbora, kao i nedovoljnom brigom sindikata za unapređivanje ovih oblika kulturnog života radnika. Međutim, kulturno-umetnički amaterizam, počinje postepeno da se prilagođava novim uslovima i da nalazi svoje mesto dopunske aktivnosti na sadašnjem stepenu razvijenog kulturnog života i uz postojanje mnogobrojnih, vrlo raznovrsnih i uticajnih profesionalnih institucija.

Među institucijama koje služe zadovoljavanju kulturnih i zabavnih potreba, veliki značaj pripada domovima kulture i radničkim klubovima i radničkim bibliotekama, čitaonicama po preduzećima i domovima. Treći kongres Saveza sindikata Jugoslavije ukazao je na uskost u korišćenju radničkih biblioteka i odbacio pogrešnu orijentaciju na ukidanje biblioteka u radnim kolektivima. U proteklom periodu sindikati su u svim republikama bili aktivniji nego ranije u razvijanju biblioteka, naročito u pogledu povećanja knjižnog fonda, bolje organizacije, popularisanja i propagande knjiga itd. Sve je to tek minimalno doprinelo konsolidaciji biblioteka u nekim radnim kolektivima, boljem iskorišćenju knjižnih fondova i povećanju broja čitalaca. U 1957 godini, po podacima statistike CV SSJ, bilo je 3.630 radničkih biblioteka sa svega 1,231.000 knjiga, 50.000 časopisa i 518.000 čitalaca.

Sindikalne organizacije i lokalna rukovodstva bili su inicijatori prikupljanja sredstava preduzeća, kao i organizatori dobrovoljnog rada radnika na izgradnji novih domova ili adaptaciji postojećih. Međutim, još uvek su velike potrebe u zgradama za kulturni, prosvetni, obrazovni rad i kulturno-zabavni život radničke klase.

Klubovi su mlade institucije i njihov sadržaj rada nije još u potpunosti određen. Pored obrazovne delatnosti, mnogi klubovi su postali mesta za zabavu i razonodu. U nizu mesta naročito dobro rade klubovi prosvetnih radnika, državnih službenika i sl. Poslednjih godina osnovan

je veći broj klubova u preduzećima, a naročito u preduzećima tekstilne i metalne grane, po rudnicima i u preduzećima prehranbene industrije.

*
* *
*

Briga za životne i radne uslove radničke klase spadala je — po kompleksnosti problematike i raznovrsnosti zadataka — u najvažniju aktivnost Saveza sindikata u celini. Pojačanje materijalne osnove i dosad postignuti rezultati predstavljaju polaznu bazu za veći napredak u pogledu nivoa životnog standarda u narednim godinama.

Naročito su u poslednje vreme u radu sindikata u znatnoj meri otklonjene slabosti koje su ranije postojale u suviše jednostranoj orijentaciji na privredna pitanja i u nedovoljno konkretnoj akciji na poboljšanje životnih i radnih uslova radnika.

Pa ipak, slabosti koje na tom području postoje ogledaju se u pojavama začaurenosti sindikata u radnim kolektivima i u nedovoljnom shvatanju uloge komune na podizanje životnog standarda i realne plate radnika i službenika.

Zbog toga se kao prioritarno pitanje pred sindikate postavljalo da prevaziđu uska, parcijalna i često nepotpuna rešenja u okviru preduzeća i da prenesu težište aktivnosti u rešavanju tih pitanja na širi teren, na područje komune, na kompleksno i celovito zahvatanje problematike životnog standarda.

OBRAZOVANJE RADNIČKE KLASE

Napredak na području obrazovanja radnika i službenika ostvaren je, pre svega, blagodareći jačanju društvene uloge i neposredne odgovornosti radničke klase i razvoju novih društvenih odnosa u našoj zemlji. Sve veće potrebe za višim nivoom stručnosti radnika, za bržim ovladavanjem modernijim proizvodnim sredstvima i oruđima, takođe su neodložno tražile efikasnija rešenja. Brže formiranje visoko stručnih kadrova iz redova radničke klase tražilo je, sa svoje strane, da se sistem institucija proširuje. Obrazovanje radničke klase za proizvodne i društvene funkcije postalo je značajan faktor i sastavni deo izgradnje socijalističkih društvenih odnosa, procesa razvoja samoupravljanja naroda, procesa demokratizacije našeg društvenog uređenja.

Protekli period obeležen je izgrađivanjem savremenije koncepcije obrazovanja radnika, približavanje obrazovanja i proizvodnje, poboljšanjem kvaliteta obrazovne aktivnosti, stvaranjem novih školskih i vanškolskih ustanova, obogaćivanju sadržine vaspitnog i prosvetnog rada. Savez sindikata je radničkom obrazovanju obraćao veliku pažnju, pokazujući veće interesovanje i sposobnost da se sa više sistema i stalnije angažuje na rešavanju problema vaspitanja i obrazovanja radnika, ali je istovremeno rasla svest o zajedničkoj odgovornosti mnogih društvenih i kulturnih faktora koji posredno i neposredno utiču na formiranje lika, svesti i navika radnih ljudi, na njihovo obrazovanje i kulturno uzdizanje. Razvoju obrazovanja radnika u proteklom periodu davana je znatno veća podrška svih društveno-političkih organizacija, u prvom redu Saveza komunista i Socijalističkog saveza, kao i državnih organa. Većim angažovanjem sindikalnih rukovodstava

osigurana je jedinstvena politika radničkog obrazovanja i postizanje boljih rezultata u ovoj oblasti. Time je briga za ova pitanja postala sve više opšte društvena.

U vremenu između III i IV Kongresa Saveza sindikata održan je niz skupova i kongresa u zemlji koji su ukazali na važnost osposobljavanja radničke klase za razvoj proizvodnih snaga i socijalističkih društvenih odnosa u zemlji — Kongres Radničkih saveta, VII Kongres Saveza komunista, savetovanja radničkih univerziteta, savetovanja o obrazovanju odraslih koja je organizovalo Kulturno-prosvetno veće Jugoslavije, Kongres fizičke kulture i dr.

Pripreme i donošenje Opšteg zakona o školstvu takođe imaju veliki značaj za afirmaciju radničkog obrazovanja. Zakon je otvorio put izgradnji modernijeg i efikasnijeg sistema stručnog obrazovanja proizvođačkog stanovništva i ukazao na obrazovanje odraslih, posebno radnika, kao sastavni deo celokupne prosvetne politike naše zemlje.

Postignuti napredak bio je nesumnjivo još značajniji da nije trebalo savladavati izvesna nasleđena shvatanja, kao što je nepoverenje prema vanškolskom obrazovanju, prećenjivanje klasičnih puteva školovanja, konzervativna gledanja na savremene forme stručnog osposobljavanja, pojave primitivizma u nekim preduzećima u odnosu na potrebe za obrazovanje uopšte, posebno za sticanjem stručnih i tehničkih znanja i slično. Stoga je postojao izvestan nesklad između, s jedne strane, novoga što se probilo u obrazovnu praksu, između vanškolskih institucija koje su se afirmisale, novih metoda i sadržaja proverenih kroz praksu i, s druge strane, nedovoljno izmenjenog odnosa društva i svih političkih faktora prema tim novim elementima i činjenicama koje je život potvrdio.

Sistem radničkog obrazovanja

Pored napretka u kvalitetu i obimu obrazovnog i kulturnog rada među radnicima, postepeno se izgrađivao celovit sistem radničkog obrazovanja. Postignuti su zna-

čajni rezultati na stvaranju institucija, koje omogućuju kontinuiran i sistematski vaspitni i obrazovni rad.

U ovom periodu osnovan je najveći broj radničkih univerziteta, koji su postali najznačajnije ustanove za obrazovanje radnika. Povećanjem broja škola za opšte obrazovanje radnika, uključivanjem stručnih škola u rad na stručnom obučavanju zaposlenih radnika, stvaranjem centara za obrazovanje rukovodećeg kadra u privredi, centara za stručnu obuku u preduzećima, formiranjem škola za zaposlene radnike i službenike, osnivanjem zavoda za društveno ekonomsko obrazovanje, otvaranjem pristupa na fakultete i visoke škole svim odraslima, bez obzira na prethodne školske kvalifikacije, itd., proširila se mreža ustanova i organizacija koje omogućuju radničkoj klasi da povećava svoje stručne kvalifikacije, opšte i društveno i ekonomsko obrazovanje. Sve jasnije se ocrtavaju karakteristike jednog razgranatog sistema radnika i odraslih građana uopšte, sistema koji pruža uslove radnim ljudima da se obrazuju na svim nivoima znanja i svim dobima uzrasta života.

Radnički univerziteti, i ako mlade ustanove za obrazovanje radnika, svojim radom i uspesima su protekle 4 godine stekli punu društvenu, političku, pedagošku afirmaciju. Svojim dosadašnjim iskustvima oni su služili kao uzorna ustanova za organizaciona, pedagoška i metoda rešenja u koncepciji obrazovanja odraslih, dok su se u obrazovnoj praksi pokazali kao funkcionalan, efikasan i vitalan faktor sposoban da potpomaže društvene i proizvodne procese i kretanja i da zadovoljava najrazličitije potrebe obrazovanja i formiranja ličnosti radnika.

Sindikati su bili inicijatori osnivanja i najsnažnija pomoć u radu radničkih univerziteta. Njihov se broj povećao, od 32 u 1954 godini, na 102 u 1958 godini, tako radnički univerziteti postoje u svim mestima sa većim brojem zaposlenih izuzev u Sloveniji. Uspon radničkog univerziteta naročito je izražen u povećanom broju polaznika, u stalnim oblicima obrazovanja, kao što su seminari, tečajevi i klubovi, u usavršavanju njihovih programa, stvaranju već prilično čvrstog unutrašnjeg sistema i prikazanih normi društvenih zadataka koje je nametala praksa

(obrazovanje rukovodećih privrednih kadrova, itd.) i u sve solidnijem prilaženju nizu problema, počev od ispitivanja potreba i uslova za obrazovanjem i čvršće povezivanje sa preduzećima pa do obrazovanja nastavnika, predavača, vođa grupa, izrade savremenih nastavnih sredstava i izučavanja prikladnijih pedagoških metoda. Razvijeniji radnički univerziteti imaju danas od 20 do 80 raznovrsnih programa za sistematsko opšte, društveno ekonomsko i stručno obrazovanje. Tako raznovrsna programska osnova dobila je i nove organizacione oblike — katedre i centre, a u poslednje vreme i obrazovne centre u većim preduzećima. Na Zagrebačkom radničkom sveučilištu postoji Viša radnička škola.

U obimu delatnosti radničkih univerziteta govore sledeći podaci o sistematskom obrazovanju kroz seminare:

Godina	RU	Ukupno		Opšte obrazovanje		Ekonomsko obrazovanje		Stručno obrazovanje	
		broj semin.	broj polazn.	broj semin.	broj polazn.	broj semin.	broj polazn.	broj semin.	broj polazn.
1956	83	2.172	86.859	393	17.519	884	41.842	591	20.960
1957	84	2.630	121.915	627	26.802	851	42.403	897	35.429

Preko niza oblika: predavanja na univerzitetima, predavanja u radnim kolektivima, javnih tribina, diskusija, usmenih novina, raznih propagandnih izložbi, pozorišnih i filmskih prostora itd., ove ustanove su razvijale stalni rad na političkom informisanju i kulturnom uzdizanju radnika. Samo na predavanjima su se okupljale stotine hiljada radnika:

Godina	Broj radničkih univerziteta	Broj javnih predavanja	Broj posetilaca
1954	32	2.169	232.000
1955	81	3.461	489.000
1956	83	4.239	651.000
1957	84	3.955	520.000

Međutim, razlike između radničkih univerziteta su još uvek veoma velike. Uporedo s univerzitetima koji su razvili i ustanove za kompleksno sistematsko obrazovanje, na kojima se upotrebljavaju moderne metode i sredstva, ima još uvek veći broj radničkih univerziteta u manjim mestima čija je organizacija nerazvijena, način rada primitivan, broj stalnih slušalaca neznatan, a postignuti rezultati vrlo skromni.

Broj stalnih organizatora, stručnih saradnika, instruktora i nastavnika je naglo povećan: krajem 1957 godine njihov broj iznosio je oko 200, pored približno tolikog broja stalnog administrativnog i tehničkog osoblja. Na saradnju su privučene i hiljade spoljnih stručnih saradnika — od naučnih, kulturnih, prosvetnih i javnih radnika, preko inženjersko-tehničkog kadra iz proizvodnje do ekonomista, pravnika, lekara, univerzitetskih profesora itd. Broj spoljnih saradnika, predavača i nastavnika, iznosio je od 15 na manjim, do 450 na velikim radničkim univerzitetima.

Uporedo s povećanjem delatnosti povećavaju se i materijalna sredstva, uglavnom iz pet izvora: budžetska sredstva komune, dotacije preduzeća, sindikata, fondovi za privredne kadrove i sopstveni prihodi. Izvestan broj radničkih univerziteta započeo je još tokom 1957 godine adaptaciju ili podizanje novih zgrada (Skoplje, Zagreb, Beograd, Tuzla itd.). Radnički univerziteti su se takođe iz godine u godinu postepeno snabdevali savremenom opremom i nastavnim sredstvima.

Sindikalna rukovodstva su bila, u najviše slučajeva, osnivači radničkih univerziteta i njihova društveno-politička podrška. Sreska i opštinska sindikalna veća pružala su pomoć u pogledu programa, kadrova, organizacije, učvršćivanja veza s radnim kolektivima i pribavljanja novčanih sredstava. Republička rukovodstva su bila direktni organizatori ili inicijatori skupova na kojima su razmatrani problemi radničkih univerziteta i uopštavana najbolja iskustva. U Centralnom veću razmatrano je mesto radničkih univerziteta u sklopu celokupne de-

latnosti na obrazovanju radnika i njihova uloga na koordiniranju svih faktora koji na tome području učestvuju. Centralno veće je organizovalo u razdoblju između dva kongresa dva jugoslovenska savetovanja pretstavnika radničkih univerziteta — drugo jugoslovensko savetovanje maja 1956 godine, i treće — februara 1958 godine. Koordinacioni odbor radničkih univerziteta, izabran na drugom savetovanju, pomagao je da se brže reši niz problema ovih ustanova. Centralno veće je preduzimalo i druge akcije koje su direktno uticale na rešavanje akutnih problema svih ustanova i na poboljšanje njihove delatnosti u cilju poboljšanja nastave održan je prvi višednevni seminar o metodima u obrazovanju radnika, uz učešće 80 organizatora nastavnika iz gotovo svih radničkih univerziteta u zemlji; od Fonda za kadrove su dobijena vanredna finansiska sredstva za izvestan broj radničkih univerziteta; izdejsstvovano je da se od sredstava sreskih fondova za kadrove redovno dobija određeni procenat za stručno usavršavanje; u 1958 i 1959 godini honorarna davanja su oslobođena nekih doprinosa; itd.

Međutim, neki radnički univerziteti su imali i još uvek imaju niz poteškoća i sopstvenih slabosti: ponegde ima neshvatanja njihove društvene uloge, nisu savladane tendencije odvojenosti od aktuelne društveno-političke problematike, nije rešeno pitanje statusa i načina finansiranja, nezadovoljavajući je smeštaj, oseća se nedostatak dovoljnog broja stalnog kadra organizatora i nastavnika.

Škole su, takođe, zadovoljavale mnogobrojne potrebe obrazovanja radnika. Povećan je broj dvogodišnjih, trogodišnjih ili četvorogodišnjih škola namenjenih isključivo opštem obrazovanju radnika, koje funkcionišu kao četvororazredne ili osmorazredne osnovne škole. Pri redovnim nižim i srednjim opšteobrazovnim i stručnim školama otvarana su posebna večernja odeljenja za radnike, a u nekim republikama formirane su škole za odrasle kvalifikovane radnike. Pojavile su se i nove vrste škola za osposobljavanje zaposlenih kadrova.

Prema tome, odraslina, od kojih su najveći broj radnici i službenici, stoji na raspolaganju veliki broj škola:

Školska godina	Broj škola	Broj odeljenja	Broj slušalaca		Nastavnika		
			Ukupno	muških	ženskih	ukupno	stalnih
1955/56	857	1.856	41.037	30.458	10.579	4.935	867
1956/57	791	1.841	42.564	33.437	9.127	5.885	990
1957/58	672	1.886	44.005	35.329	8.676	5.496	648

Iako već sam broj ovih škola i broj polaznika predstavlja, uspeh, ima još dosta nerešenih problema i teškoća u njihovom radu. Pre svega, mnoge od ovih škola ne vode računa o potrebama i o psiho-fizičkoj konstituciji odraslih slušalaca. Niz školskih programa je zastareo. Nedovoljno su rešavana pitanja materijalne, finansijske i ka-drovske prirode.

Škole za opšte obrazovanje radnika imaju svoje mesto i ulogu, kako za osnovno školovanje nepismenih i polupismenih radnika, tako i za pružanje opšteg obrazovanja uopšte. Ovakav sistematski vid opšteg obrazovanja predstavlja nužnu komponentu i podlogu svestranog i funkcionalnog obrazovanja proizvođača. Međutim, broj škola i slušalaca nije srazmeran potrebama, kako zbog nedovoljne pažnje opštem školovanju odraslih u nizu mesta, tako i zbog velikih napora koje višegodišnje školovanje zahteva od slušalaca:

za školsku 1956-57 godinu

	Broj škola	Broj polaznika	Broj nastavnika	Od toga stalnih
Osnovnih škola	161	6.279	259	89
Srednjih škola za opšte obrazov	188	13.634	1.580	370
Ukupno	349	19.913	1.839	459

Mali broj ovih škola, oskudnost stalnog nastavnog kadra, odsustvo pedagoške spreme nastavnika za rad sa odraslina, zatim suvišna obimnost nastavne građe, škol-

ska uniformnost, neizdiferenciranost sadržine pojedinih predmeta u odnosu na predmete redovne osmogodišnje škole i odsustvo dovoljno funkcionalne veze između obrazovanja i društvenih, životnih, radnih, porodičnih i drugih potreba — sve su to problemi na čijem rešavanju sindikati nisu svuda i uvek dovoljno saradivali.

Stručne škole su imale značajno mesto u obrazovanju radničke omladine i novih stručnih kadrova uopšte (škole učenika u privredi, škole sa praktičnom obukom, tehničke, građevinske, rudarske, ekonomske i sl. škole). Njihov broj je iznosio:

Školska godina	Škole za učenike u privredi			Škole za učenike u privredi sa praktičnom obukom			Srednje stručne škole		
	Škole	Odeljenja	Učenika	Škole	Odeljenja	Učenika	Škole	Odeljenja	Polaznika
1955/56	640	3.794	88.328	164	967	22.639	190	1.555	41.942
1956/57	597	3.827	87.100	197	1.205	28.799	211	1.823	52.806
1957/58	556	3.816	86.210	203	1.312	31.813	228	2.162	64.887

Zakon o školstvu izjednačio je škole radničkog podmlatka sa ostalim srednjim školama, što nesumnjivo ima veliki značaj, a naročito će se odraziti na budući priliv u ove škole. Ipak, sindikati nisu postigli dovoljne rezultate u borbi da se svi odgovorni društveni faktori odnose prema ovim školama s podjednakom pažnjom. To se ogleda kako u izvesnom smanjenju broja škola učenika u privredi u nezadovoljavajućem finansiranju, malom broju nastavnika sa fakultetskom spremom, nedovoljnom školskom prostoru itd. Naše stručne škole još uvek nemaju ugled koji bi morale imati škole u kojima se vaspitavaju buduće generacije radničke klase.

Budući da efikasnost stručnih škola zavisi, pre svega, od savremenosti nastavnih programa, nastojalo se da se oni što više usklade sa društvenim i privrednim potrebama. U programe su unošeni i elementi društveno-ekonomskog obrazovanja, s obzirom da iz ovih škola

treba da izađu nove generacije proizvođača i upravljača. Nasuprot tome, naše škole koje spremaju kvalifikovane radnike, opterećene su još uvek prevaziđenim programima koji više odgovaraju potrebama zanatske, nego savremene industrijske privrede u našoj zemlji. U ovom pogledu postignuti su tek početni rezultati, s obzirom na to što još do kraja nisu izučene potrebe naše privrede, niti su utvrđeni do kraja profili potrebnih stručnih kadrova.

Specijalizovane škole za odrasle (više tehničke, ekonomske, upravne i sl. škole), stvorene su tokom nekoliko poslednjih godina da zadovolje potrebe neprekidnog razvitka zaposlenih i formiranja inteligencije i viših stručnjaka iz redova radničke klase. Ustvari, postepeno se izgrađuje sistem obrazovanja koji omogućuje zaposlenim odraslim radnicima i službenicima da ne napuštajući posao, postignu i najviši stepen opšteg i stručnog obrazovanja. Sindikati su bili jedan od društvenih faktora i nosilaca inicijative za formiranje takvih škola.

Mnoge vanškolske prosvetne i kulturne ustanove i institucije orijentisale su u znatnoj meri svoj rad na obrazovanju radnika i zaposlenih uopšte. U tom pogledu ističu se naročito narodni univerziteti, kulturno-umetnička društva, radničke i druge biblioteke, klubovi preduzeća, domovi kulture i dr.

Posebna forma obrazovnog rada u Sloveniji jesu radnička prosvetna društva „Svoboda“, kroz koja je sproveden obiman rad na opštem, društveno-ekonomskom, ideološko-političkom i estetskom obrazovanju u komunama i preduzećima. Delatnost društava „Svoboda“, koja okupljaju prilično veliki broj radnika, u najužoj saradnji sa sindikatima, predstavljala je specifičnost slovenačke organizacije rada među radnicima.

Sindikalne podružnice su bile direktni organizatori vrlo obimnog vaspitnog, propagandnog i obrazovnog rada u radnim kolektivima preduzeća i ustanova. Mada ova delatnost nije bila, niti je mogla biti sistematična podružnice su svojom informativnom delatnošću, velikim brojem predavanja, kurseva, seminara, diskusija itd., postigle značajne rezultate na obrazovanju radničke klase.

Bilo je dosta primera da su sindikalne podružnice zanemarivale ovu aktivnost, prepuštajući je u potpunosti raznim institucijama za obrazovanje radnika, mada je praksa pokazala da je i neposredna delatnost podružnica unutar radnih kolektiva neophodna.

Preko svih ovih institucija i organizacija, kroz različite forme vaspitnog i obrazovnog rada, razvijen je raznovrstan i obiman rad na:

ideološko-političkom, društveno-ekonomskom, stručno-tehničkom, opštem i fizičkom obrazovanju i vaspitanju radnika i službenika.

Ideološko-političko obrazovanje

Ideološko politička aktivnost je bila sastavni deo celokupne praktične, svakodnevne delatnosti sindikata. Ne samo što je uspešno ostvarivanje tekućih zadataka zahtevalo sve više idejne zrelosti i političko vaspitnog rada, nego je i borba za otklanjanje raznih pojava koje su pratile razvoj socijalističke demokratije zavisila u velikoj meri od idejno vaspitnog rada, razumevanja društvenih i ekonomskih kretanja, odnosno osnovnih pitanja savremene borbe za socijalizam.

Boreći se za unapređenje socijalne demokratije Savez komunista je razvio vrlo živu ideološko političku aktivnost. To je omogućilo i olakšalo da idejni rad sindikata bude uspešan i raznovrstan. Rukovodeći kadrovi u sindikalnim organima i podružnicama imali su čvrste polazne principe i jasnu perspektivu u borbi za jačanje socijalizma i suzbijanje smetnji i prepreka, kao i idejnog otpora nesocijalističkih shvatanja. Kroz upoznavanje aktuelnih političkih i idejnih problema, kroz diskusije o pitanjima socijalističkog razvika u našoj zemlji i u svetu uopšte, radnička klasa se ideološko-politički prekaljivala i osposobljavala za sigurnije učešće u društvenom životu i organima upravljanja. Razumevanje opštih pitanja socijalizma, kao i konkretne problematike našeg razvoja i naših društvenih odnosa, predstavljala je podlogu za pravilniju orijentaciju pri donošenju odluka o proizvodnji i raspodeli

dohotka, o komunalnim i pojedinačnim potrebama i zahtevima. Sindikalni kadrovi i radnička klasa u celini, zahvaljujući ideološkom radu komunista, mogli su dobiti odgovore na osnovna pitanja značajna za naš razvitak i za praćenje odnosa u međunarodnom radničkom pokretu.

Organizacije Saveza sindikata razvile su poslednjih godina širu aktivnost na ideološkom vaspitanju i društveno-političkom obrazovanju radnika i službenika. Na to su naročito uticali:

1) povećan interes za ideološko i društveno-politička pitanja u vezi sa unutrašnjim razvitkom naše zemlje, odnosno daljom realizacijom principa socijalističke demokratije.

2) aktivno interesovanje za međunarodne probleme, s obzirom na nova zbivanja i pojave u međunarodnim odnosima;

3) povećanje stalnih oblika rada za društveno-političko obrazovanje na radničkim univerzitetima i u mnogim sindikalnim organizacijama (seminari dijalektičkog materijalizma, političke ekonomije, naučnog socijalizma, teorije i prakse socijalizma, istorije međunarodnog i jugoslovenskog radničkog pokreta, seminari iz filozofije, sociologije, etike, religije, o socijalističkoj demokratiji itd.);

4) Održavanje Sedmog kongresa SKJ, odnosno učesće sindikalnih rukovodstava i podružnica u organizovanju raznovrsnih oblika za sistematsko izučavanje Programa SKJ.

Razvijanje neposredne demokratije zahtevalo je sve veću ideološku aktivnost u širokim slojevima radničke klase. Materijali Sedmog kongresa SKJ, naročito Programom SKJ, omogućili su najznačajnije proširivanje i produbljivanje teoretsko vaspitnog i idejnog rada uopšte. Njihovo proučavanje obogatilo je vaspitnu aktivnost Saveza sindikata. Doduše, i u sindikalnim organizacijama nisu još savladane mnoge slabosti koje su se pojavile pri izučavanju i diskutovanju problema iz Programa.

Na seminarima za organe radničkog samoupravljanja i društvenog upravljanja kao i na raznim drugim seminarima, izučavala su se, osim praktičnih i šira društveno-politička i teoretska pitanja socijalizma i društvenih kre-

tanja uopšte, što je u znatnoj meri uticalo na zrelost odlučivanja.

Delatnost na ideološkom vaspitanju i društveno političkom obrazovanju dobila je, pored velikog broja seminara, kurseva, predavanja, i nove organizacione oblike na radničkim univerzitetima, kao što su, ponegde, političke škole (za koje su inicijativu dali komiteti Saveza komunista), centri ili katedre za društvene nauke, katedre za istoriju radničkog pokreta, zatim diskusioni klubovi ili tribine za pitanja socijalizma itd.

Programi ideološko-političkog obrazovanja u vremenu između dva kongresa iz godine u godinu su usavršavani. Isto tako učinjeni su značajni naponi na popularisanju literature sa područja društvenih nauka.

Međutim, i pored značajnih uspeha na sistematskijem ideološko-političkom obrazovanju, rezultati su još uvek nedovoljni. Najčešći nedostaci: mestimično svodenje političkog obrazovanja na tekuću propagandu; u programima društveno-političkog obrazovanja bilo je ponegde i suviše zanemarivanja načelnih aspekata problema, ili je ostajalo u apstrakcijama; u programima koji leže van domena isključivo društvenih nauka često se zanemarivao ideološki vid problema, pa se zapadalo u praktičizam; idejno-vaspitni rad nije se dovoljno zasnivao na detaljnom izučavanju problema; ponegde su zanemarivane potrebe preobražaja poluradnika i industriskog proizvođača i upravljača, promena sitno-sopstveničke svesti, malo-građanskog morala itd.

Društveno ekonomsko obrazovanje

U oblasti društveno-ekonomskog obrazovanja postignuti su, bez sumnje, najveći rezultati. Iako relativno nova oblast obrazovanja, ona je stekla društvenu afirmaciju kodificiranu i u Zakonu o školstvu i već realizovanu u nizu novih programa svih vrsta škola i vanškolskih ustanova i organizacija. Na Kongresu radničkih saveta osposobljavanje upravljača bilo je predmet razmatranja u posebnoj komisiji. U pripremama za ovaj Kongres izvršen je niz ispitivanja postignutih rezultata, potreba radnika —

upravljača, motiviranosti za obrazovanje, ispitivanja sa-
držaja itd. Kongres je to dopunio i sankcionisao preporuke
o neophodnosti da se društveno-ekonomsko obrazovanje
proširi i na članove raznih komisija samoupravnih or-
gana, na sve organe društvenog upravljanja, da se obra-
zovanjem bave više i centri za rukovodeće kadrove u pri-
vredi, škole, fakulteti i druge ustanove, da se poboljša rad
na izučavanju prikladne literature, priručnika itd.

Sistematskim društveno-ekonomskim obrazovanjem
radnika bavili su se, u prvom redu i s najviše uspeha;
radnički univerziteti i novoosnovani centri za društveno
-ekonomsko obrazovanje radnika u izvesnom broju predu-
zeća i opština, novoosnovani zavod za obrazovanje u rad-
ničkom samoupravljanju i društvenom upravljanju u Slo-
veniji. Osim toga, osposobljavanju proizvođača za učešće
u radničkim savetima doprinele su u velikoj meri sindi-
kalne podružnice, a i neki narodni univerziteti, klubovi
radničkih saveta, klubovi mladih proizvođača, pojedine
sekcije društava ekonomista i pravnika, kao i škole i fakul-
teti kroz programe društvenih i ekonomskih nauka. Sadr-
žaj društveno-ekonomskog obrazovanja znatno je oboga-
ćen, odnosno programi su mnogo raznovrsniji nego ranije,
naročito na izvesnom broju većih radničkih univerziteta.

Ukupan broj radnika koji su pohađali seminare dru-
štveno-ekonomskog obrazovanja iznosio je:*)

	1 9 5 6		1 9 5 7	
	Broj seminara i kurseva	Broj polaznika	Broj seminara i kurseva	Broj polaznika
U organizacijama Saveza sindikata	2.611	70.834	1.310	41.167
Na radničkim univerzitetima	884	41.842	851	42.403

Podaci radničkih univerziteta pokazuju da je na po-
menutim seminarima od ukupnog broja polaznika 60%

*) Podatke za seminare SSSJ (koji su svakako nepotpuni) priku-
pila je statistička služba CV SSSJ, a za radničke univerzitete Savez-
ni zavod za statistiku.

bilo članova radničkih saveta. Ekonomskim obrazovanjem bilo je obuhvaćeno blizu trećine članova organa samoupravljanja, što predstavlja, nesumnjivo, uspeh.

Od velikog značaja za društveno-ekonomsko informisanje i obrazovanje bila su i mnogobrojna predavanja, održavana u preduzećima i mestima, o pojedinim privrednim problemima i merama (društveni planovi, zakoni, uredbe, itd.), kao i javne diskusije, društveno-ekonomske tribine, klubovi, itd. Upoznavanje širokih slojeva radničke klase sa našom ekonomskom politikom i materijalnim mogućnostima, sa privrednim problemima i zadacima koje treba rešavati predstavljala je jedan od najvažnijih vaspitnih zadataka sindikata, jer samoupravljanje zahteva visok nivo ekonomske svesti i kulture što većeg dela radničke klase.

U toku dosadašnjeg rada je češće konstatovano: da još uvek ima neshvatanja značaja društveno-ekonomskog obrazovanja, kao nužne komponente u realizaciji socijalističke demokratije i kao faktora produktivnosti; da društveno-ekonomskim obrazovanjem nisu još uvek dovoljno obuhvaćeni članovi skupština socijalnog osiguranja, potrošačkih saveta, kućnih zajednica i drugih organa društvenog upravljanja u komuni, rukovodeći kadar u privredi itd.

Posle Trećeg kongresa Saveza sindikata Jugoslavije, Izdavačko preduzeće „Rad“ pokrenulo je specijalnu biblioteku popularne literature „Radnički univerzitet“, delom namenjenu društveno-ekonomskom obrazovanju. Osim toga, poboljšano je i povećano izdavanje ekonomske literature, a posebno one namenjene radnicima. Na štampanju programa, redigovanih predavanja, izdavanju skripata i literature postigli su znatne uspehe i Radnička kulturno-prosvetna zajednica Hrvatske, Radnički univerziteti u Zagrebu, Beogradu, Sarajevu, zatim Zavod za obrazovanje u Sloveniji (biblioteka „Razgovori“) i neka izdavačka preduzeća. Uz saradnju i podršku sindikata i radničkih univerziteta, preduzeće „Zora-film“ izradilo je i prve serije diafilmova za društveno-ekonomsko obrazovanje. Time je znatno ublažena oskudica priručne literature i nastavnih

sredstava neophodnih za društveno-ekonomsko obrazovanje.

Stručno obrazovanje

Sindikati su u izveštajnom periodu poklanjali veliku pažnju i neprestano se bavili problemima stručnog obrazovanja radnika.

Doduše, sistem stručnog obrazovanja daleko zaostaje za potrebama, a na području stručnog školovanja, doučavanja i usavršavanja konzervativizam ometa brže dobijanje stručnih kadrova. Ipak, rezultati nisu izostali. U nizu stručnih škola poboljšana je nastava, zahvaljujući novoj opremi u vezi s preduzećima. Na radničkim univerzitetima desetine hiljada radnika steklo je znanja za polaganje stručnih ispita za kvalifikovane i visokokvalifikovane radnike.

Današnji kapaciteti stručnih škola zaostaju daleko iza potrebe kadrova u privredi. Stručne škole obezbeđuju svega jednu trećinu potrebnih stručnih kadrova, i to na osnovu programa, koji ne zadovoljavaju zahteve moderne industrijske proizvodnje. U poslednje dve godine otvorene su nove vrste škola: škole za kvalifikovane radnike iz proizvodnje, više tehničke škole, posebne srednje stručne škole za radnike i večernja paralelna odeljenja za radnike pri postojećim stručnim školama.

Metodi brzog obučavanja kadrova za pojedina radna mesta i operacije afirmisali su se kao podesan i neophodan vid stručnog obučavanja. Izvestan broj velikih preduzeća formirao je centre i službe za stručno obrazovanje, koji su se pokazali kao efikasan vid obrazovanja, pogotovu kad su bili u sastavu savremeno organizovane kadrovske službe, koja se bavila primanjem, rasporedom, međusobnim odnosima na poslu, napredovanjem i nagrađivanjem radne snage. Sindikalne organizacije i lokalna rukovodstva u nizu mesta, naročito u nekim značajnijim industrijskim centrima naših razvijenih krajeva, bili su nosioci ove aktivnosti u preduzećima, potsticali su formiranje kadrovskih službi, borili se protiv potcenjivanja

brzog stručnog obučavanja i obezbeđivali vezu između preduzeća i radničkih univerziteta.

Sindikalni organi, posebno republička veća i Centralno veće, učestvovali su u praćenju, ispitivanju i usklađivanju pojedinih oblika stručnog obrazovanja i pružali direktnu pomoć razvijanju vanškolskih puteva za podizanje stručnih kvalifikacija radnika i službenika. Centralni odbori sindikata su vrlo aktivno učestvovali u izradi opisa i nomenklature zanimanja, izučavanju strukture i potrebe kadrova u pojedinim privrednim granama, kao i u realizovanju analitičke procene radnih mesta. Time su stvarani potrebni preduslovi za sređivanje stanja na području stručnog obrazovanja.

Centralno veće i centralni odbori aktivno su saradivali u raznim odborima i komisijama, koji su se bavili stručnim obrazovanjem. Pored toga, predstavnici Centralnog veća učestvovali su u upravljanju Saveznim fondom za kadrove.

Međutim, naponi sindikata nisu mogli da daju zadovoljavajuće rezultate zbog niza još nerešenih problema na području stručnog obrazovanja.

Pre svega, nije bilo dovoljno odgovarajućih organa i službi, koji će se sistematski baviti stručnim osposobljavanjem radnika i službenika. Da bi se ova praznina popunila, odlukom Saveznog izvršnog veća organi za rad postali su matični organi nadležni za probleme stručnog obrazovanja u celini. Time je učinjen značajan korak u pravcu organizovanijeg i efikasnijeg delovanja zajednice na području stručnog uzdizanja kadrova. Obrazovan je i Savet za stručno obrazovanje kadrova za potrebe privrede, koji je počeo da deluje upravo u pravcu obezbeđenja saradnje i koordinacije svih zainteresovanih organa i organizacija, da predlaže mere za vođenje jedinstvene politike stručnog obrazovanja i da radi na izgrađivanju sistema školskog i vanškolskog stručnog obrazovanja.

I pored obogaćivanja formi za stručno obrazovanje, još ne postoje jedinstveni stavovi o načinu obrazovanja budućih kvalifikovanih radnika. Ovome treba dodati da još uvek nisu utvrđeni profili stručnih kadrova, zbog čega nije postignuta jednoobraznost u programima. Zbog toga

nije mogao da bude rešavan ni problem udžebenika za ove škole.

Ni dosadašnji sistem finansiranja stručnog obrazovanja ne odgovara potrebama privrede, ni po načinu akumuliranja, ni po načinu raspodele.

Diskusije u sindikatima su pokazale da nepostojanje stimulacije kako preduzeća, tako i pojedinaca na podizanje stručnosti, u velikoj meri utiče na celokupan sistem stručnog obrazovanja. Međutim, u tom pogledu je dosad vrlo malo postignuto.

Opšte obrazovanje

Rezultati postignuti na ovom planu između dva kongresa ostvarivani su preko raznih oblika osnovnog i dopunskog obrazovanja, preko radničkih univerziteta i škola, a delom preko takvih ustanova kao što su biblioteke, narodni univerziteti, domovi kulture, prosvetna i kulturna društva, klubovi, koji takođe, iako na specifičan način, doprinose izgrađivanju opšte kulture radnika i službenika. Zahvaljujući neprekidnom razvitku radia, televizije, kinematografije, ova savremena sredstva informisanja, obrazovanja i kulturnog uzdizanja imaju sve veću ulogu u životu radničke klase.

Opšte obrazovanje radnika poboljšalo se u proteklom periodu, ali se nije dovoljno učinilo na izgrađivanju samog sistema, menjanju i prilagođavanju sadržine, shodno savremenim zahtevima našeg društvenog, privrednog, i kulturnog razvoja.

Treba istaći da je bilo prilično zanemareno opismenjavanje nepismenih, jer podaci o pismenosti aktivnog stanovništva pokazuju da je od ukupnog broja 1953 godine, 19,9% bilo nepismeno. Isto tako prema popisu stanovništva u Jugoslaviji 1953 god. bilo je dosta radnika bez ikakve školske spreme. Tako od ukupnog broja rudara 25,2% nema nikakve školske spreme, ili 14.512 rudara. Od ukupnog broja nekvalifikovanih radnika 26,4% nema nikakve školske spreme tj. 125.484 nekvalifikovanih radnika. Sa sela svake godine pristižu desetine hiljada nepismenih

u privredu, u industriju. Tome treba dodati da oko 70% radnika ima samo četvorogodišnju osnovnu školu. Prema tome, ako se uzme u obzir da su tečajevi za nepismene bili prilično malobrojni, da je u razdoblju između dva kongresa završavalo dvogodišnje opšteobrazovne škole prosečno svake godine nešto preko 8000 polaznika, a viši tečaj osmogodišnje škole (raniji niži tečaj gimnazije) oko 6.000 polaznika, a da je naprimer 1957 godine samo 26.802 polaznika, prošlo kroz seminare i tečajeve za opšte obrazovanje pri radničkim univerzitetima, očigledno je da su rezultati nedovoljni, iako pokazuju konstantno poboljšanje.

Aktivnost na masovnom opštem obrazovanju odvijala se i na radničkim i na narodnim univerzitetima putem javnih predavanja i diskusija, ciklusa predavanja, usmenih novina, večeri, dokumentarnog filma i drugih formi masovne delatnosti. Iako su narodni univerziteti razvijali obiman rad na obrazovanju radnika, oni su bili uglavnom van uticaja sindikata, izuzimajući ljudske uni-verze u Sloveniji.

Rad na opštem obrazovanju unutar sindikalnih organizacija, bio je veoma širok. Prema podacima statistike CV SSJ samo u toku 1957 godine održano je preko 55.000 predavanja na teme opšteg obrazovanja. Kroz oko 5.000 seminara i tečajeva opšteg obrazovanja — organizovanih u sindikalnim podružnicama — prošlo je u 1956 godini i 1957 godini preko 115.000 polaznika.

Osnovni nedostaci u radu sindikalnih organizacija na opštem obrazovanju sastoje se u nepotpunosti, improvizaciji i pedagoškom laicizmu. Pedagoško-instruktivna intervencija radničkih univerziteta, najnaprednijih institucija za obrazovanje radnika, bila je najbolji način za otklanjanje slabosti u radu sindikalnih podružnica i nižih sindikalnih organa na obrazovanju radnika.

Naši fakulteti i visoke škole su još uvek skoro potpuno isključeni iz bilo kakve aktivnosti na obrazovanju odraslih. Sindikati nisu učinili ništa ozbiljnije da otklone ovu prazninu i pripreme sposobne radnike za upis na fakultete, mada su ovi nedostaci istaknuti i na Trećem kongresu. Sindikati nisu učinili ništa značajnije, isto tako, ni u nastojanju da se uvede školovanje dopisnim putem,

kao i da se pomognu napori radnika i službenika u vanrednom učenju u privatnom polaganju ispita.

Sastavni deo opšteg obrazovanja pretstavljalo je i estetsko vaspitanje, odnosno čitav sklop raznovrsnih aktivnosti koje su imale za rezultat demokratizaciju našeg kulturnog života, razvijanje smisla za kulturno i umetničko stvaralaštvo, negovanje ukusa, izoštravanje kriterijuma u odnosu na klasična i savremena umetnička dela, privlačenje nove publike iz najširih slojeva radničke klase. Na liniji naše kulturne politike bili su napori sindikata i mnogobrojnih drugih snaga da radnička klasa postane značajniji kulturni faktor i da počne snažnije i dublje da deluje na razvitak, orijentaciju i stvaranje u oblasti nauke, kulture i umetnosti.

Fizičko vaspitanje radnika

Posle Trećeg kongresa SSJ, na kome je konstatovano da je fizičko vaspitanje prepušteno isključivo organizacijama za fiskulturu, Savez sindikata je nastojao da se stvore bolji uslovi za razvoj fizičke kulture. Primenjivani su raznovrsni oblici rada, kako bi se zadovoljili različiti interesi radnih ljudi i omogućilo njihovo slobodno uključivanje u one grane fiskulture i sporta koje im najbolje odgovaraju.

Sindikati su vrlo široko započeli organizovanje fiskulturnih akcija, aktiva i društava u preduzećima. U 1957 godini bilo je osnovano oko 5.142 fiskulturna aktiva u radnim kolektivima sa 91.186 članova. U odnosu na broj privrednih organizacija i zaposlenih radnika i službenika ovi rezultati nisu zadovoljavajući, ali oni ipak pokazuju napredak u odnosu na stanje pre Trećeg kongresa. U radu ovih sekcija i aktiva ima još priličnih nedostataka, a najkrupniji je u tome što su jednostrano orijentisani na negovanje samo nekih grana sporta.

Fiskulturne organizacije nisu uspele da okupe veći broj radnika i službenika. U društvenim organizacijama za fizičku kulturu učlanjeno je ukupno 139.633 radnika, što pretstavlja 12% od ukupnog članstva tih organizacija,

odnosno 8% svih zaposlenih radnika. Broj radnika u fiskulturnim organizacijama povećao se od 1953 godine do 1957 godine samo za 1.836.

Masovnosti fiskulture znatno su doprinele radničke sportske igre, organizovane od strane sindikata u saradnji sa omladinskim i sportskim rukovodstvima. Sistem takmičenja na radničkim sportskim igrama bio je ranijih godina sličan načinu takmičenja u fiskulturnim organizacijama. Poslednjih godina, prvo u Hrvatskoj, a od 1957 godine i u ostalim republikama, takmičenja se organizuju po kolektivima i opštinama, tako da su igre usmerene na obuhvatanje što većeg broja radnika i službenika. Samo u Hrvatskoj je u 1957 godini na radničkim sportskim igrama učestvovalo oko 50.000 takmičara.

Poslednjih godina date su preporuke i za rešavanje nekih problema fiskulturnog razvoja učenika u privredi. U školama učenika u privredi i školama sa praktičnom obukom još uvek nedostaju programi za fizičku kulturu, nedovoljno je fiskulturnih nastavnika, a veoma slabo je rešena materijalna baza za potrebe fiskulture. Iako je nešto učinjeno na pravilnijoj raspodeli nastavnika, opremi ovih škola itd., one još daleko zaostaju u odnosu na ostale škole.

U ovom periodu sindikati su, zajedno sa zavodima za fizičku kulturu pristupili u nekoliko preduzeća ispitivanju uticaja aktivnog odmora na produktivnost rada, zdravstveno stanje radnika, fizičku sposobnost i otklanjanje zamora. Ovim putem sticana su iskustva o najpovoljnijim metodima, organizacionim oblicima i sadržaju fizičkog vežbanja u okviru radnog vremena, odnosno za vreme radne pauze. Mada je vremenski period kratak da bi se mogli doneti definitivni zaključci, rezultati ispitivanja su zadovoljavajući.

Jugoslovenski kongres fizičke kulture, na čijem je organizovanju aktivno saradivalo Centralno veće, razmatrao je probleme daljeg omasovljavanja fizičke kulture i u tom pravcu doneo niz preporuka i zaključaka.

Izdavačka delatnost

U ovom periodu postignut je naročiti napredak u pogledu izdavanja naučno-popularne i stručne literature, koja pruža mogućnost radnicima za brže stručno, društveno-ekonomsko i opšte obrazovanje. U priličnoj meri smanjen je nesklad između orijentacije izdavačkih preduzeća i naših društvenih potreba.

Poboljšanjem stanja u ovoj oblasti izdavačke delatnosti još uvek ne znači da su potrebe za popularizacijom nauke i tehničkih dostignuća zadovoljenje. U zemlji se svega nekoliko izdavačkih preduzeća sistematski bavi ovom vrstom izdavačke delatnosti.

U celini posmatrana, ova vrsta izdavačke delatnosti još uvek je prilično jednostrana, jer su neke oblasti slabo ili skoro nimalo zahvaćene. Pregled izdanja naučno-popularne literature za masovno obrazovanje svih izdavačkih preduzeća u 1957 godini ovo jasno pokazuje.

	Izdanje	Tiraž
Društvene nauke	159	601.200
Ekonomija i ekonomski problemi	18	95.500
Prirodne nauke	45	178.000
Primenjene nauke	36	190.000
Književnost i umetnost	33	85.100

	291	1.149.800
a od toga Izdavačko preduzeće „Rad“	208	840.000

Iako su u poređenju sa ranijim godinama izdanja nešto brojnija, tiraži su ostali još uvek mali, što ne odgovara — u prvom redu popularizaciji i masovnosti. Stoga je i cena ovih izdanja još uvek suviše visoka.

Analiza dosadašnjih izdanja, takođe, pokazuje da je od svih izdanja naučno-popularne literature, manje od 40% po svojoj obradi pristupačno čitaocima čije je osnovno obrazovanje oskudnije.

Po izboru i širini, aktuelnosti i obradi, naročito društveno-političke i ekonomske literature, „Rad“, izdavačko preduzeće Saveza sindikata, postiglo je ozbiljne uspehe.

Udeo naučno-popularne literature u celokupnoj izdavačkoj delatnosti „Rada“ naročito je porastao za poslednje tri godine i kreće se do skoro dve trećine broja svih

njegovih izdanja. Biblioteka „Radnički univerzitet“ predstavlja jedan od najkonzekventnijih pokušaja da se popularizacija nauke sistematski i na širokom planu sprovodi.

Izdavačka aktivnost „Rada“ obuhvata, pored naučno popularne literature, ekonomsku i političku literaturu, istoriju jugoslovenskog i međunarodnog radničkog pokreta, sindikalnu problematiku, beletristiku itd. Iako kriterijumi prilikom odabiranja svih izdanja nisu bili najpouzdaniji, ipak je, kako po broju izdanja i tiražu, tako i po izboru i po opremi, Izdavačko preduzeće „Rad“ postiglo vidno poboljšanje u toku poslednje četiri godine;

Godina	Broj izdanja	Tiraž
1955	125	502.130
1956	123	515.300
1957	251	1.171.275
1958	190	922.000

Sindikalna rukovodstva i podružnice uglavnom nisu pokazali potrebno razumevanje za popularisanje i rasturanje knjige, za snabdevanje biblioteka potrebnim publikacijama, za približavanje knjige radnim kolektivima, za povećanje tiraža i sniženje cene. Izuzev nekoliko većih akcija, od kojih je najznačajnija i najbolja bila „Mesec dana knjige“ u Srbiji, sindikati su se samo neredovno i sporadično angažovali na ovom važnom i neophodnom poslu. Jedna od najizabranijih posledica takvog stava sindikata jeste zanemarenost i malobrojnost biblioteka i siromaštvo knjižnih fondova, naročito po preduzećima, umesto da su biblioteke snažne i nezamenljive institucije u sistemu obrazovanja i ideološko-političkog vaspitanja radnika.

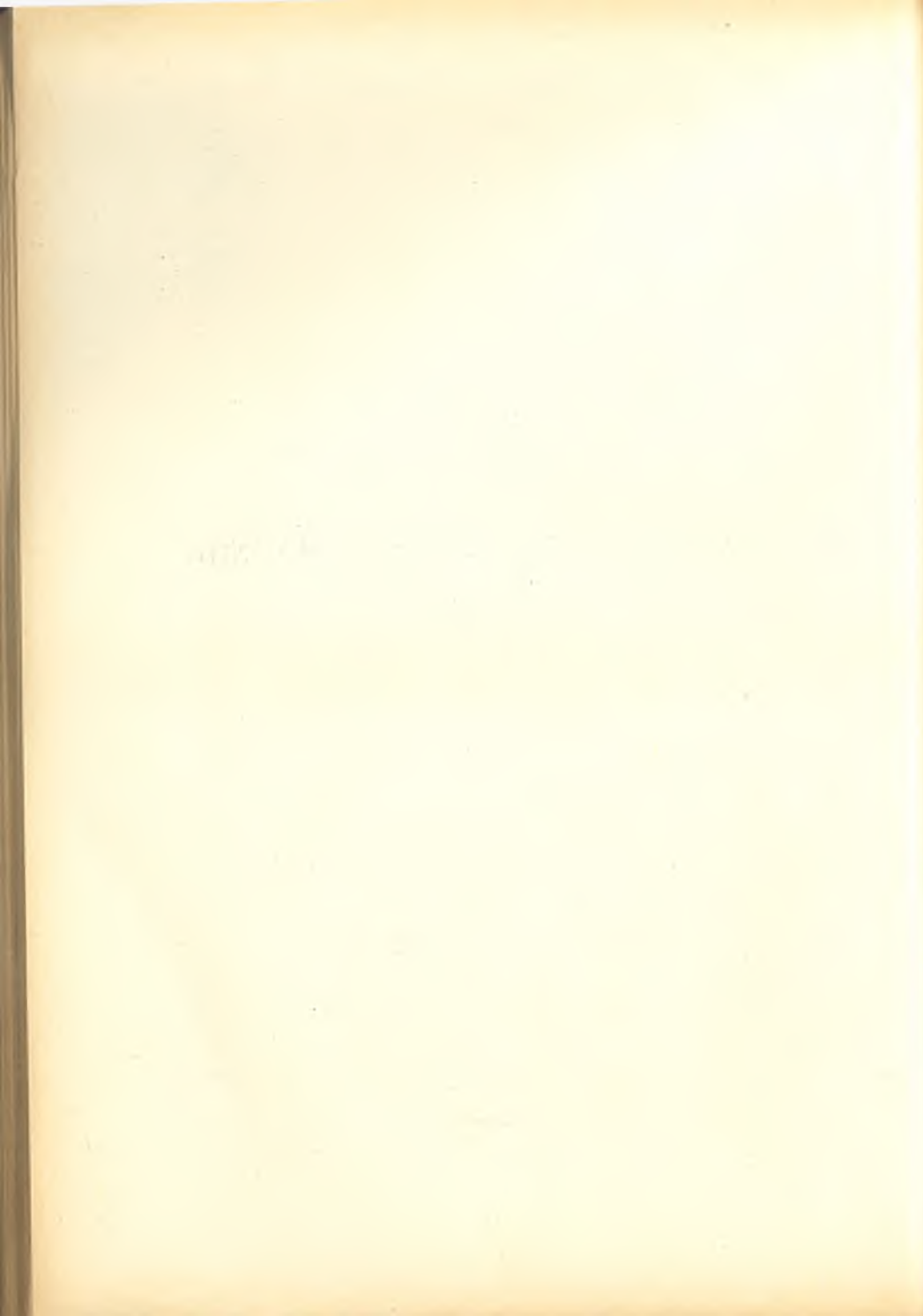
*

*

*

Obrazovanje radničke klase postaje utoliko značajnijim zadatkom sindikata, ukoliko se razvija sistem samoupravljanja i ukoliko raste društvena uloga neposrednih proizvođača u preduzeću i komuni. Na osnovu dosadašnjih rezultata i stečenih iskustava moći će i ubuduće da se dalje razvija i unapređuje aktivnost sindikata, drugih organizacija, organa i ustanova na obrazovanju radnika i službenika.

**ORGANIZACIONO-POLITIČKA IZGRADNJA
SINDIKATA**

Uvođenjem radničkog i društvenog upravljanja u našoj zemlji bitno su se promenili položaj i društvena uloga radničke klase, a time i karakter i funkcije sindikata. Na Trećem kongresu SSJ utvrđeni su osnovni principi dalje izgradnje i aktivnosti sindikata u narednom periodu. Konstatovano je da se karakter i uloga sindikata menjaju i da se, po svojoj društvenoj funkciji, zadacima i metodima rada, sindikati u savremenom periodu razlikuju u odnosu na prethodni.

Zahvaljujući razvoju društvenog samoupravljanja i proširivanju neposrednih prava radničke klase, sindikati su po svojim osnovnim funkcijama bili sastavni deo sistema socijalističke neposredne demokratije. Uskladi- vanje opštih i ličnih interesa postajalo je ne samo sve važniji zadatak, nego i zadatak za čije su ostvarenje postojale sve bolje mogućnosti i sve povoljniji uslovi. Povećanom aktivnošću sindikata rastao je njihov ugled kod radnika i službenika i u društveno-političkom životu zemlje u celini.

Savez sindikata je uzimao aktivnog učešća u izgrađivanju čitavog našeg društvenog sistema, kao i u svim političkim akcijama opšteg značaja. Pored obimne delatnosti na izvršavanju svojih sopstvenih obaveza i odluka, Savez sindikata se u svojoj celini angažovao i na nekim opštim zadacima, od kojih naročito treba istaći:

— učešće radničke klase u pripremama za Sedmi kongres Saveza komunista Jugoslavije, kao i upoznavanje s radom i zaključcima kongresa;

— pripremanje i održavanje Kongresa radničkih saveta 1957 godine;

- izgradnju komunalnog sistema;
- izbore za republičke i Saveznu narodnu skupštinu, koji su održani 1958 godine;
- otklanjanje pojava koje su iznete u Pismu Izvršnog komiteta Centralnog komiteta od februara 1958 godine;
- izbore za organe radničkog samoupravljanja, koji su održani 1956, 1957 i 1958 godine;
- biranje odbornika narodnih odbora, a naročito veća proizvođača u srezovima i opštinama;
- izradu perspektivnih i godišnjih planova privrednog razvoja u preduzećima, komunama, srezovima, republikama i Federaciji;
- razvijanje sistema nagrađivanja u privredi;
- izradu tarifnih pravilnika 1955 i 1957 godine, pravilnika o normama i pravilnika o premijama;
- izbore za organe upravljanja u socijalnom osiguranju, koji su održani 1956 i 1958 godine;
- izradu pravilnika o radnim odnosima 1958 godine itd.

Predizborne pripreme, kako za organe vlasti, tako i za društvene organe samoupravljanja u kojima su sindikalne podružnice i radnička klasa u celini živo učestvovala, pružale su široke mogućnosti za svestranu političku aktivnost. Rezultati svih izbora pokazali su pravilnu političku orijentaciju i političku zrelost naše radničke klase.

Pored zajedničkih akcija u kojima su uzimali učešća sindikati u celini, veći deo aktivnosti sindikalnih organizacija i rukovodstava odvijao se na osnovu vlastite samoinicijative, koju su oni razvijali u okvirima preduzeća, komuna i privrednih grana, na pokretanju i neposrednom učestvovanju u rešavanju mnogobrojnih zadataka i problema u cilju unapređivanja proizvodnje, samoupravljanja, poboljšavanja uslova rada i života radničke klase i sl. Suočeni s raznovrsnim potrebama radnika i službenika, sindikati su kroz političku, privrednu, socijalnu, obrazovnu i organizacionu aktivnost doprinosili kako opštem razvitku preduzeća, ustanova i lokalnih zajednica,

tako i rešavanju zahteva i potreba radnih kolektiva i poedinaca.

Uspešnijoj organizaciono političkoj izgradnji sindikata doprinelo je pismo Izvršnog komiteta Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije, u kome je ukazano, između ostalog i na razne političke slabosti i nedostatke u radu sindikata. Na Četvrtom plenumu CV SSSJ, koji je održan neposredno posle Pisma izvršena je svestrana analiza rada sindikata. Razni organizacioni problemi počeli su se uz pomoć organizacija Saveza komunista i Socijalističkog saveza znatno brže i uspešnije rešavati. Veća pažnja poklonjena je naročito radu podružnica, opštinskih i sreskih sindikalnih veća; povećana je inicijativa radnika u borbi protiv raznih antisocijalističkih i nesocijalnih pojava, za jačanje radničkog samoupravljanja i demokratizma, za pravilne ljudske odnose u radnim kolektivima; sadržina političkog delovanja sindikalnih organizacija bila je obogaćena i usmerena u prvom redu na razvijanje socijalističkih odnosa među ljudima.

Politička aktivnost radničke klase uspešno se razvijala u proteklom periodu. Ne samo svojim učešćem u organima samoupravljanja, ne samo preuzimanjem sve većih prava i društvene odgovornosti, nego i proizvodnim rezultatima, naporima uloženim u podizanje produktivnosti rada, samoinicijativom i savladivanjem prepreka koje su se s raznih strana nametale, radnici i službenici su dali nebrojane dokaze novog odnosa prema radu i društvenoj svojini, prema interesima zajednice.

Tome je svakako doprinela i politička aktivnost i vaspitni rad sindikata, kako u svakodnevnom životu i radu, tako i na širem planu. Praćenje i proučavanje raspoloženja ljudi, pa na osnovu toga uočavanje i rešavanje iskršlih problema na koje radnici i službenici ukazuju, postaje u sve većoj meri svakodnevna praksa u radu sindikata. Za ceo protekli period može se reći da se u sindikalnim organizacijama, naročito u preduzećima, razvijao veoma intenzivan političko-vaspitni rad. Preko predavanja, konferencija i raznih sastanaka, naša radnička klasa bila je u toku najvažnijih političkih i privrednih

problema u čijem je rešavanju i sama aktivno učestvovala. Prema nepotpunim podacima statističke službe CV SSJ, u toku 1956 godine održano je 60.825 raznih predavanja u radnim kolektivima, a u toku 1957 godine 55.436. Ako se ovome doda i veliki broj konferencija sindikalnih podružnica, godišnje skupštine, savetovanja i sastanci sindikalnog aktiva, proslave praznika i razni drugi sastanci, onda se, bar u izvesnoj meri, može sagledati i intenzivnost političko-vaspitnog rada.

Pored aktivnosti sindikalnih podružnica i sindikalnih rukovodstava, političko vaspitni rad organizovali su i radnički i narodni univerziteti. Preko niza oblika: predavanja na univerzitetima, predavanja u radnim kolektivima, usmenih novina, seminara, raznih propagandnih izložbi, prikazivanja filmova itd., ove ustanove su razvijale stalan rad na političkom informisanju i obrazovanju radnika.

Rezultati političkog delovanja nesumnjivo su pozitivni i oni se ogledaju u uspesima koje su radni kolektivi postigli na svim područjima svoga delovanja, u privrednim rezultatima, u aktivizaciji radnika u organima samoupravljanja i sl.

Međutim, pojave koje su i ranije karakterisale naše organizacije — nedovoljna efikasnost i apstraktnost u objašnjavanju raznih političkih i privrednih mera, zakašnjanje u informisanju radničke klase i u reagovanju na nove pojave, nepovezivanje opšteg sa konkretnim, uniformisanost oblika rada i nevođenje računa o određenoj sredini i nivou političke svesti i obrazovanja — iako su u velikoj meri otklonjene, još uvek postoje. Politička aktivnost se često ne vezuje dovoljno sa stanjem u kolektivu, komuni, u pojedinoj grani privrede ili javnoj službi. Sindikalna rukovodstva nisu pružala dovoljnu pomoć organizacijama kako bi zapažala iskrsele probleme radi preuzimanja odgovarajućih mera za njihovo rešavanje. Mnoge organizacije nemaju dovoljno inicijative i samostalnosti da pokreću pitanja i postavljaju zahteve za bolje rešavanje izvesnih problema ili da ih same reše, kao ni dovoljno shvatanja nužnosti da objasne radnicima nemogućnost

udovoljavanja ili neopravdanost izvesnih zahteva. Sve je to odraz nedovoljno konkretnog i nedovoljno sadržajnog političkog rada u takvim organizacijama.

Metodi rada sindikata

U periodu između Trećeg i Četvrtog kongresa preduzeto je niz mera za poboljšanje metoda rada u sindikalnim organizacijama i organima. Zahvaljujući boljim metodima rada postignuti su i bolji rezultati u razvijanju unutrašnje demokratičnosti u sindikatima i otklonjene su mnoge birokratske pojave u radu sindikata. Ostvaren je veći uticaj članstva na rad izbornih organa. Članstvo pokazuje veće interesovanje za rad organizacija i aktivno učestvuje u njihovom radu. Veća je i svestranija aktivnost ne samo izbornih organa, već i pomoćnih tela pri sindikalnim rukovodstvima. Bolji metodi rada republičkih i centralnih organa sindikata i Saveza sindikata doprineli su organizacionom učvršćenju osnovnih organizacija u preduzećima i rukovodstava u komunama. U radu izvršnih odbora podružnica i opštinskih rukovodstava sve je više samostalnosti, inicijative, umešnosti i spremnosti u rešavanju raznovrsnih problema.

Sindikati su u proteklom periodu uspeli da široko zatalasaju stotine hiljada radnika i službenika u diskusijama o pojedinim dokumentima i nacrtima zakona i o novim elementima privredne i društvene izgradnje. Tako su u sindikalnim organizacijama detaljno i uz vrlo živo učešće velikog broja radnika i službenika razmatrani: predlog Programa Saveza komunista Jugoslavije, nacrti zakona o radničkom upravljanju, o radnim odnosima, o penzionom osiguranju, zatim nacrti propisa o sredstvima privrednih organizacija, o raspodeli dohotka, o doprinosima na lične dohotke, kao i nacrt zakona o javnim službenicima i dokumenti o reformi obrazovanja i vaspitanja u našoj zemlji.

Godišnje skupštine sindikalnih organizacija postajale su sve više skupovi na kojima se razmatrala celokupna

politika sindikata. Izveštaji koji su podnošeni skupštinama davali su u većini slučajeva realan pregled rada organizacija i rukovodstava i ukazivali na nedostatke i probleme. Masovnije prisustvo članova skupštinama, aktivno i konstruktivno učešće u diskusijama, zreli i konkretni zaključci, kritički odnos prema radu organizacija i rukovodstava, mnogobrojne sugestije i predlozi za budući rad organizacija, karakterišu sve veći broj godišnjih sindikalnih skupština. Postepeno preovlađuju pojave skoro isključive orijentacije na probleme preduzeća i radničkih saveta, a zanemarivanja ostalih zadataka sindikata. Razvoj komunalnog sistema je uticao da su problemi komunalne politike zauzimali sve više svoje mesto na godišnjim skupštinama sreskih sindikalnih veća, što se sa svoje strane odražavalo i na porast interesovanja opštinskih veća i podružnica za problematiku lokalnih zajednica. Sve je to, naravno, u osnovi samo odraz tekućeg rada i orijentacije sindikalnih organizacija, odnosno rukovodstava.

Ipak, u pojedinim sindikalnim organizacijama članstvo nema dovoljno uvida i uticaja na rad rukovodstava. Ne koriste se dovoljno razna agitaciona i propagandna sredstva da bi se članstvo upoznalo sa radom izabranih organa. Izveštaji koji se podnose na godišnjim skupštinama često su nepotpuni i ne pružaju potpunu sliku o rezultatima i nedostacima u radu i rukovođenju. Usled toga je ponekad podnošenje računa članstvu formalno i ne predstavlja osnovu za svestranu analizu i pojačanu odgovornost rukovodstava. Ova je pojava utoliko štetnija ukoliko i sindikalni aktivisti ne poznaju i ne uočavaju dovoljno probleme u radnim kolektivima, ukoliko nisu dovoljno osetljivi za zahteve i potrebe radnika i službenika, jer od toga zavisi i njihovo angažovanje u njihovom rešavanju.

Pojedini forumi nedovoljno vrše konsultaciju članstva u izgrađivanju stavova i rešavanju problema. Pripreme godišnjih skupština i drugih sindikalnih skupova ponekad se ne ostvaruju uz učešće članstva na utvrđivanju politike i narednih zadataka; ima slučajeva da se ne vodi dovoljno računa o tome da se članstvo blagovremeno upozna i da razmatra zaključke i odluke skupštine i kongresa.

Sindikalna štampa nije uspevala uvek da do kraja upozna radnike i službenike, pa ni celokupan aktiv, sa usvojenim zaključcima i stavovima foruma, uključujući i odluke i stavove Centralnog veća. Ponekad su se sindikalna rukovodstva zadovoljavala da s odlukama upoznaju samo podružničke aktive, tako da mnogi stavovi nisu ni dopirali do najširih masa radničke klase, koja, samim tim, nije ni mogla da uzme dovoljno učešća u sprovođenju odluka, niti je mogla da ima potpun uvid u rad rukovodećih organa.

U pojedinim podružnicama konferencije članstva se prilično retko održavaju. Mnoge su konferencije slabo posećene zato što se na njima raspravljaju nedovoljno interesantna pitanja i što vreme održavanja konferencija ne odgovara mogućnostima članstva. Usled toga mnoge sindikalne podružnice ne postižu poželjnu i u celini zadovoljavajuću društvenu i privrednu aktivizaciju svog članstva, odnosno konferencije nemaju značaj koji bi morale imati u svakodnevnom internom životu sindikalne organizacije.

Ipak, u celini uzev, interni život osnovnih organizacija je razvijeniji i raznovrsniji u preduzećima, nego u ustanovama. Mnoge podružnice onih sindikata koji u većini okupljaju službenike, kao i osnovne organizacije pojedinih udruženja, aktiviraju svoje članstvo pretežno na stručnim a nedovoljno na ostalim problemima, koji takođe čine neophodan sastavni deo sindikalne aktivnosti. Veća politička i društvena aktivizacija celokupnog članstva Saveza sindikata doprinela bi suzbijanju mestimičnih pojava nedovoljne zainteresovanosti za opšte društvene probleme, kao i potsticanju borbe protiv izvesne odvojenosti službenika i intelektualaca od radnika.

Većina sindikalnih rukovodstava formirala je komisije. Pri raznim rukovodstvima postoje različite komisije, zavisno od sadržine i metoda rada. Komisije pri sindikalnim forumima su obavile naročito obiman zadatak oko izrade tarifnih pravilnika i tarifnih sporazuma. Pored stalnih komisija stvaraju se i povremene komisije za izvršenje određenih zadataka. Praktikuje se i formiranje zajedničkih komisija, bilo sa drugim društveno-političkim orga-

nizacijama, bilo sa odgovarajućim komorama, udruženjima i organima vlasti.

Neka sindikalna rukovodstva se ne služe dovoljno evidencijom i statističkim podacima, anketama i drugim načinima za snimanje stanja u organizacijama ili na određenoj teritoriji, ne umeju da organizuju redovno praćenje i uvid u privredna i društvena kretanja. Otuda još uvek ima pojava improvizacije i održavanja prevaziđenih metoda u radu sindikata.

Mnoga rukovodstva ne uspeavaju da otklone jednostranost u svom radu, odnosno nisu izgradila takve metode rada koji bi im omogućili razvijanje delatnosti na širem planu. Često se celokupna delatnost pojedinih organizacija i organa iscrpljuje u rešavanju problema samo sa pojedinih područja, dok se ostali problemi ili ne uočavaju, ili se usled organizacionih slabosti ne pristupa njihovom rešavanju. Neke sindikalne podružnice stoje po strani prilikom rešavanja važnih problema u preduzeću ili ustanovi. Jednostranost u radu mnogih rukovodećih organa ogleda se i u tome što oni u proteklom periodu ne samo najveći deo rada, već nesrazmeran deo svoje aktivnosti posvetili skoro isključivo rešavanju problema raspodele dohotka i tarifne politike, u odnosu na ostale veoma važne zadatke sindikata, bez čega je nemoguće podići ugled organizacije u očima članstva i potpunije se angažovati u njihovom i opštem interesu.

Mnogi organi Saveza sindikata, počev od opštinskih veća do Centralnog veća, ne sagledavaju i ne rešavaju uporedno probleme svih sindikata. Još je uvek nesrazmerno najveći deo aktivnosti organa Saveza sindikata usmeren na rešavanje raznih problema radnika iz industrije i na pružanje pomoći organizacijama industriskih radnika. Sindikalnim organizacijama radnika i službenika zaposlenih u poljoprivredi, građevinarstvu, saobraćaju, trgovini, zanatstvu, u državnim, prosvetnim, zdravstvenim i drugim ustanovama rukovodstva Saveza sindikata posvetila su sasvim nedovoljnu brigu, mada su njihovi problemi veoma obimni i složeni, za čije im je uspešnije rešavanje bila neophodna pomoć Saveza sindikata.

Za rad opštinskih sindikalnih veća karakteristično je da daleko veću pažnju posvećuju rešavanju problema unutar radnih kolektiva, a znatno manje rešavanju problema unutar komune, mada je očito da se ne mogu očekivati veći rezultati na podizanju životnog standarda ukoliko sindikalna veća ne budu aktivnije učestvovala u rešavanju svih komunalnih problema.

Pojave nedemokratskog načina rukovođenja i odlučivanja ogledaju se i u tome što u mnogim rukovodstvima najuža izborna tela, odnosno sekretarijati, odlučuju i o onim pitanjima, koja po svome značaju i karakteru spadaju u nadležnost predsedništva i plenuma. Ove pojave se opravdavaju najčešće potrebom štednje finansijskih sredstava i potrebom bržeg rešavanja nekih pitanja. Štetnost takve prakse već je uočena, ali se uzroci nedovoljno brzo i efikasno otklanjaju.

Za metode rada sindikata od posebnog je značaja način realizacije odluka i zadataka. Mnoga sindikalna rukovodstva, naročito u preduzećima i komunama, još uvek nemaju izgrađene metode rada za realizaciju svoje politike i svojih stavova. Ponekad se na sprovođenju demokratski donetih zaključaka radi birokratski, umesto da se mnogo više i češće angažuju široki slojevi članstva i organi samoupravljanja.

Sindikalna štampa

Jedno od najsnažnijih sredstava za održavanje veze između sindikalnih rukovodstava, osnovnih organizacija i članstva, kao i za sprovođenje politike i ostvarenje zadataka, jesu sindikalni listovi. Štampa radnih kolektiva i sindikata odigrala je svoju ulogu i kao sastavni deo metoda rada sindikata kako u opštem delovanju, tako i u informisanju i vaspitanju članstva.

U periodu između dva kongresa izlazilo je 28 listova Saveza sindikata i njegovih sastavnih organizacija. Oni su odigrali značajnu ulogu u propagandnom radu i mo-

bilizaciji sindikalnog članstva na izvršavanju društveno-političkih i privrednih zadataka. Istovremeno, ovi listovi su u znatnoj meri doprinosili izmeni iskustava i na taj način pružali pomoć sindikalnim rukovodstvima i organizacijama.

Poslednjih godina izlazili su sledeći sindikalni listovi i časopisi:

Naziv lista	Tiraž	
	1955 g.	1958 g.
„Rad“	9.275	33.000
„Radnik“	27.800	36.000
„Glas rada“	20.000	18.000
„Delavska enotnost“	18.000	15.500
„Trudbenik“	5.000	8.000
„Dolgozok“	5.000	13.000
„Rudar“	10.000	12.000
„Transport“	11.500	14.000
„Lokomotiva“ (časopis)	9.000	7.000
„Metalac“	11.000	10.000
„Građevinski radnik“	6.000	6.000
„Drvodeljski radnik“	7.800	6.000
„Grafički rad“	4.800	7.400
„Zdravstveni radnik“	9.700	7.500
„PTT“ (časopis)	5.500	4.700
„Narodni službenik“	10.000	8.600
„Naša štampa“	2.000	2.800
„Univerzitetski vesnik“	2.000	ne izlazi
„Naša stručna škola“	3.000	5.900
„Prosvetni pregled“	9.000	10.000
„Školske novine“	8.000	8.000
„Prosvetni delavec“	4.000	3.000
„Prosvetni radbotnik“	3.000	3.000
„Prosvetni list“	4.000	4.000
„Prosvetni rad“	1.500	3.000
„Penzionerski glasnik“	23.500	26.000
„Glas penzionera“	12.000	13.000
„Upokojenec“	63.000	76.000
„Naša reč“	—	5.000
UKUPNO:	305.375	366.400

Najveće povećanje tiraža, od blizu 24.000 primeraka, postigao je „Rad“, organ Centralnog veća SSJ.

Ovi podaci nesumnjivo govore o interesovanju za sindikalnu štampu. Međutim, još uvek nisu otklonjeni mnogi nedostaci koji su konstatovani i na Trećem kongresu SSJ. Još uvek društveni uticaj sindikalne štampe znatno zaostaje za uticajem koji Savez sindikata ima u našem društvenom, političkom i privrednom životu.

Da bi uloga i uticaj sindikalne štampe odgovarali ulozi i mestu Saveza sindikata u našem društvu u poslednje vreme pristupilo se temeljitoj reorganizaciji celokupne sindikalne štampe.

Pre svega, odlučeno je da „Rad“ postane veliki centralni nedeljni list, namenjen ne više samo aktivu, nego čitavoj radničkoj klasi u našoj zemlji.

Stoga je nekoliko sindikalnih rukovodstava ukinulo svoje listove: „Radnik“, organ Republičkog veća SSJ za Srbiju; „Rudar“, organ Centralnog odbora Sindikata rudara i metalurga, „Metalac“, organ Centralnog odbora Sindikata radnika metalske industrije; „Transport“, organ Centralnog odbora sindikata železničara, „Lokomotiva“ časopis Centralnog Sindikata železničara; „Građevinski radnik“, organ Centralnog odbora sindikata građevinskih radnika i „Drvodeljski radnik“ organ Centralnog odbora Sindikata drvodeljskih radnika.

U protekle četiri godine naročito se razvila štampa radnih kolektiva. Njen broj je porastao od 37 na 94 lista i biltena, koji danas izlaze u prosečnom tiražu od preko 300.000 primeraka.

Štampa radnih kolektiva postigla je vidnu afirmaciju u sredini gde izlazi i pozitivno utiče na razvijanje i jačanje radničkog upravljanja.

Koordinacioni odbor fabričke štampe, koji — na inicijativu samih listova, uz pomoć CV SSJ — postoji već skoro šest godina, održao je niz sastanaka o aktuelnim i nerešenim pitanjima ovih listova, a u toku 1955 godine organizovao je i dva savetovanja sa pretstavnicima svih listova. U svim republikama održana su savetovanja fabričkih listova. To je doprinelo da se sem razmene isku-

stava, rešavaju mnogi problemi ove štampe kako sadržajne, tako i organizaciono-kadrovske prirode.

Osnovnu sadržinu fabričkih listova čine pretežno problemi radničkog upravljanja i radnih kolektiva u celini. Neki listovi, uglavnom većih radnih kolektiva, obrađuju i probleme komune, naročito tamo gde nema druge lokalne štampe.

Oni su dosad odigrali određenu ulogu i u manjoj ili većoj meri doprinosili proširenju javnosti rada organa upravljanja, uzdizanju i stručnom osposobljavanju radnika.

I pored znatnog povećanja fabričke štampe, njene postepene afirmacije i uloge koju ima u razvoju radničkog upravljanja, sindikalne organizacije i forumi nisu joj u dovoljnoj meri pružali pomoć.

Organizovanost radnika i službenika

Učvršćenje organizacija i povećanje članstva jesu važna merila za ocenu rada sindikata. U proteklom razdoblju sindikati su okupljali najveći deo radničke klase na demokratskim principima i na osnovi pune dobrovoljnosti.

Osnovu zdravih unutrašnjih odnosa u sindikalnim organizacijama pretstavlja razvijanje demokratičnosti u radnim kolektivima, kako bi svaki pojedinac nesmetano i slobodno mogao da iznosi svoje mišljenje i da učestvuje u odlučivanju o svim značajnim problemima koji se rešavaju u kolektivu. U tom pogledu postignuti su krupni rezultati, koji se ne mogu beležeti ciframa, već se odražavaju u značajnim promenama i izgrađivanju socijalističkih shvatanja. To se ispoljava u aktivnijem učešću sve šireg kruga radnih ljudi ne samo u podružnici, već i na ostalim područjima društvenog života, u sve dubljem razumevanju društvenih, ekonomskih i političkih kretanja u kolektivu, komuni i široj zajednici.

Uporedo sa brojem zaposlenih povećava se i broj članova sindikata:

Indeks 1954 = 100

Godina	Godišnji prosek broja zaposlenih (sa učenicima u privredi ¹⁾)	Indeks	Godišnji prosek organizovanih ²⁾	Indeks	% organizovanih u odnosu na zaposlene
1955	2,320.000	110,9	1,402,870	104,5	60,5
1956	2,327.000	111,2	1,549.307	115,4	66,6
1957	2,491.000	119,1	1,739.347	129,6	69,8
1958	2,700.000	129,1	1,963.361	146,2	72,7

BROJ ČLANOVA PO SINDIKATIMA U 1958 GODINI

Sindikati, udruženja i savezi	Godišnji prosek organizovanih
Metalaca	205.036
Građevinara	185.961
Rudara i metalurga	184.894
Trgovaca i ugostitelja	170.998
Državnih službenika	162.162
Tekstilaca i kožara	149.174
Komunalaca i zanatskih	136.461
Drvodeljaca	124.336
Železničara	120.076
Poljoprivrednih	86.627
Prehranbenih	101.294
Zdravstvenih	75.672
Profesora i učitelja	60.023
Hemičara	54.932
Saobraćajnih	53.471
Grafičara	27.122
PTT	24.979
Pomoraca	14.511
Kulturno-umetničkih	10.586
Nastavnika stručnih škola	6.228
Univerzitetskih	3.014
Novinara	2.650
Vaspitača	778
Bibliotekara	675
Specijalnih škola	510
Muzičkih pedagoga	429
Muzejsko-konzervatorskih	306
Likovnih umetnika	276
Nepoznato ³⁾	180

Ukupno: 1,963.361

Iz godine u godinu broj članova sindikata povećava se brže nego broj zaposlenih. Usled ovoga tokom svake protekle godine procenat neorganizovanih se smanjuje u odnosu na proteklu godinu. Tako u 1955 godini procenat neorganizovanih iznosi 39,5%, a u 1958 godini 27,4%. Međutim, broj neorganizovanih izražen u apsolutnim ciframa još uvek je veliki, tako da je u 1958 godini bilo preko 700.000 radnika i službenika koji nisu sindikalno organizovani.

Brojno stanje organizovanih u 1958 god. u odnosu na broj uposlenih po republikama:

NR	Godišnji prosek broja zaposlenih (sa učenicima u privredi ²⁾)	Godišnji prosek organizovanih	% organizovanih u odnosu na zaposlene
FNRJ	2,700.000	1,963.361	72,7
Srbija	996.000	666.287	67,1
Hrvatska	721.000	551.473	76,4
Slovenija	390.000	319.357	76,4
B i H	369.000	283.088	76,7
Makedonija	167.000	105.320	62,1
Crna Gora	57.000	35.836	62,9

U savezu sindikata nalaze se i Udruženje penzionera, sa 439.862, člana, i Udruženje invalida rada, sa oko 15.000 članova.

Iako je broj neorganizovanih radnika i službenika veliki, to ipak nije dovoljno potsticalo rukovodstva i podružnice da se upornije bore za njihovo privlačenje u sindikate. Osnovni uzroci visokog broja radnika i službenika van sindikata uglavnom su sledeći:

¹⁾ Podaci o broju zaposlenih za privredu društvenog sektora uzeti su iz Indeksa br. 3/59, a za ostale (van privrede, učenike u privredi i zaposlene u privatnom sektoru) uzeto je stanje od septembra 1957 godine, s tim što je uvećano za 10% koliko iznosi prosečno povećanje ukupnog broja zaposlenih u 1958 prema 1957 godini.

²⁾ U 1954 i 1955 godini broj organizovanih ustanovljavao se na osnovu proseka za drugo polugodište, čiji je prosek s obzirom na stalni porast članova, uvek bio veći od godišnjeg proseka. Otuda razlika za te godine između ranije objavljenog broja članova i godišnjeg proseka u ovom izveštaju.

³⁾ Iskazani broj od 180 članova sindikata u alineji nepoznato odnosi se na one privremeno nezaposlene članove sindikata koji nisu iskazani po pojedinim sindikatima.

Prvo, izvestan deo sindikalnih organizacija i rukovodstava ne smatra da je rad na učlanjavanju veoma značajan politički zadatak sindikata. Pritom se gubi iz vida da radnici koji su van sindikata po pravilu sa daleko manje razumevanja prate političke događaje u zemlji i u inostranstvu, kao što su i manje društveno aktivni, prema tome i u manjoj meri koriste svoja demokratska prava.

Drugo nedovoljna aktivnost nekih podružnica i briga za interese i potrebe zaposlenih ne mogu da deluju privlačno na neorganizovane radnike, koji zbog toga, u takvim kolektivima, ne vide stvarnu potrebu i korist da postanu članovi sindikalne organizacije.

Treće, sindikalne organizacije i rukovodstva nisu preduzimali konkretne praktične mere za učlanjivanje neorganizovanih. Retko su održavani sastanci, sednice ili savetovanja, na kojima je razmatrano stanje i predviđene odgovarajuće mere za povećanje članstva. Ponegde sindikalni organi znatan broj radnika i službenika smatraju članovima sindikata, iako oni već mesecima ne plaćaju članarinu, usled čega se njima čitav problem organizovanja neorganizovanih nerearno prikazuje u smanjenim razmerama.

Četvrto, sindikalne organizacije ne ostvaruju potreban kontakt sa neorganizovanim radnicima i službenicima.

Savez sindikata treba da postane organizacija čitave radničke klase, svih radnika i službenika. Razumljivo je da je, u uslovima dosledne dobrovoljnosti, potreban duži period da bi se to ostvarilo, ali dosad postignuti rezultati ne mogu biti zadovoljavajući.

Izmene u organizacionoj strukturi sindikata

U toku protekle četiri godine došlo je do usklađivanja strukture sindikata sa razvijanjem komunalnog sistema. Naime, proširivanje prava lokalne zajednice i rešavanje sve većeg broja privrednih i društvenih problema u komunij, zahtevalo je stvaranje opštinskih sindikalnih veća. Krajem 1958 godine bilo je 841 opštinska veća.

Osim toga, na osnovu preporuka Trećeg kongresa izvršeno je već 1955 godine spajanje sledećih sindikata:

— Sindikata metalurgiskih radnika i Sindikata rudarskih radnika;

— Sindikata radnika tekstilno-odevne industrije i Sindikata radnika i službenika kožarsko-prerađivačke industrije;

— Sindikata trgovinskih radnika i Sindikata radnika i službenika ugostiteljsko-turističke privrede;

— Sindikata radnika i službenika komunalnih preduzeća i ustanova i Sindikata zanatskih radnika.

Trogodišnji rad novoformiranih sindikata pokazao je da su ova spajanja bila korisna, da su novi sindikati, obnavljajući šira privredna područja, brojčano i materijalno jači, uspeli da bolje organizuju posao i da sa više uspeha rešavaju i specifične i opšte probleme svojih grana, odnosno članova.

Ova pozitivna iskustva, a i sadašnje potrebe ukazali su na celishodnost spajanja još nekih sindikata. Centralno veće je krajem 1958 godine i početkom 1959 godine donelo preporuku da se spoje :

— Sindikat železničara, Sindikat saobraćajnih radnika, Sindikat radnika i službenika pomorske privrede i Sindikat radnika i službenika PTT;

— Sindikat poljoprivrednih radnika i službenika i Sindikat radnika prehranbene i duvanske industrije;

— Sindikat radnika i službenika hemiske industrije sa Sindikatom rudarskih i metalurgiskih radnika;

— Sva udruženja prosvetnih radnika u jedan sindikat prosvetnih radnika;

— Sindikat službenika državnih ustanova, Sindikat zdravstvenih radnika, Sindikat radnika kulturno-umetničkih ustanova i novoformirani Sindikat prosvetnih radnika da obrazuju svoju federaciju.

Sve preporuke Centralnog veća u vezi sa spajanjem prihvatili su odgovarajući sindikati i pripremni radovi na spajanju su u toku. Na taj način u okviru Saveza sindikata Jugoslavije postojaće deset sindikata koji organizuju

radnike i službenike zaposlene u privredi i četiri sindikata, sa svojom federacijom, koji organizuju radnike i službenike zaposlene van privrede.

Kadrovi u sindikatima

Posle uvođenja radničkog i društvenog upravljanja znatno je smanjen broj profesionalnih sindikalnih funkcionera. Međutim, tokom 1957 i 1958, naročito u vezi sa razvitkom komuna, porastao je broj profesionalnih izbornih kadrova.

	1954 godina	1958 godina
U centralnim organima	30	41
U republičkim organima	141	142
U sreskim organima	107	174
U opštinskim organima	45	175
U podružnicama i sindikalnim odborima preduzeća	23	33
Ukupno:	346	565

Osnovna orijentacija sindikata bila je da težište rada treba da bude na širokom aktivu neprofesionalnih kadrova. U tome su postignuti vidni rezultati. Sve šire razvijanje dobrovoljnog društvenog rada u sindikatima pokazalo je da veliki deo članstva ima smisla, volje i sposobnosti da aktivno učestvuje u radu rukovodstava i u rukovođenju sindikalnim organizacijama. Veliki broj funkcionera i aktivista posvećuje sve svoje slobodno vreme radu u sindikatu. Za ovaj rad oni nisu dobijali dovoljno društveno priznanje, malo su na javnim skupovima i u štampi isticali njihovi primeri.

Na poslednjim godišnjim skupštinama u izvršne odbore podružnica i u opštinska sindikalna veća izabran je veći broj novih, mlađih i sposobnijih kadrova. Na poboljšanje sastava sindikalnih rukovodstava znatno je uticalo i Pismo Centralnog Komiteta SKJ (od oktobra 1958 god.), kojim je ukazano organizacijama i komitetima Saveza komunista na potrebu veće brige za sastav i rad sindikalnih rukovodstava.

Broj žena u sindikalnim rukovodstvima poslednjih se godina stalno povećava, ali je njihovo učešće još uvek nedovoljno. Mnoge još ne savladane teškoće objektivnog i subjektivnog karaktera otežavaju veće učešće žena u radu sindikata i organa samoupravljanja.

Privlačenje novih kadrova na rad u sindikate i sve složeniji zadaci zahtevali su i odgovarajuću brigu za va-spitanje i osposobljavanje sindikalnih funkcionera i akti-vista. Mada dosad postignuti rezultati ne zadovoljavaju, ipak je obrazovanje sindikalnih rukovodilaca i aktivista bilo poslednjih godina znatno intenzivnije. O tom pro-blemu raspravljala je na osnovu iscrpnog elaborata Kulturno-prosvetna komisija CV SSSJ, a potom i Četvrti ple-num Centralnog veća.

U proteklom razdoblju, sem već uobičajenih formi obrazovanja novih članova izvršnih odbora podružnica, organizovani su i višednevni seminari za rukovodioce sre-skih i opštinskih veća: jedan seminar pri Centralnom veću SSSJ i nekoliko seminara pri republičkim većima. Repu-bličko veće Srbije održalo je posle nekoliko svojih ple-numa, seminare o aktuelnim društveno-ekonomskim pro-blemima. Neki radnički univerziteti i škole za obrazovanje radnika i društveno upravljanje takođe su organizovali seminare za sindikalne rukovodioce i aktiviste (internat-skog tipa, ili u slobodnom vremenu). Sem toga, veliki broj aktivista na radničkim univerzitetima i u centrima za obrazovanje rukovodećih kadrova u privredi. Manji broj upisan je i u više škole za odrasle (Visoka privredna škola, više upravne škole i dr.), ili na fakultete.

Obim i kvalitet obrazovanja sindikalnih aktivista i rukovodilaca, pored mestimičnih uspeha, nije mogao da zadovolji narasle potrebe u vezi sa društvenom ulogom sindikata. Obrazovanje sindikalnih aktivista pretežno je nosilo obeležje kampanje i fragmentarnosti, dok su pro-grami najčešće bili informativnog karaktera, i to skoro isključivo iz društveno-ekonomske oblasti. Nedostajali su sadržaji organizaciono-praktičnog karaktera koji bi uvo-dili u tehniku društveno-političkog i intelektualnog rada (pisanje izveštaja, analiza, referata, pripreme i rukovo-đenje sastancima, organizovanje konferencija, pripremanje

i držanje predavanja i dr.), rukovođenje, upravljanja itd. Programi su bili najčešće jednoobrazni za sve aktiviste, nediferencirani prema različitom nivou znanja i iskustva, privrednoj grani, vrsti delatnosti itd.

U savezu sindikata još nisu ustaljene forme obrazovanja sindikalnih kadrova, koje bi odgovarale nivou njihove društvene odgovornosti. Nije se uvek dovoljno nastojalo da se stvore uslovi i pogodnije mogućnosti za obrazovanje, kao što je smanjivanje prezaduženosti raznim funkcijama, davanje izvesnih olakšica i dr. Već duže vremena nema ni potrebne priručne i pomoćne literature za rad u sindikatima.

Ima takođe pojava da se sa nedovoljno odgovornosti vrše česte izmene pojedinih sindikalnih funkcionera. Toga naročito ima u podružnicama i u opštinskim većima. Svakako da ima slučajeva kada iz opravdanih razloga moraju da se vrše promene, ali čestim promenama gubi se kontinuitet u radu, a štetne posledice odražavaju se negativno na rad organizacija. Nasuprot tome ima slučajeva suviše dugog zadržavanja na sindikalnim funkcijama, nesmelosti u uzdizanju novih, mlađih kadrova, otpora prema promenama u sindikalnim rukovodstvima.

Kadrovska jačanje sindikata politički i organizaciono veoma se pozitivno odrazilo na širu aktivizaciju celokupnog članstva i poboljšanje rada organizacija i rukovodstava.

Sindikalne podružnice

Opštim razvitkom naše zemlje povećana su prava radnih kolektiva u preduzećima i ustanovama, pa samim tim i sindikalne podružnice preuzimaju sve obimnije i odgovornije zadatke. U razdoblju između dva kongresa osnovna orijentacija u radu sindikalnih podružnica bila je usmerena na sledeće probleme:

Prvo, puna saradnja sa organima upravljanja, razvijanje i potsticanje svih onih elemenata koji pozitivno utiču na dalju demokratizaciju života u kolektivu.

Drugo, briga o tarifnoj politici, podizanje produktivnosti rada i raspodeli sredstava kojima radni kolektivi raspolažu.

Treće, vođenje računa o životnim potrebama, o radnim uslovima, kao i borba protiv kršenja prava radnika i službenika.

Četvrto, razvijanje kulturnog, obrazovnog i ideološko-vaspitnog rada i uopšte svestranog društvenog života u kolektivima.

Peto, organizaciono jačanje i uvođenje takvih metoda rada, koji su u skladu s demokratizacijom celokupnog društvenog života.

Veliki broj podružnica, naročito u privrednim organizacijama, pokazala je samostalnost i pravilnu orijentaciju u radu. Sindikalne organizacije izrasle su u značajan društveni faktor u kolektivima, naročito svojim aktivnim delovanjem i učešćem u rešavanju svih značajnih problema u preduzećima i ustanovama. Takvim radom postignuto je da na sastancima kolektiva radnici sve više učestvuju u diskusijama i donošenju zaključaka o proizvodnji, o raspodeli, o tarifnoj politici, o društvenim odnosima, da se aktivnije bore protiv raznih nepravilnosti, itd. Pravilnom aktivnošću u radnim kolektivima, a naročito aktivizacijom radnika i službenika kroz podružnice i organe samoupravljanja, sindikati su bitno doprineli povećanoj aktivnosti svoga članstva u životu komune i u radu društvenih organizacija.

Razume se, sve podružnice nisu bile u stanju da se podjednako brzo prilagođavaju novim uslovima. Ima podružnica koje se sporo orijentišu na idejno-političko prilagođavanje problemima u unutrašnjim odnosima u radnim kolektivima, koje još uvek ne mogu da se oslobode prakticističkog i pretežno organizaciono-tehničkog gledanja na pojave u izgradnji našeg društvenog i ekonomskog sistema. Razvijanje samostalnosti preduzeća zahtevalo je sve bolje poznavanje privrednih problema, uslova proizvodnje i poslovanja, mogućnosti i stanja u radnim kolektivima. Pred podružnice naročito u pojedinim privrednim granama, postavila se potreba otvorenijeg suprotstavljanja negativnim stavovima, stihiji, partikularističkim i

egoističkim zahtevima nesvesnijih radnika. Mnogim organizacijama bila je potrebna pomoć rukovodstava da bi shvatile svu suštinu takvih tendencija i da bi bile spremne da im se odlučno suprotstave.

U celini, zadaci koje su sindikalne organizacije morale rešavati postali su mnogo složeniji, osetljiviji, obimniji i raznovrsniji. Istovremeno, uspešno obavljanje zadataka imalo je daleko veće posledice, odnosno dublje se odražavalo na potrebe, uslove rada i životni standard radnih kolektiva. Praksa je pokazala da izvestan broj podružničkih rukovodstava nije bio dorastao novim zadacima.

U izvesnom broju podružnica ima vrlo izrazitih slabosti. Ponegde se rukovodstvo osnovnih organizacija uglavnom bavilo tumačenjem privrednih mera i nekih političkih događaja, a veoma malo rešavanjem konkretnih problema kolektiva. Saradnja sa organima upravljanja svodila se uglavnom na prisustvovanje pojedinih članova izvršnog odbora sednicama radničkog saveta i na obaveštavanje kolektiva o donetim odlukama, umesto da se na sastancima zauzima stav o određenim problemima ili postavljaju određeni zahtevi organima samoupravljanja. Birokratske pojave postoje i u podružnicama gde su se izvršni odbori začaurili, pa nisu ni obaveštavali članstvo o svojim zaključcima i odlukama.

Krupni zadaci koji su stajali pred podružnicama zahtevali su intenzivniji unutrašnji život, veću aktivnost članstva, više otvorenih razgovora o zajedničkim problemima. Ima podružnica u kojima su zbog jednolične i siromašne sadržine rada, sastanci i konferencije slabo posećeni. Povećavanje kompetencija radničkih saveta i regulisanje sve većeg broja problema uticalo je na podizanje odgovornosti i potrebu veće odlučnosti sindikalnih podružnica. Međutim, usled slabosti i oportunitizma nekih sindikalnih organizacija bilo je i pojava da se radnici zbog uskraćivanja svojih prava sve više obraćaju sindikalnim rukovodstvima van podružnice.

Pomoć centralnih i republičkih rukovodstava uticala je na poboljšanje metoda rada, na jačanje orijentacije na društvene i političke probleme, i, uopšte, na izgrađivanje shvatanja o pravom mestu i ulozi sindikalne podru-

žnice. Sve se to pozitivno odražava kako na njihov uticaj, tako i na veću aktivnost članstva.

U izveštajnom periodu povećao se broj sindikalnih podružnica:

Godina	FNRJ	Srbija	Hrvatska	Slove- nija	B i H	Make- donija	Crna Gora
1955	17.274	6.768	4.029	2.428	2.283	1.269	497
1958	21.031	7.810	5.285	2.790	3.087	1.495	564

Broj podružnica je povećan zato što se u ovom periodu doslednije primenjivao industrijski princip organizovanja: jedno preduzeće — jedna sindikalna podružnica. Veliki broj tzv. mešoviti podružnica, u koje su bili učlanjeni radnici i službenici iz više manjih sličnih privrednih organizacija ili ustanova, rasformiran je. U najvećem broju takvih preduzeća i ustanova formirane su posebne sindikalne podružnice. Ovakva orijentacija je bila pravilna jer je iskustvo pokazalo da podružnice, koje obuhvataju članstvo iz više privrednih organizacija i ustanova znatno slabije rade. Povećanje broja podružnica usledilo je i zbog stvaranja novih preduzeća i ustanova.

Opštinska sindikalna veća

Najveći deo opštinskih sindikalnih veća formiran je u toku poslednje dve godine, što je omogućilo pojačan uticaj sindikata i radničke klase na život komunalnih zajednica. Mnoga opštinska sindikalna veća, naročito u industrijskim mestima i u mestima gde je ranije bilo sedište srezova, gotovo i sva sreska sindikalna veća, odigrala su vidnu ulogu u razvijanju komunalnog sistema.

Opštinska sindikalna veća su u sprovođenju opšte — političkih zadataka i angažovanju članstva na tim zadacima postigla značajne rezultate. Tokom proteklih godina u celini je pojačano učešće radničke klase u rešavanju raznih pitanja i u razvijanju celokupnog života na teri-

toriji na kojoj radnici žive. Njihov uticaj na komunu postao je znatno širi i neposredniji.

Prilikom razmatranja društvenih planova komuna, opštinska sindikalna veća su često davala doprinos određivanju pravilne politike komuna. Problemi vezani za donošenje tarifnih pravilnika, stanbeni problemi, problemi snabdevanja, društvene ishrane itd., bili su u centru pažnje mnogih opštinskih i sreskih sindikalnih veća. Opštinska sindikalna veća sprečavala su razne nepravilnosti prema pojedinim radnicima. Svojim žalbama i pitanjima veliki broj radnika se obraćao sindikalnim većima, tražeći i dobijajući odgovore i zaštitu.

Osnivanje radničkih univerziteta, praćenje njihovog rada, učešće sindikalnih rukovodilaca u organima univerziteta, saradnja sa njima — predstavljala je za sindikalna veća često najbolji način za ostvarenje zadataka na obrazovanju radnika.

U okviru većih opštinskih sindikalnih veća, a naročito u poslednje vreme, došlo je do osnivanja pravnih savetovaništa, odbora za radničko-sportske igre, preko kojih opštinska sindikalna veća proširuju svoju delatnost.

U opštinskim sindikalnim većima postala je već ustaljena praksa da se, kao pomoć plenumu i predsedništvu, biraju i razne stalne komisije, koje permanentno rade na obradi raznih problema. Na taj način opštinska veća angažuju sve veći broj sindikalnih aktivista.

Međutim, u radu opštinskih sindikalnih veća još uvek dolaze do izražaja i mnoge slabosti. Istina, te slabosti su izrazitije kod opštinskih veća u mestima sa nerazvijenom privredom i u seoskim opštinama, ali poneke od njih odnose se i na sva veća.

S obzirom na proširenje prava opština i srezova, lokalna sindikalna veća su morala da usvajaju nove metode rada i da se ne orijentišu više pretežno na probleme podružnica, odnosno radnih kolektiva, već uporedo i na probleme komuna. Učešće u rešavanju problema i u uspostavljanju realnijih odnosa na teritoriji lokalne zajednice bilo je otežano time što najveći broj opštinskih sindikalnih veća ne prati redovno kretanje prihoda i rashoda komune,

kretanje nominalnih i realnih plata, produktivnosti rada i slično.

Neka opštinska veća u manjoj meri svoje zahteve i predloge postavljaju opštinskim većima proizvođača, a više aparatu narodnog odbora. Još uvek je u nedovoljnoj meri razvijen odnos između opštinskog sindikalnog veća i veća proizvođača.

Mnoga opštinska veća pretežno su svoju aktivnost usmerila na rešavanje privrednih kretanja, a zapustila su brigu o problemima ishrane i stanovanja o zdravstvenim potrebama radnika, o kulturnom životu radničke klase, o njenim idejnim stavovima i problemima, o prosvetnoj delatnosti i kulturnoj razonodi.

Na rad jednog dela opštinskih sindikalnih veća delovalo je kako vlastito nesnalaženje, tako i neshvatanje njihove uloge od strane pojedinaca u narodnim odborima opština, pa i komitetima Saveza komunista. To neshvatanje je često delovalo na izbor ljudi u opštinska veća, na slabu pomoć i podršku većima, na materijalne uslove rada veća, itd.

U poslednje vreme su stvoreni povoljni uslovi za uspešan razvoj opštinskih sindikalnih veća.

Rad Centralnog veća

Delatnost Centralnog veća odvijala se u duhu smerica koje su Centralnom veću postavljene zaključcima Trećeg kongresa SSJ. Centralno veće je, u celini uzev, uspešno rukovodilo Savezom sindikata. Osnovna orijentacija sindikalnih organizacija, promene u zadacima i metodima rada, politička i organizaciona izgradnja, učešća u izgrađivanju društvenog i privrednog sistema naše zemlje — odvijali su se pod neposrednim rukovodstvom Centralnog veća.

Rad Centralnog veća bio je veoma obiman i raznovrstan. S obzirom na izgrađivanje privrednog i radnog zakonodavstva tokom proteklih godina, Centralno veće je bilo u velikoj meri angažovano učešćem u razmatranju problema naše društvene i privredne izgradnje, kao i uče-

šćem u diskusiji o novim zakonskim propisima. Na sednicama Sekretarijata i Predsedništva Centralnog veća, tokom tri godine, od 1956 do kraja 1958 godine, 68 puta je raspravljano o nacrtima raznih zakonskih propisa, Centralno veće je takođe učestvovalo u izradi godišnjih planova razvitka, kao i perspektivnog privrednog plana.

Pored učešća u izgrađivanju našeg privrednog i društvenog sistema Centralno veće je uspevalo da, zahvaljujući povezanosti i izražavajući interese i zahteve članstva, bude inicijator donošenja niza propisa iz oblasti radnog zakonodavstva i raznih instrumenata koji utiču na položaj i uslove života radničke klase.

Polazeći od važnosti svih onih ekonomskih i socijalnih pitanja, sindikalne organizacije i široke mase radnika i službenika pokazivale su veliko interesovanje za njih, ali Centralno veće nije uspevalo da prilikom izgrađivanja svojih stavova o svim važnim propisima i zakonima konsultuje šire mase članstva, izuzev centralnih i republičkih rukovodstava.

U praksi Centralnog veća preovladavali su problemi raspodele dohotka, zarada i plata, obimna problematika tarifne politike, zatim problemi vezani za razvoj komunalnog sistema, dok su u manjoj meri na dnevni red dolazila pitanja iz oblasti socijalne politike, organizaciono-političke izgradnje, kulture i obrazovne delatnosti i slično. Nema sumnje da se nesrazmera u radu Centralnog veća odražavala i na druga rukovodstva i organizacije.

Organizaciono-političkoj izgradnji sindikata Centralno veće nije posvetilo odgovarajuću pažnju. Ono nije imalo dovoljan uvid u rad organa i organizacija niti im je pružalo potrebnu sistematsku pomoć za poboljšanje sadržine i metoda rada, za rešavanje raznih kadrovskih, materijalnih, tehničkih i drugih pitanja. Doduše, posle Trećeg Kongresa doneto je više značajnih odluka o unutrašnjoj organizaciji sindikata, kao što su: pravilnik o godišnjim skupštinama, pravilnik o finansiskom poslovanju, odluka o administrativnoj službi, statistici i informacijama, Odluka o utvrđivanju broja članova sindikata, odluka o raspodeli sindikalne članarine i Uputstvo o sprovođenju odluka o statistici. Mada su ovim odlukama i

internim propisima regulisana neka formalna pitanja, bitna i značajna za rad sindikata, time nije mogao biti nadoknađen nedostatak pažnje organizaciono-političkoj izgradnji sindikata i nedovoljnost brige za usavršavanje metode sindikalne aktivnosti. Uočavajući i osećajući ovaj nedostatak Centralno veće je na svom Četvrtom plenumu održanom u proleće 1958 godine, izvršilo svestranu analizu organizaciono-političkih problema sindikalne aktivnosti.

U praksi rada Centralnog veća započelo se u proteklom periodu s održavanjem zajedničkih sednica sa centralnim odborima, radi razmatranja problema pojedine privredne grane. Tako su održane dve zajedničke sednice Predsedništva Centralnog veća sa Predsedništvom Centralnog odbora Sindikata trgovinskih, ugostiteljskih i turističkih radnika, odnosno sa Predsedništvom Centralnog odbora sindikata poljoprivrednih radnika. Preopterećenost opštim zadacima omela je Centralno veće da nastavi sa ovako korisnom praksom proučavanja i detaljnijeg razmatranja problema radnika pojedinih grana privrede i odgovarajućih sindikata.

U ovom četvorogodišnjem periodu Centralno veće je primilo od članova sindikata, usmeno ili pismeno, oko 12.000 raznih molbi i žalbi. O ovim molbama i žalbama rešavano je uglavnom preko odgovarajućih sindikalnih rukovodstava, a delimično i direktno.

Centralno veće je održavalo čvrstu vezu sa centralnim odborima i sa republičkim većima. Na taj način su najvažnija pitanja zajednički pripremana i razmatrana, odnosno na njima su se angažovala najčešće ova sindikalna rukovodstva istovremeno. Mnoge akcije su uspešno usklađivane, kako sadržinski tako i vremenski. To, međutim, ne znači da Centralno veće nije zanemarivalo neke sindikate, da se nije više bavilo problemima sa privrednog nego sa van privrednog područja, kao i da je kontakt sa svim republikama bio podjednak. U tome svakako leži deo uzroka što se neke odluke nisu ravnomerno i na celoj liniji sprovodile, što je ponekad bilo nediscipline u ostvarivanju zajednički usvojenih odluka i što je dolazilo do razlika u radu i stavovima, koje nisu bile uvek

opravdane specifičnostima određenih grana ili određenih teritorija.

Zadaci na kojima je radilo Centralno veće i stavovi u raznim pitanjima utvrđivani su na plenarnim sednicama Centralnog veća, na sednicama Predsedništva i Sekretarijata. Siroko razmatranje najvažnijih problema vršilo se i na savetovanjima, često uz učešće svih sreskih veća. U periodu između dva kongresa održano je pet plenarnih sednica, 25 sednica Predsedništva, 130 sednica Sekretarijata, 25 širih savetovanja, (kao i veliki broj užih savetovanja, sednica komisija i sl.

Na plenarnim sednicama raspravljano je o organizacionoj izgradnji sindikata, raspodeli dohotka, platnom sistemu, životnom standardu i problemima radničke omladine.

Na savetovanjima su razmatrana, pored ostalog, sledeća pitanja: raspodela ukupnog prihoda, zarade u privredi, životni i radni uslovi, radni odnosi, sistem školstva, rad radničkih univerziteta, godišnji i nedeljni odmor, položaj zaposlenih žena i. t. d.

Na sednicama Predsedništva razmatrani su najčešće nacrti raznih zakonskih propisa i usvajani stavovi kako u odnosu na osnovne organizacije, tako i u odnosu na organe vlasti. Sekretarijat Centralnog veća je, pored tekućih pitanja, na svojim sednicama razmatrao i krupnija pitanja i probleme, koji po svom značaju spadaju u delokrug rada Predsedništva, tako da Predsedništvo Centralnog veća nije bilo u ovom periodu dovoljno angažovano.

U Plenumu Centralnog veća, u Predsedništvu i Sekretarijatu, došlo je tokom proteklih godina do izvesnih promena. Broj članova Plenuma povećan je od 131, koliko je izabrano na Kongresu, na 140. Broj članova Predsedništva povećan je od 39 na 45. Pojedini članovi Predsedništva i Sekretarijata razrešeni su svojih funkcija radi odlaska na druge dužnosti.

Savez sindikata Jugoslavije zadesio je u periodu između dva kongresa težak gubitak smrću druga Đure Salaja, dugogodišnjeg predsednika SSJ. Drug Đuro Salaj, jedan od najstarijih revolucionara i radničkih boraca naše

zemlje, koji je rukovodio našim sindikatima u čitavom posleratnom periodu, počev od Zemaljske konferencije januara 1945 godine, umro je maja meseca 1958 godine, iskreno ožaljen od čitave radničke klase i svih aktivista i funkcionera Saveza sindikata.

Centralno veće izgubilo je još dva svoja člana, stare borce za pobedu radničke klase i socijalizam, drugove Baljkas Antuna, koji je umro 1955 godine, i Borc Mavrića, koji je umro 1956 godine.

Materijalno — tehnički uslovi rada sindikata

Uspešan rad sindikalnih organizacija i organa u znatnoj meri zavisi i od odgovarajućih materijalnih i tehničkih uslova. Sindikati su do 1958 godine sve svoje rashode pokrivali prihodima od članarine, iako su neke podružnice dobijale novčana sredstva od radničkih saveta za pojačanje raznih aktivnosti. Sve obimniji zadaci sindikata, uvođenje doprinosa na lične dohotke i doprinosa za stanbenu izgradnju kao i povećanje nekih drugih izdataka, zahtevalo je i znatno veća finansiska sredstva. Da bi se obezbedila što pravilnija raspodela sredstava od članarine, doneta je na Četvrtom plenumu CV SSJ Odluka kojom se utvrđuju najviši iznosi kvota za pojedine organe. Na osnovu toga podružnicama mora ostati najmanje 20% od neplaćene članarine. Kvote ostalih sindikalnih organa mogu se kretati: Za Centralno veće do 5%, za centralne odbore do 10%, za republička veća do 10%, za republičke odbore do 10%, za fond za nezaposlene do 10%. Za ostale organe sindikata visinu najviše kvote utvrđuju republička veća.

Na ovaj način izvršena je samo pravilnija raspodela članarine, ali sindikatima nedostaju finansiska sredstva za uspešno obavljanje zadataka. Zato je na Četvrtom plenumu usvojeno stanovište da organi sindikata traže dotacije od odgovarajućih organa vlasti, a izvršni odbori podružnica i sindikalni odbori da traže novčana sredstva od radničkih saveta. Pošlo se sa stanovišta da se sindikati angažuju u rešavanju mnogih društvenih problema,

te da je sasvim opravdano da jedan deo troškova potrebnih za njihov rad snose organi vlasti i radni kolektivi.

Znatne mogućnosti za povećanje finansijskih sredstava sindikata nalaze se u povećanju broja organizovanih i redovnom ubiranju sindikalne članarine. Ne samo što je još uvek velik broj radnika van sindikata, nego priličan deo članstva ne uplaćuje članarinu prema visini ostvarenih zarada. Finansijske teškoće mogu se umanjiti i štednjom i pravilnijim trošenjem finansijskih sredstava. U nizu organizacija i organa finansijska sredstva se neracionalno koriste.

Mnogim organizacijama i organima nedostaju prostorije i ostala sredstva za uspešno obavljanje posla. Prema jednoj anketi koju je sproveo Centralno veće 36% opštinskih veća smešteno je u veoma lošim prostorijama, dok 16% opštinskih veća uopšte nema prostorije za rad. Nedostatak prostorija, koje su potrebne za održavanje većih konferencija članstva, naročito je akutan. Pojedina sindikalna veća, u zajednici sa ostalim društveno-političkim organizacijama, izgradila su zajedničke domove. Mnogi radni kolektivi su pokazali spremnost da pomognu sindikalno veće, kako finansijskim sredstvima, tako i radnom snagom za izgradnju doma. Uz pomoć radnih kolektiva i narodnih odbora, sa malo više inicijative i zalaganja, potrebne prostorije za delatnost sindikata mogu se obezbediti u većem broju mesta, preduzeća i ustanova.

*

* *

Ostvarivanje svih zadataka i ciljeva Saveza sindikata zavisilo je u velikoj meri od organizaciono-političke izgradnje, od sposobnosti kadrova, političke svesti članstva, unutrašnjeg života u osnovnim organizacijama, od načina rukovođenja i metoda rada sindikata. Zato ova problematika zaslužuje ubuduće veću pažnju.

MEĐUNARODNA SARADNJA

U duhu smernica koje je postavio Treći kongres i u skladu sa stremljenjima naše radničke klase, Savez sindikata Jugoslavije nastojao je u proteklom periodu da razvije međunarodnu saradnju na principima ravnopravnosti, dobrovoljnosti, samostalnosti i nemešanja u unutrašnje stvari drugih naroda i pokreta, slobodne razmene iskustava i mišljenja — na principima koji najefikasnije doprinose zbližavanju radničke klase raznih zemalja i jačanju progresivnih snaga u svetu. Savez sindikata Jugoslavije je na taj način učestvovao u razvijanju međunarodne solidarnosti radničke klase, pružao podršku progresivnim strujanjima u međunarodnom radničkom pokretu, doprinio popuštanju međunarodne zategnutosti i učvršćenju mira, koji predstavlja bitan uslov svakog daljeg napretka.

Razvijajući široku međunarodnu saradnju Savez sindikata Jugoslavije je težio da u savremenim uslovima odgovori potrebama za što širim kontaktima radničke klase, za savladavanjem postojećih predrasuda, za uzajamnom razmenom mišljenja i poverenja. Ulažući napore da se međunarodne veze odvijaju u demokratskom duhu, naši sindikati su — svojom međunarodnom aktivnošću i saradnjom sa sindikatima evropskih i vanevropskih zemalja, sa sindikatima različitih smerova i idejnih shvatanja, sa sindikatima koji su pod uticajem komunističkih, socijalističkih i socijal-demokratskih partija, sa sindikatima razvijenih i nerazvijenih zemalja pružali dokaze o mogućnosti plodne i konstruktivne saradnje, uprkos razlika u mišljenjima, iskustvima i uslovima sindikalnog rada. Kroz međunarodne veze jugoslovenskih sindikata došlo je do dubljeg upoznavanja radničkih i sindikalnih pokreta drugih zemalja sa iskustvima i borbom radničke klase naše zem-

lje za oslobođenje, razvoj samoupravljanja proizvođača i izgradnju socijalizma, kao što je prošireno naše poznavanje borbe radnih ljudi drugih zemalja, njihovih tekovina i iskustava.

Nastojanja SSJ da proširi i produbi postojeće kontakte, da obnovi veze koje su bile prekinute, da uspostavi nove kontakte i da po određenim pitanjima, koja su od opšteg i obostranog interesa, saraduje sa raznim organizacijama — pod uslovom poštovanja principa ravnopravnosti, čak i ako se njihovi stavovi po izvesnim važnim pitanjima ne slažu sa stavovima u unutrašnjoj i međunarodnoj politici SSJ — imala su za rezultat proširivanje, razvijanje i produbljivanje međunarodnih veza Saveza sindikata Jugoslavije tokom protekle četiri godine.

Okviri i uslovi naše međunarodne saradnje

Međunarodna aktivnost naših sindikata odvijala se u uslovima oštre i duboke razjedinjenosti sindikalnog pokreta u međunarodnim razmerama i podeljenosti unutar mnogih zemalja.

Postojanje tri opšte međunarodne sindikalne organizacije — SSF, MKSS i MKHS — koje okupljaju oko 150 miliona organizovanih radnika; nekoliko međunarodnih regionalnih organizacija, koje su ili samostalne ili povezane sa postojećim međunarodnim sindikalnim centralama (Svearapska konfederacija sindikata, latinsko-američke organizacije ORIT i CTAL), kao i sve veći broj nacionalnih centrala koje nisu pristupile nijednoj od postojećih međunarodnih organizacija — predstavljaju okvir složene situacije u savremenom sindikalnom pokretu. Savez sindikata Jugoslavije, stojeći na stanovištu nezavisnosti, dobrovoljnosti i ravnopravnosti u međunarodnoj saradnji, ne pripada nijednoj međunarodnoj sindikalnoj organizaciji. Međutim, SSJ je bio spreman da na određenim pitanjima od zajedničkog interesa sa njima saraduje. U svojoj orijentaciji prema sindikatima raznih zemalja, SSJ je polazio od potrebe saradnje sindikalnih pokreta u savremenim uslo-

vima i od osnovnih društveno-ekonomskih pojava u savremenom razvitku, koje se direktno odražavaju i na ulogu sindikata: unutrašnje promene u kapitalizmu i jačanje uloge i razvitka sindikata u kapitalističkim zemljama; privredno povezivanje sveta i razvijanje svetskog tržišta; jačanje državno-kapitalističkih tendencija; porast brojnosti radničke klase, kao i porast njenog direktnog društvenog i privrednog uticaja; činjenica da se radnička klasa u mnogim kapitalističkim zemljama ne zadovoljava više samo trenutnim poboljšanjem svog ekonomskog položaja, već u klasnu borbu unosi nove zahteve i ciljeve; stalan sukob reakcionarnih i progresivnih snaga; razvoj socijalizma kao jedinstvenog svetskog procesa; afirmacija socijalističkog društvenog uređenja, nagli uspon nacionalno-oslobodilačkih pokreta i brz proces oslobođenja i emancipacije kolonijalnih i podjarmljenih naroda, itd. U takvoj konstalaciji nastaje opšte jačanje uticaja sindikata u političkom i društvenom životu i oslobodilačkoj borbi pojedinih zemalja, dolazi do prenošenja novih funkcija na sindikate, do njihovog sve većeg afirmisanja u društveno-ekonomskim kretanjima. Ustvari, sve je više objektivnih uslova i pojava u materijalnoj i društvenoj bazi, koji ukazuju na neminovnost zbližavanja i uzajamne međunarodne saradnje radničke klase i sindikata.

Uprkos izvesnim pojavama i tendencijama koje su delovale u suprotnom pravcu, uprkos oscilacijama u intenzitetu i obimu međusobnih veza sindikata raznih zemalja — međunarodna saradnja radničke klase i njenih organizacija postaje imperativ savremenog perioda. Polazeći od tih opštih uslova naši sindikati su i nastojali da svim svojim snagama podrže borbu radničke klase za zbližavanje, upoznavanje i za jedinstvo.

Međunarodna politika naše zemlje, borba njenih socijalističkih snaga za nezavisnost, ravnopravnost u međunarodnim odnosima, aktivnu koegzistenciju, svestranu saradnju i mir u svetu, kao i samostalnost u socijalističkoj izgradnji, smelost u tražnji novih puteva društveno-ekonomskog razvitka — doprinosili su, sa svoje strane, širini, konstruktivnosti i sadržajnosti, međunarodne saradnje Sa veza sindikata Jugoslavije.

Osnovna orijentacija u međunarodnoj politici naših sindikata

Savez sindikata Jugoslavije je aktivno nastojao da razvija svestranu demokratsku saradnju i da se bori protiv svih pokušaja slabljenja saradnje. Naši sindikati su smatrali da ni ideološki ni organizacioni razlozi ne smeju ometati uspostavljanje i održavanje saradnje. Na taj način, SSJ smatrao je da će dati svoj doprinos međusobnom upoznavanju i zbližavanju sindikalnih organizacija i radničke klase u svetu.

SSJ je smatrao da su za jačanje međunarodne saradnje neophodni uslovi: ravnopravnost svih sindikalnih pokreta, uzajamno poštovanje mišljenja i iskustava, svest o obostranom interesu u negovanju saradnje, priznavanje različitih puteva društvenog razvoja i nemešanja u unutrašnje stvari drugih naroda i pokreta.

Jugoslovenski sindikati su u toku perioda od 1955 do kraja 1958 godine održavali kontakte sa sindikalnim organizacijama 37 zemalja. Međunarodna saradnja je bila predmet velike pažnje naših sindikata, pa su ta pitanja vrlo često diskutovana, kako na sastancima najviših sindikalnih foruma, tako i u osnovnim organizacijama, s obzirom na veliko interesovanje članstva za razvoj i ulogu sindikata u svetu i probleme uzajamne saradnje.

U proteklom periodu obnovljene su i razvijene veze sa sindikatima socijalističkih zemalja, do čega je došlo u periodu poboljšanja odnosa između naših zemalja i u skladu sa obostranim željama radničke klase. Saradnja sa sindikalnim organizacijama u socijalističkim zemljama pokazala je da ima mnogo zajedničkih i srodnih pitanja da postoji široka osnova za unapređenje i dalji razvoj uzajamnih veza, uprkos neslaganja po nizu pitanja društveno-političkog i sindikalnog karaktera.

Protekli period se odlikuje i izvesnim proširenjem i daljim razvijanjem veza sa sindikatima u Aziji i Africi, koji igraju sve veću ulogu u nacionalnooslobodilačkim pokretima i u izgradnji svojih oslobođenih zemalja. Polazeći od obostrane koristi uzajamne razmene iskustava i mišljenja, kao i od bliskosti mnogih stavova i stremljenja, SSJ pridaje sve veći značaj ovim vezama.

SSJ je ulagao napore da učvrsti postojeću i dalje proširi saradnju sa sindikatima kapitalističkih zemalja, stojeći na stanovištu da, uprkos razlika u društvenom uređenju i ulozi sindikata, radnička klasa ima zajedničke interese i mnoga pitanja o kojima je razmena mišljenja neophodna i celishodna. Pritom su se, u sindikatima nekih zemalja, ispoljavale prepreke i uskosti u shvatanjima međunarodne solidarnosti i saradnje, koje su ipak više uticale na veze sa sindikalnim centralama pojedinih zemalja nego na veze između pojedinih sindikata, koje su i dalje ostale prilično stabilne.

U poslednje vreme uspostavljeni su bliži kontakti i sa nekim sindikatima latinsko-američkih zemalja, koji su već pokazali da interesovanje za dalji razvoj saradnje ne samo što je uzajamno, već da može da donese nesumnjive rezultate.

U pogledu odnosa SSJ sa međunarodnim sindikalnim organizacijama treba istaći naše prisustvovanje nekim skupovima koje je organizovala Svetska sindikalna federacija. U skladu sa željom naših sindikata da podržavaju inicijativu i napore koji teže uspostavljanju šire međunarodne saradnje, imajući u vidu važnost pitanja koja su bila na dnevnom redu, Centralno veće je prihvatilo pozive za učešće, u svojstvu posmatrača, na Svetskom sindikalnom kongresu u Lajpcigu 1957 godine, i na Konferenciji evropskih radnika o problemima mira u Berlinu 1958 godine.

Pregled dosadašnjih veza

Bilateralni kontakti

Obnovljenje su i održavane veze sa sindikatima SSSR, Čehoslovačke, Poljske, Rumunije, Mađarske, Bugarske, a po prvi put uspostavljene sa sindikatima Istočne Nemačke.

U Aziji su uspostavljene veze sa sindikatima Kine, Japana (SOHYO) i Burme, nastavljene su veze sa Indijom (INTUC) i uspostavljeni prvi kontakti sa sindikatima Indonezije (SOBSI), Vijetnama i Cejlona.

Na Bliskom Istoku nastavljene su veze sa sindikatima Ujedinjene arapske republike, Izraela, a uspostavljeni su prvi kontakti sa libanskim sindikatima.

Od afričkih zemalja SSJ je održavao veze sa sindikatima Tunisa i Maroka, imao dva razgovora sa sindikalnim delegacijama Sudana, a uspostavio je bliske i srdačne veze sa alžirskim sindikalnim rukovodstvom (UGTA).

Od zemalja Latinske Amerike, SSJ je imao kontakta sa sindikatima Brazila, Čilea, Argentine i Urugvaja.

Od zemalja Severne Evrope najbolje veze održavane su sa sindikalnim pokretom Finske, nešto slabije sa Švedskom i Norveškom, dok su kontakti sa sindikatima Danske bili slabi.

Posebno dobre veze održavao je SSJ sa sindikatima Italije (CGIL), sa kojima se odvijala vrlo raznovrsna saradnja. Takođe je uspostavljen i prvi kontakt sa sindikalnom centralom Italije UIL i sa strukovnim sindikatima ptt hrišćanskih sindikata Italije. U Francuskoj su obnovljene veze sa CGT, a uspostavljen je i prvi kontakt sa hrišćanskim sindikatima CFTC i strukovnim sindikatima ptt CFTC-a. Sa belgiskim socijalističkim sindikatima (FGTB), sa kojima se poslednjih godina saradnja razvijala na veoma širokom planu, veze su u toku poslednje dve godine bile nešto sužene. Sa Švajcarskom su održane veze i između dva centralna rukovodstva i između strukovnih sindikata. Sa strukovnim sindikatima Zapadne Nemačke održani su brojni kontakti, sa strukovnim sindikatima Velike Britanije i Austrije nešto ređi. U međuvremenu su održavani kontakti sa sindikatima Škotske i Luksemburga, kao i pojedinačne veze naših sindikata sa strukovnim sindikatima Grčke.

U proteklom periodu Savez sindikata Jugoslavije (Centralno veće, centralni odbori, republička veća i sreska sindikalna veća) poslao je 580 delegata u inostranstvo i primio 595 inostranih delegata.

Veze sa međunarodnim organizacijama

Pored saradnje sa nacionalnim centralama pojedinih zemalja i strukovnim sindikatima, SSJ je nastajao da, u

saglasnosti sa principima međunarodne politike naših sindikata, saraduje i sa međunarodnim sindikalnim i drugim organizacijama. SSJ je smatrao da i ovakva saradnja može biti korisna i da je treba ostvarivati kada je to moguće.

Svetska sindikalna federacija — Mada Savez sindikata Jugoslavije nije učlanjen u SSF, Četvrtom kongresu SSF-a, održanom oktobra meseca 1957 godine u Lajpcigu, prisustvovala je, u svojstvu posmatrača, delegacija SSJ. Pitanja koja su na Kongresu diskutovana spadala su u red pitanja svetskog značaja, što je opredelilo naše učešće i iznošenje gledišta o problemima međunarodne saradnje i kolonijalizma.

Delegat Centralnog veća SSJ prisustvovao je, u svojstvu posmatrača, Evropskoj konferenciji protiv atomske opasnosti koju je sazvala SSF u Berlinu, juna 1958 godine. Pozitivno ocenjujući stavljanje na dnevni red jednog šireg zasedanja sindikata, pitanja o atomskoj opasnosti i o putevima njenog otklanjanja, mi smo podržavali napore sa očuvanje mira, koji traže konkretne a ne deklarativne akcije i solidarnost sindikata. Dva naša delegata uzela su učešća na međunarodnom seminaru o obrazovanju odraslih koji je u Bukureštu, marta meseca 1958 godine, organizovala SSF.

Prestavnik Saveza sindikata Jugoslavije prisustvovao je i konferenciji solidarnosti sa alžirskim narodom, koju su u Kairu, septembra 1958 godine organizovali SSF i Svearapska konfederacija sindikata. Podeljenost radničke klase i njenih organizacija nije dozvolila da ova akcija u prilog borbe alžirskog naroda — koja je sastavni deo težnji svih podjarmljenih i kolonijalnih naroda za oslobođenjem i emancipacijom — okupi sve one snage međunarodnog sindikalnog pokreta, koje bi morale biti zainteresovane za rešavanje tako krupnog i značajnog pitanja.

Centralni odbori nekoliko sindikata održavali su povremene veze sa međunarodnim strukovnim savezima SSF-a: predstavnik Centralnog odbora sindikata metalaca Jugoslavije uzeo je učešća u svojstvu posmatrača na III Međunarodnoj strukovnoj konferenciji metalne industrije i mašinogradnje, koja je održana ujesen 1958 godine u

Pragu; dva funkcionera strukovnih saveza SSF-a posetila su naše sindikate, dok su ostali kontakti održani samo prepiskom i razmenom štampe.

Međunarodna konfederacija slobodnih sindikata — Neposrednih veza i saradnje između SSJ i MKSS u proteklom periodu nije bilo. Tekuća praksa i društveni razvitak doprinose da između sindikalnih organizacija koje se razlikuju po mnogim stavovima, ima sve više pitanja od zajedničkog interesa, na kojima bi razmena gledišta bila korisna.

Stoga je Savez sindikata Jugoslavije bio spreman da sa MKSS-om uspostavi veze na onim konkretnim pitanjima koja su od obostranog interesa, pod uslovom obaveznog poštovanja ravnopravnosti u saradnji i nemešanja u unutrašnja pitanja.

Sindikat rudara i metalurga Jugoslavije bio je učlanjen u Međunarodnu federaciju rudara. Rukovodstvo ove Federacije održavalo je dobre veze sa Sindikatom rudara i metalurga Jugoslavije i po cenu istupanja iz Odbora za vezu koji usklađuje politiku i delatnost svih međunarodnih strukovnih federacija u okviru MKSS. Ne samo što pokušaji ometanja saradnje s našim sindikatima nisu uspeli, nego je saradnja unutar Međunarodne federacije bila konstruktivna i korisna.

Međutim, nasuprot tome, saradnja Sindikata građevinara i Sindikata drvodeljskih radnika učlanjenih u Međunarodnu federaciju građevinara i drvodeljaca, bila je ne samo neprekidno ometana nego je na kraju došlo do prekida članstva naša dva sindikata.

Svearapska konfederacija sindikata — Delatnost ove organizacije kojoj su pristupili sindikati svih arapskih zemalja, izuzev Tunisa i Maroka imala je kao prvenstveni cilj aktivizaciju radničkih masa na platformi svearapske solidarnosti. Prvi zvanični kontakt SSJ sa ovom arapskom konfederacijom uspostavljen je u proleće 1958 godine posetom generalnog sekretara ove Konfederacije Jugoslaviji, kojom prilikom je obostrano izražena želja za daljom saradnjom.

Međunarodne prosvetne organizacije — Udruženje učitelja i nastavnika Jugoslavije učlanjeno je u autonomne

međunarodne organizacije: Svetsku konfederaciju organizacija prosvetnih struka, Međunarodnu federaciju udruženja učitelja i Međunarodnu federaciju udruženja profesora srednjih škola. Udruženje učitelja i nastavnika uspešno je koristilo svoje brojne veze za samoinicijativno preduzimanje međunarodnih akcija, (seminare, kurseve, studijska putovanja, predavanja i diskusione sastanke).

Udruženje univerzitetskih nastavnika Jugoslavije član je Udruženja univerzitetskih profesora i nastavnika i razvija plodnu saradnju u okviru ove međunarodne organizacije.

Međunarodne organizacije kulturno-umetničkih radnika — Sindikat radnika i službenika kulturno umetničkih ustanova Jugoslavije nastavio je svoju saradnju u okviru Međunarodne federacije glumaca, dok je ranije veze ovog Sindikata sa Međunarodnom federacijom muzičara preuzeo Savez muzičara operskih i simfoniskih orkestara Jugoslavije. Naši predstavnici su redovno učestvovali na svim zasedanjima ove međunarodne organizacije.

Međunarodne organizacije železničara — Sindikat železničara Jugoslavije učlanjen je u Međunarodnu federaciju železničara za kulturnu razmenu i turizam i u Međunarodnu sportsku uniju železničara. U okviru saradnje sa ovim organizacijama naš sindikat železničara organizovao je kontakte umetničkih ansambala, izvršio je brojne razmene turističkih grupa železničkih radnika sa raznim zemljama i uzimao aktivnog učešća u međunarodnim sportskim manifestacijama.

Međunarodna organizacija ptt službenika — Sa međunarodnom organizacijom za turizam i kulturu Sindikat ptt Jugoslavije organizovao je kružna putovanja ili godišnji odmor inostranih radnika kod nas, odnosno naših radnika u inostranstvu. Naš sindikat ptt takode je saradivao i sa Međunarodnom sportskom federacijom ptt. Saradnja sa pomenutim međunarodnim organizacijama, ptt, pokazala se veoma korisnom, ne samo u pogledu zbližavanja radnika iste struke, već i u pogledu uspostavljanja direktnih kontakata sa drugim sindikalnim organizacijama.

Međunarodna organizacija rada — Savez sindikata Jugoslavije je vrlo aktivno učestvovao na zasedanjima i konferencijama Međunarodne organizacije rada (MOR), u okviru tripartitnih delegacija naše zemlje. Saradnja u MOR-u ima posebnog značaja za uspostavljanje kontakata i uzajamne saradnje sindikalnih pokreta.

MOR je pokazala posebno interesovanje za naš sistem radničkog samoupravljanja. Dvojica stručnjaka ove organizacije boravila su tokom 1957 godine u našoj zemlji u cilju prikupljanja podataka za monografiju o radničkom samoupravljanju u Jugoslaviji. Na toj liniji je od posebnog značaja bila diskusija o radničkom samoupravljanju na seminaru održanom za vreme 42 Međunarodne konfederacije MOR, juna 1958 u Ženevi.

Pojedini strukovni sindikati naše zemlje prisustvovali su stručnim konferencijama MOR. Naši delegati su prisustvovali radu komisije za gvožđe i čelik, konferenciji rudara svih rudnika, sem ugljenokopa, pomorskoj konferenciji i zasedanju komisije za drvnu industriju.

UNESCO — Uz finansijsku pomoć UNESCO-a na Rijeci je organizovan međunarodni seminar o ekonomskom obrazovanju. Dva međunarodna stručnjaka održala su ciklus predavanja na seminaru u Beogradu, koji je organizovalo Centralno veće SSJ za nastavnike radničkih univerziteta Jugoslavije.

Naši predstavnici učestvovali su na seminarima i skupovima o radničkom obrazovanju, koje je posredno ili neposredno organizovao UNESCO.

Uz pomoć UNESCO-a organizovana su uspešna putovanja dve grupe naših građevinskih i metalških radnika u Zapadnu Nemačku i Francusku.

Forme saradnje

Učešće na kongresima — Trećem kongresu SSJ održanom 1955 god., prisustvovalo je 12 delegata iz 8 zemalja: Belgije, Švajcarske, Finske, Skotske, Zapadne Nemačke, Izraela, Tunisa, Burme i jedan predstavnik MOR-a.

Kongres radničkih saveta, juna 1957 god., predstavljao je jednu od najznačajnijih manifestacija u međuna-

rodnoj saradnji naše radničke klase i radničkih organizacija. Kongres radničkih saveta je okupio, pored drugih delegata, 62 pretstavnikâ sindikalnih organizacija iz 21 zemlje Evrope, Azije, Afrike: Belgije, Bugarske, Cejlona, Francuske, Finske, Indije, Indonezije, Izraela, Italije, Istočne Nemačke, Kine, Mađarske, Maroka, Norveške, Poljske, Rumunije, SSSR, Čehoslovačke, Zapadne Nemačke, Velike Britanije i Vijetnama, kao i nekoliko pretstavnikâ međunarodnih organizacija.

Prisustvovanje sindikalnim kongresima u inostranstvu Centralno veće SSJ je u ovom periodu prihvatilo ne samo kao oficijelan vid saradnje, već kao vid koji istovremeno doprinosi boljem uzajamnom upoznavanju i razumevanju. Delegati SSJ prisustvovali su kongresima u Poljskoj, Mađarskoj, Indiji (INTUC), Kini, Belgiji, Švajcarskoj i Francuskoj (CGT).

Pretstavnici centralnih odbora sindikata prisustvovali su većem broju kongresa srodnih organizacija u inostranstvu. Kongresima pojedinih sindikata u našoj zemlji odazivao se redovno veći broj pretstavnikâ strukovnih sindikata drugih zemalja.

Pojedina sindikalna veća velikih gradova i industrijskih centara na svoje godišnje skupštine pozivaju lokalna sindikalna rukovodstva iz velikih gradova drugih zemalja (Rim, Varšava, Brisel itd.).

Razmena delegacija — Uzajamna razmena delegacija izvršena je sa centralnim rukovodstvima Saveza sindikata SSSR, CSR, Poljske, Rumunije, Mađarske, Bugarske, Burme, Kine, Indije (INTUC), Francuske, (CGT), Italije (CGIL), vraćena je poseta sindikatima Tunisa, dok je Centralnom veću uzvraćena poseta Saveza sindikata Finske. Pošto je razmena sindikalnih delegacija opšte prihvaćen i neophodan vid saradnje radi uspostavljanja bližih kontakata, naši sindikati su posvećivali najveću pažnju uzajamnim posetama delegacija, nastojeći da ona dobiju što više radni karakter.

Pretstavnici CV SSJ prisustvovali su 1957 g. prvomajskim proslavama u SSSR, Kini, Istočnoj Nemačkoj, Poljskoj, Čehoslovačkoj, Mađarskoj, Rumuniji, Bugarskoj i Maroku.

Delegati Centralnog veća SSJ prisustvovali su 1957 godine jubilarnoj proslavi pedesetogodišnjice Saveza sindikata Finske i proslavi pedesetogodišnjice Saveza sindikata SSSR, a sem toga, jedna delegacija od 25 članova, sastavljena uglavnom od predstavnika radnih kolektiva, pod vođstvom tadašnjeg predsednika CV SSJ, Đure Salaja, prisustvovala je proslavi četrdesetogodišnjice Oktobarske socijalističke revolucije u Moskvi.

Pored razmene većeg broja delegacija srodnih sindikata, odnosno centralnih odbora pojedinih sindikata, negovana je i međunarodna razmena delegacija republičkih rukovodstava između Slovenije, Ukrajine, Koruške itd.).

U proteklom periodu održavani su kontakti sa belgijskim gradovima, a docnije sa poljskim, austrijskim, italijanskim i bugarskim. Tako su održavane međunarodne veze između sindikalnih rukovodstava sledećih gradova: Beograd—Lijež, Zagreb; Brisel, Rijeka—Antwerpen, Sarajevo—Gan, Niš—Namir, Ljubljana—Celovec, Beograd—Varšava, Zagreb—Katovice, Ljubljana—Torino, Ljubljana—Salzburg, Nova Gorica—Stara Gorica, Beograd—Sofija. Od posebnog značaja bio je tripatitni sastanak sindikalnih veća Lijež—Varšava—Beograd, održan u Liježu 1958 godine, i odluka da se nastavi sa održavanjem takvih sastanaka u cilju razmene iskustava i diskusije o određenim pitanjima.

Veze radnih kolektiva — Veze između sindikalnih podružnica pojedinih preduzeća počele su se više razvijati, iako su mogućnosti daleko veće („Litostroj“, „Đuro Đaković“, „Rade Končar“, „Ivo Lola Ribar“, Tvornica parnih kotlova u Zagrebu itd. sa odgovarajućim preduzećima Italije, ČSR, SSSR i Istočne Nemačke).

Međunarodni seminari i diskusioni sastanci — Međunarodni seminar o ekonomskom obrazovanju radnika, organizovan od strane Centralnog veća SSJ, uz pomoć UNESCO-a, na Rijeci 1957 god. predstavljao je manifestaciju široke međunarodne sindikalne saradnje, okupivši 31 delegata iz 15 zemalja (Austrija, Belgija, Bugarska, Burma, ČSR, Francuska, Italija, Kina, Mađarska, Maroko, Norveška, Poljska, Rumunija, SSSR i Zapadna Nemačka). Obimne diskusije i svestrana konfrontacija iskustava i

gledišta omogućili su stvarnu razmenu mišljenja i iskustava i ukazali na mogućnosti poboljšanja sistema i proširenja sadržine ekonomskog obrazovanja.

Pretstavnici naših sindikata prisustvovali su seminarima SSF-a, zapadnonemačkog Sindikata javnih službi, Sindikata prosvetnih radnika nekoliko zemalja, kao i niza drugih međunarodnih i nacionalnih organizacija (u Švajcarskoj, Belgiji, itd.).

Organizovanje diskusionih sastanaka i prisustvovanje diskusionim sastancima je oblik saradnje koji ima više-struke prednosti. U proteklom periodu naročito je interesantna bila diskusija pretstavnika centralnih veća Mađarske i Jugoslavije na temu „Uloga sindikata u socijalizmu“. Iskustvo sa ove diskusije pokazuje da ovakvi diskusioni sastanci mogu mnogo da doprinesu preciziranju pojmova i razmeni mišljenja o ključnim problemima.

Sindikati komunalnih i zdravstvenih radnika organizovali su diskusione sastanke sa predstavnicima odgovarajućih sindikata Italije, učlanjenih u CGIL.

Razmena predavača — U tom pogledu su učinjeni tek početni koraci, iako su objektivne mogućnosti za ovaj oblik saradnje besumnje šire nego što je dosad ostvareno. SSJ je uspeo da ostvari razmenu predavača sa sindikalnim organizacijama svega dve zemlje (Italije i Rumunije). Stečena iskustva pokazuju da takva predavanja, organizovana za sindikalne aktive, veoma mnogo doprinose međusobnom upoznavanju.

Studiske delegacije — Razmena studiskih delegacija je krajem proteklog perioda uhvatila čvršće korene i počela sve više da dobija onu sadržinu koju treba da ima. Razmena studiskih delegacija odvijala se uglavnom između strukovnih sindikata: rudara, zdravstvenih radnika, građevinara. Naročito je Sindikat državnih službenika pokazao veće interesovanje za ovaj oblik saradnje i koristio ga u saradnji sa sindikatima Savezne republike Nemačke, Demokratske republike Nemačke, ČSR, Poljske i Francuske.

Akcije solidarnosti — Savez sindikata Jugoslavije, veran principima svoje međunarodne politike, pružio je

moralnu i materijalnu pomoć sindikatima i radnicima u raznim akcijama koje su vodili u borbi za izvojevanje i čuvanje svojih prava ili prilikom nesreća koje su ih zadobile.

Savez sindikata Jugoslavije pružio je moralnu podršku narodima u borbi za nezavisnost i za oslobođenje od kolonijalizma, solidarisao se i podržavao borbu japanskih radnika za demokratske slobode, podržavao akcije protiv upotrebe hidrogenskih bombi, protiv nuklearnih proba u ratne svrhe, upućivao proteste protiv hapšenja i suđenja sindikalnim funkcionerima u Alžiru i drugim zemljama.

Kairskoj konferenciji za pomoć Alžiru, koja je održana u znak solidarnosti sa borbom alžirskog naroda, prisustvovao je i delegat Saveza sindikata Jugoslavije.

Centralno veće je uputilo materijalnu pomoć u visini od dva miliona dinara, alžirskim izbeglicama u Tunisu.

Sindikat rudara i metalurga Jugoslavije poslao je 1955 godine materijalnu pomoć rudarima — štrajkačima u Severnoj Rodeziji, 1956 godine, porodicama nastradalih rudara u rudniku Marsinel (Belgija), 1958 godine porodicama nastradalih rudara u Indiji. Sindikat rudara i metalurga je tokom 1958 godine poslao jedan kino-projektor kao svoj poklon mladoj sindikalnoj organizaciji Nigerije.

CV SSJ i pojedini sindikati primili su brojne izjave saučešća prilikom nesreća na hidrogradnji Kokin Brod, i u rudniku Podvis. Porodice nastradalih rudara u Podvisu primile su od Saveza rudara u Daramu (Vel. Britanija) materijalnu pomoć.

Poseban oblik međunarodne radničke solidarnosti pretstavljaju akcije Švajcarske radničke pomoći (SAH) u odnosu na našu zemlju. Švajcarska radnička pomoć pružala je našim organizacijama pomoć u raznim vidovima. Preko ove organizacije poslani su u našu zemlju uređaji za stručne škole, školske ambulante, za drvno-prerađivačke industrije itd. Pored toga, u proteklom periodu, uz pomoć SAH, u Švajcarskoj su na specijalizaciji boravile po jedna grupa poljoprivrednih i drvodeljskih radnika i grupa radnika mesno-prerađivačke industrije.

Kulturno-umetničke manifestacije — polazeći sa staništa da umetnička samodelatnost predstavlja sastavni

deo stremljenja i aktivnosti radničke klase, SSJ je podržavao međusobno upoznavanje na tom području. Hor od 60 finskih železničara gostovao je u Jugoslaviji, kulturno-umetničko društvo „Đoka Pavlović“ priredilo je 7 koncerata u Čehoslovačkoj i u Francuskoj, dok je kulturno-umetničko društvo „Nafta“ iz CSR gostovalo u Jugoslaviji; kulturno-umetničko društvo „Blagoje Tasevski“ iz Skoplja gostovalo je u Poljskoj, a folklorni ansambl poljskih železničara iz Varšave uzvratio je posetu i priredio više koncerata u Jugoslaviji; simfoniski orkestar francuskih železničara priredio je koncerte u nekoliko većih gradova u našoj zemlji. Na kulturnom polju veću aktivnost pokazali su sindikati ptt radnika i železničara Jugoslavije, koji su preko odgovarajućih međunarodnih organizacija za kulturnu saradnju — u koje su učlanjeni — učestvovali u raznim međunarodnim kulturnim manifestacijama. Naši železničari su učestvovali na međunarodnim izložbama likovne umetnosti koje je organizovala Međunarodna organizacija železničara za kulturnu saradnju u Rimu, Brislu i Beču. Sindikat ptt je takođe razvijao svoju delatnost na ovom području u okviru Međunarodne ptt organizacije za kulturnu saradnju. Sem pomenutih sindikata i naše udruženje učitelja i nastavnika učestvovalo je na Međunarodnoj izložbi dečjih crteža u organizaciji Saveza prosvetnih radnika Malte.

Naši sindikati nisu dosad pokazali dovoljnu aktivnost u smislu proširivanja sadržine kulturne saradnje van područja umetničke samodelatnosti.

Sportske manifestacije — U periodu posle III Kongresa saradnje naših sindikata na polju sportske delatnosti nije bila široka. Sindikat ptt radnika učestvovao je na raznim takmičenjima u okviru Međunarodne sportske federacije ptt radnika (takmičenje pismonoša u Beču i Brislu i učešće na šahovskom turniru ptt radnika u Švajcarskoj). Sindikat železničara Jugoslavije učestvovao je na takmičenju stono-tenisera u Partenkirhenu i skijaškoj olimpijadi železničara u Poljskoj koje je organizovala Međunarodna sportska unija (USIC).

Radnički turizam — Sindikati železničara, ptt službenika i prosvetnih radnika bili su poslednjih godina na-

ročito aktivni na razvijanju međunarodnog radničkog turizma i organizovanom prihvatanju članova sindikata drugih zemalja u naša odmarališta. Pojedini sindikati su organizovali turistička putovanja nekoliko grupa naših radnika u inostranstvo.

Udruženje prosvetnih radnika priređuje svake godine putovanja u inostranstvo na godišnji odmor, koja imaju istovremeno za cilj stručno usavršavanje nastavnika.

Postoje objektivne mogućnosti a i zainteresovanost, kako naših tako i niza inostranih sindikata da se ovaj vid međunarodnih veza, radnički turizam, sistematskije i šire razvija.

Razmena novinara, razmena informacija i publikacija
Izvršena je razmena novinara između redakcije „RAD“ i centralnih sindikalnih listova Mađarske, Poljske i Italije. Ovakvi kontakti pružili su mogućnost našim novinarima da bolje upoznaju prilike u tim zemljama i pojedine probleme i o tome informišu našu javnost, kao što su i stranim novinarima omogućili da se upoznaju sa našom zemljom i njenim društvenim sistemom. Posle tih poseta u mađarskoj i italijanskoj sindikalnoj štampi objavljen je niz napisa. U našoj zemlji je boravila grupa švedskih novinara sindikalne štampe, koji su po povratku napisali veći broj članaka o Jugoslaviji, a posebno o našem sistemu radničkog samoupravljanja.

Razmena publikacija, štampe i drugih materijala uspešno i neprekidno se razvijala. To, u osnovi, potvrđuju i brojke koje pokazuju da Centralno veće prima 220 listova i publikacija od sindikalnih i nekih drugih društvenih organizacija iz 34 zemlje na 28 jezika. Niz sindikata takođe prima publikacije od odgovarajućih sindikalnih organizacija iz inostranstva.

Što se tiče naših publikacija namenjenih inostranstvu Komisija za međunarodne veze izdaje povremeno bilten „Jugoslovenski sindikati“ na 4 jezika u 3.000 primeraka. Ovaj bilten šalje se sindikalnim centralama, sindikalnim rukovodstvima i organizacijama pojedinih zemalja, međunarodnim sindikalnim organizacijama, institutima, bibliotekama i pojedincima u 50 zemalja. Knjiga o Kongresu radničkih saveta štampana je na četiri jezika.

Redakcija lista „RAD“ takođe je razmenjivala štampu sa nizom redakcija sindikalnih listova u inostranstvu. Međutim, dosad nismo uspeli da u širem obimu ostvarimo saradnju u vidu razmene članaka sa redakcijama sindikalnih listova drugih zemalja. Doduše, bilo je pojedinih slučajeva (SSSR, Švedska, Indija, Bugarska, Poljska) razmene članaka, ali se u tom pravcu može svakako više učiniti.

Iskustva dosadašnje međunarodne aktivnosti

Orijentacija SSJ u međunarodnoj saradnji omogućila je širinu i svestranost u vezama s organizacijama drugih zemalja. Nastojeći da se otklone postojeće smetnje naši sindikati su doprineli učvršćenju duha razumevanja, tolerantnosti, kao i postepenom prevazilaženju suprotnosti između sindikalnih pokreta. Pokazalo se da je otvorenim prilaženjem, uspostavljanju i razvijanju međusobnih veza, moguće prevazići niz prepreka, bogatiti razmenu iskustava, pa i zajednički prići rešavanju nekih problema međunarodnog sindikalnog pokreta. Osim toga, kroz praksu su proverene široke mogućnosti održavanja i negovanja bilateralne saradnje, uz istovremeno postojanje multilateralne saradnje i veza s međunarodnim organizacijama.

Uprkos težnji za što većom širinom u međunarodnim vezama, u proteklom periodu nije bila posvećena potrebna pažnja sindikatima vanevropskih zemalja, sa kojima saradnja može da bude redovnija i sadržajnija. SSJ je nastojao da uspostavljene veze održava i neguje, što je većinom i bilo ostvareno.

Međutim, uspostavljeni kontakti nisu održavani i negovani, a pojedini nisu u dovoljnoj meri korišćeni za razmenu mišljenja i uzajamno upoznavanje stavova, na bazi stvarnog poznavanja shvatanja i ostvarenja. U izvesnim slučajevima kontakti između sindikalnih delegacija više su imali manifestacioni, nego radni karakter, mada je diskusija, uzajamno upoznavanje i međusobna razmena mišljenja jedan od najvažnijih vidova i ciljeva međunarodnih sindikalnih veza. Može se čak reći da u međunarodnim

kontaktima sindikata ima ponekad površnosti i formalizma, koji stvaraju iluzije o postignutim rezultatima.

Posebno treba istaći da, nezavisno od stalnog obogaćivanja formi saradnje, ona se još uvek suviše često održava kroz najustaljenije forme, razmenu delegacija, prisustvovanje kongresima i drugim zasedanjima, a daleko manje se koriste bilateralne ili multilateralne diskusije, razmena predavača i članaka, međunarodni seminari, kontinuirano međusobno informisanje i razmena mišljenja o tekućoj praksi i međunarodnim problemima i sl. Iako su razmena delegacija i prisustvovanje kongresima vrlo korisne forme veza, samo tim putem ne mogu se u potpunosti obezbediti rezultati i ciljevi koji se očekuju od međunarodne saradnje.

Jedna od slabosti naše međunarodne saradnje je i nedovoljna orijentacija i na detaljnije upoznavanje svetske sindikalne javnosti sa našim stavovima i zajedničkim i posebnim problemima, sa našim sistemom radničkog upravljanja i ulogom sindikata u novonastalim uslovima.

Otklanjanje svih ovih slabosti zahteva prethodno i sistematskije praćenje i bolje poznavanje pojava u međunarodnom sindikalnom pokretu, izučavanje kretanja u životu organizacija radničke klase drugih zemalja i veću upornost da se međunarodna saradnja naših sindikata obogati novim oblicima i novom sadržinom.

*

* *

Međunarodna aktivnost naših sindikata pretstavlja sastavni deo celokupne delatnosti SSJ. Rezultati naših dosadašnjih nastojanja su dokaz da se otvorenom, iskrenom, principijelnom i ravnopravnom saradnjom može doprineti ne samo učvršćenju veza naše radničke klase s radnim ljudima i njihovim organizacijama u drugim zemljama, nego i postepenom suzbijanju nekih pojava i predrasuda koje smetaju razvoju i afirmaciji internacionalne solidarnosti radničke klase u najširim svetskim razmerama. Održavanje i razvijanje međunarodnih veza zaslužuje još veću pažnju nego dosad.

**PREGLED PRIHODA, RASHODA
I IMOVINE CV od 1955 — 1958 GOD.**

P R E G L E D
IMOVINE CENTRALNOG VEĆA SSJ

Imovina Centralnog veća na dan 31 decembra 1958 godine sastojala se iz:

— Gotovine		191,056.922
— Nepokretne imovine		1.018.605.538
od toga:		
Dom SSJ — nekolaudiran	904,789.716	
Administrativna zgrada u Dečanskoj 12	44,868.716	
Stanbene zgrade	68,947.106	
— Pokretne imovine		256,412.995
od toga:		
Inventar	251,590.457	
Potrošni materijal	4,822.538	
— Osnovnih i obrtnih sredstava izdavačkog pred. „Rad“		12,570.530
— Dužnika		25,593.917
		1.504,239.902

Gotovina Centralnog veća namenjena je u sledeće svrhe:

— Za dovršenje Doma SSJ		77,249.818
— za stanbenu izgradnju		95,537.533
— amortizacioni fond		13,635.148
— razni fondovi		10,842.116
— rezervni fond		12,066.988
		209,331.603

Razlika između prikazane gotovine i iskazanih fondova u iznosu od 18,274.681 dinara nalazi se kod dužnika.

Napomena:

Ukupna vrednost Doma SSJ iznosi 1.179,695.138, a razlika od 274,905.422 otpada na centralne odbore sindikata i Republičko veće SSJ za Srbiju kao suvlasnike Doma.

Iskazana suma u dužnicima od Din. 25,593.917 pretstavlja naše potraživanje od pojedinih preduzeća i ustanova u vezi sa radovima na izgradnji Doma SSJ, koja će se likvidirati završetkom kolaudacije u toku ove godine, potraživanje od naše bivše ekonomije u Mileševu i neka sitnija potraživanja.

P R E G L E D

Ostvarenih prihoda i izvršenih rashoda po budžetima CV od
1955 — 1958 g.

PRIHODI

Od članarine (ukupno naplaćena članarina SSJ u periodu 1955 — 1958 g. iznosila je 5.927.188.528 din.)	284,523.777
Naknada za obavljanje objedinjene službe	6,344.404
Kamata na uložena sredstva	2,538.464
Razni prihodi	4,086.115
Ukupni prihodi	297,492.760

RASHODI

Lični	
Plate	60,364.141
Doprinosi budžetima soc. osig. i stanbenoj izgradnji	37,093.488
Službena putovanja u zemlji	2,823.825
Plenumi, sednice Predsedništva, komisije i savetovanja	11,956.995
Razlika troškova za III Kongres SSJ	5,392.899
Angažovanje sredstava za troškove IV Kongresa SSJ	6,000.000
	132,631.348
Materijalni i funkcionalni	
Materijalni	22,601.620
Funkcionalni	19,794.048
	42,395.668
Troškovi međunarodnih veza	
Troškovi stranih delegacija u zemlji	19,495.921
Putovanja u inostranstvo	15,604.527
Bilteni — knjige	6,306.231
Međunarodni seminar o ekonomskom obra- zovanju radnika	630.865
	42,037.544
Agitacija i propaganda	
Nabavka knjiga, časopisa i štampe	2,687.949
Proslava desetogodišnjice obnove sindikata	549.267
	3,237.216
Dotacije	
Listu „Rad“	27,216.000
Sindikalnim forumima	10,951.050
Dotacije i nagrade raznim društvima i organizacijama	1,099.026
	39,266.076
Razni izdaci	4,043.477
	43,310.553
Ukupni rashodi	263,611.329
Višak prihoda nad rashodima	33,881.431
	297,492.760

P R E G L E D

uplaćene članarine Centralnom veću SSJ od strane sindikata za vreme
od 1955 do 1958 godine

S i n d i k a t	D i n a r a
Rudara i metalurga	31,675.614
Metalaca	30,402.945
Državnih službenika	29,708.040
Trgovinskih i ugostitelja	25,152.608
Građevinara	20,890.860
Železničara	18,811.679
Tekstilaca i kožaraca	18,608.642
Komunalno-zanatskih	16,896.113
Drvodeljaca	14,081.153
Poljoprivrednih	13,276.965
Zdravstvenih	12,163.305
Učitelja i profesora	11,682.827
Prehranbenih	10,553.224
Hemičara	7,774.488
Saobraćajnih	7,502.103
PTT	4,110.631
Grafičara	3,950.052
Kulturno-umetničkih	2,290.598
Pomoraca	2,222.272
Nastavnika stručnih škola	825.283
Univerzitetskih nastavnika	621.531
Novinara	220.039
Vaspitača	41.869
Nastavnika specijalnih škola	24.413
Bibliotekara	23.564
Muzičkih pedagoga	17.204
Likovnih umetnika	8.709
Muzejsko konzervatorskih	7.279
	283,344.010
Udruženje penzionera*	1,179.767
	284,523.777

* Udruženje pensionera plaćalo je članarinu do 1956 godine, a posle toga je oslobođeno plaćanja zbog izmene njegovog statusa u sastavu SSJ.

P R E G L E D

prihoda i rashoda Rezervnog fonda Centralnog veća SSJ za vreme
od 1955 — 1958 godine

P r i h o d i

Prenos gotovine iz 1954 godine	65,932.281	
Dotacija Saveznog Izvršnog Veća	100,000.000	
Višak prihoda nad rashodima po godišnjim završnim računima	33,881.431	
Naknadno naplaćena članarina po usvojenim završnim računima	2,024.726	
Od prodaje štamparije „Rad“	111,959.694	313,798.132

R a s h o d i

Dotacija sindikalnim rukovodstvima	12,238.555	
Pomoć postradalim radnicima i njihovim porodicama prilikom nesreća na radu	8,438.939	
Za izgradnju Doma „Đuro Salaj“ u Slavonskom Brodu	20,000.000	
Pomoć za izgradnju sindikalnih domova	25,000.000	
Za izgradnju Doma SSJ u Beogradu	77,289.559	
Udeo za izgradnju trga Marksa i Engelsa	15,000.000	
Za izgradnju stanova i garaže CV	84,189.345	
Troškovi Kongresa radničkih saveta	24,539.234	
Stampanje pravilnika o finansiskom poslovanju	2,268.454	
Nabavka automobila	21,673.360	
Nabavka inventara	10,493.718	
Za izložbu „Porodica i domaćinstvo“	600.000	301,731.144
Stanje Rezervnog fonda na dan 31 decembra 1958 g.		12,066.988

SADRŽAJ

	Strana
Uvod	3
Osnovni uslovi delatnosti sindikata	
Učešće sindikata u društvenom i privrednom razvitku	
Radničko upravljanje u preduzećima	19
Kongres radničkih saveta	25
Udruživanje u privredi	26
Društveno upravljanje van privrede	27
Komunalni sistem i veća proizvođača	28
Privredni sistem i raspodela	29
Učešće sindikata u izgradnji i sprovođenju privrednog sistema	31
Raspodela sredstava u preduzećima i tarifna politika	35
Sporazumi o opštim osnovama za utvrđivanje ličnih dohodaka	40
Produktivnost rada i nagrađivanje	41
Kretanje nominalnih zarada i plata	45
Plate javnih službenika	49
Životni i radni uslovi	
Uloga komuna u rešavanju životnih uslova	57
Kretanje realne plate	58
Zaposlenost	59
Tržište i cene	61
Društvena ishrana	63
Stanbeni uslovi	64
Žene u radnom odnosu i pomoć porodici	67
Životni uslovi radničke omladine	71
Radni odnosi u privredi	73
Radni odnosi van privrede	76
Higijensko-tehnička zaštita	78
Socijalno osiguranje	80
Zdravstvena zaštita	82
Penzisko osiguranje	84
Invalidsko osiguranje	85
Korišćenje slobodnog vremena	87

Obrazovanje radničke klase

Sistem radničkog obrazovanja — — — — —	98
Ideološko-političko obrazovanje — — — — —	106
Društveno-ekonomsko obrazovanje — — — — —	108
Stručno obrazovanje — — — — —	111
Opšte obrazovanje — — — — —	113
Fizičko vaspitanje radnika — — — — —	115
Izdavačka delatnost — — — — —	117

Organizaciono-politička izgradnja sindikata

Metodi rada sindikata — — — — —	125
Sindikalna štampa — — — — —	129
Organizovanost radnika i službenika — — — — —	132
Izmenе u organizacionoj strukturi sindikata — — — — —	135
Kadrovi u sindikatima — — — — —	137
Sindikalne podružnice — — — — —	139
Opštinska sindikalna veća — — — — —	142
Rad Centralnog veća — — — — —	144
Materijalno-tehnički uslovi rada sindikata — — — — —	148

Međunarodna saradnja

Okviri i uslovi naše međunarodne saradnje — — — — —	154
Osnovna orijentacija u međunarodnoj politici naših sindikata — — — — —	156
Pregled dosadašnjih veza — — — — —	157
Bilateralni kontakti — — — — —	157
Veze sa međunarodnim organizacijama — — — — —	158
Svetska sindikalna federacija — — — — —	159
Međunarodna konfederacija slobodnih sindikata — — — — —	160
Svearapska konfederacija sindikata — — — — —	160
Međunarodne prosvetne organizacije — — — — —	160
Međunarodne organizacije kulturno-umetničkih radnika — — — — —	161
Međunarodne organizacije železničara — — — — —	161
Međunarodna organizacija ptt službenika — — — — —	161
Međunarodna organizacija rada — — — — —	162
UNESCO — — — — —	162
Forme saradnje — — — — —	162
Učešće na kongresima — — — — —	162
Razmena delegacija — — — — —	163
Veze radnih kolektiva — — — — —	164
Međunarodni seminari i diskusioni sastanci — — — — —	164
Razmena predavača — — — — —	165
Studentske delegacije — — — — —	165
Akcije solidarnosti — — — — —	165
Kulturno-umetničke manifestacije — — — — —	166
Sportske manifestacije — — — — —	166
Radnički turizam — — — — —	167
Razmena novinara, razmena informacija i publikacija — — — — —	168
Iskustva dosadašnje međunarodne aktivnosti — — — — —	169

Pregled prihoda, rashoda i imovine CV od 1955—1958 god.

J. J. SAVOVIĆ Milka

RAD
Beograd
Moše Pijade 14

*

Korektor:
Jelka Milišić

Stampa:
„Prosveta“
Beograd
Đure Đakovića 21

